

Danmarks Myntvæsen

i Tidsrummet 1146—1241.

Avec un résumé en français :

Histoire monétaire du Danemark de 1146 à 1241.

Af

P. Hauberg.

Med 6 Tavler.

D. Kgl. Danske Vidensk. Selsk. Skr., 6. Række, historisk og filosofisk Afd. V 3.

Kjøbenhavn.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1906.

Danmarks Myntvesen

1874-1875

1874-1875

1874-1875

1874-1875

1874-1875

1874-1875

Historisk Oversigt.

Den første Halvdel af det 12te Aarhundrede hører til de sørgelige Perioder i vor Middelalders Historie. Aarhundredet begynder lovende og lyst med Erik Ejegods lykkelige Regjeringsaar; men snart kommer der tunge Tider under Niels og Erik Emun, og efter Erik Lams Tronfrasingelse Aar 1146, da det her behandlede Tidsrum af vort Lands Mynt-historie begynder, har Usikkerhed og Tvedragt bredt sig ud over Riget; og Forholdene forværres yderligere ved den Kamp om Magten, som føres mellem Erik Emuns Søn Svend og Kong Niels' Sønnesøn Knud. Medens Jyderne vælge Knud til Konge, faar Svend Herredømmet i den øvrige Del af Riget foruden i en større eller mindre Del af Sønderjylland med Staden Slesvig. Hans Maal er at tiltvinge sig Enemagten, og omsider lykkes det ham at forjage Knud, hvorefter han befæster Viborg. Forgjæves søger Knud at tilbagevinde sin Stilling; men Krigslykken er ham ugunstig.

Imidlertid er Valdemar, Knud Lavards Søn, traadt frem paa Historiens Skueplads. Han slutter sig først til Svend, der overlader ham Sønderjylland som Len. Men senere kølnes Forholdet; og da Valdemar trolover sig med Knuds Søster Sophie, forene de to Svogre sig mod Svend, der Aar 1154 maa forlade Riget og derefter opholder sig et Par Aar i Tyskland, medens Knud og Valdemar føre Regjeringen i Fællesskab. Efterat det er lykkedes Svend at faa samlet en Hær, drager han Aar 1157 op i Jylland, og det kommer da til et Forlig, ifølge hvilket Svend skal have de skaanske Lande, Knud Øerne og Valdemar Jylland. Snart efter, d. 9de August, overfalder Svend i Roskilde sine Medkonger, og Knud bliver dræbt. Den 23de Oktober 1157 staar Slaget paa Grathe Hede, hvor Svend falder, og Valdemar, der kort forinden har ægtet Sophie, er nu i Besiddelse af Enemagten.

Svends kortvarige Regjering, der i saa høj Grad er præget af Ufred og Kamp, har dog ogsaa efterladt fredelige Minder, som berøre Landets Myntvæsen. Til Biskoppen i Ribe udsteder han saaledes Aar 1151 Gavebrev paa Halvdelen af Stadens Myntindtægt; og omtrent Aar 1156 giver han Slesvig By særlige Privilegier, deriblandt at Staden paa visse Betingelser selv maa overtage sin Udmyntning. Ligeledes skal fremhæves, at der i Nørrejyllands større Byer, medens Striden føres mellem Svend og Knud, bliver præget en i Danmark hidtil ukjendt Slags Mynter, ensidede Hulpenge eller Brakteater, hvis fine

Arbejde staaer betydelig over, hvad der tidligere var udført herhjemme paa Myntprägningens Omraade, og hvis Fremkomst utvivlsomt skyldes Svend¹⁾.

Brakteat-Udmyntningen fortsættes nogle Aar i Nørrejylland, efterat Valdemar I er blevet Konge, og har efterladt den interessante Række af disse fine Smaamynter, som vi kjende fra Bjergsted-Fundet, og hvis Fremstillinger tydelig vidne om den fredelige Tilstand, der nu er indtraadt i Landet. Blandt Valdemar I's Mynter fra Slesvig skal særlig fremhæves en, paa hvis Revers Korsbanneret fremstilles (Valdemar I. Nr. 61), hvilket altsaa viser, at de Danske have ført Korset i deres Fane længe før Toget til Estland, Aar 1219, da ifølge Traditionen Dannebrog faldt ned fra Himlen.

For Danmark oprinder Rigets Stortid under Valdemar I, den Store, og hans navnkundige Sønner, som følge ham i Regjeringen. Men medens Historien har saa meget at fortælle om deres sejrige Kampe mod Vender, Pommeranere, Preussere og Estlændere, har den kun efterladt faa Minder, som berøre Myntvæsenets Omraade. Aar 1175 tilstaaer Valdemar I Slesvigs Bispesæde Halvdelen af Stadens Myntindtægt, og 1196 fornyer Knud VI Svend Grathes Gavebrev til Biskoppen af Ribe. Dennes Myntrettighed inddrager Valdemar II, Sejer, Aar 1234, saaledes at Ribemynten ganske bliver Kronens. Overfor Lunds Ærkebiskop havde han tidligere bekræftet Erik Ejegods Gavebrev paa en Fjerdedel af Indtægten af Stadens Mynt.

Det gode Forhold, som i Valdemarstiden herskede mellem Kronen og Kirken, hvis ypperste Mænd, som Absalon og Andreas Sunesøn, trofast stod ved Kongens Side, viser sig i den Indflydelse, som de med Myntrettighed forlenede Prælater fik paa Mynternes Fremstillinger²⁾. Paa flere af Valdemar I's tidligste Udmyntninger, de nørrejdyske Brakteater, fremstilles en Biskops Billede eller de kirkelige Værdighedstegn; men her maa det dog kun betragtes som en Æresbevisning overfor Kirken, da denne ikke havde Part i disse Udmyntninger. Hvor dette derimod var Tilfældet, i Lund, Roskilde, Ribe og Slesvig, har de stadig benyttede Fremstillinger af den biskoppelige Mynterre eller af de kirkelige Symboler skullet vise Biskoppen som Parthaver i Mynten. Under Valdemar I findes Absalons Navn paa en enkelt Udmyntning (Valdemar I. Nr. 8), og i Slutningen af den her behandlede Periode ses paa nogle Mynter Andreas Sunesøns Navn, paa andre Uffo's. (Valdemar II. Nr. 1. 11. 13).

De bortskjænkede Rettigheder til Part i Myntindtægterne var ikke nogen personlig Gave til Stadens Biskop, men vare tilstaaede Bispesædet.

¹⁾ Samtidig, muligvis allerede noget tidligere, paabegyndes Udmyntning af Brakteater i Norge (Jvf. Schive. Norges Mynter i Middelalderen. Pag. 34 o. F.). I Sverige indføres Brakteat-Udmyntningen først under Kong Knud Eriksøn, 1167—1196. (Jvf. H. Hildebrand. Sveriges mynt under Medeltiden. Pag. 37 o. F.)

²⁾ Allerede fra Erik Lam haves en Mynt med Fremstilling af Lunds Ærkebiskop.

Myntsteder.

Efter Erik Lams Tronfrasingelse er utvivlsomt Virksomheden ved de forskellige Myntsteder i det væsentlige blevet fortsat uforandret trods de paa mange Omraader indtraadte Forstyrrelser i Landets Forhold. Kun i Nørrejylland spores der en synlig Virkning af den nye Tid ved den omtalte Række Udmyntninger af Brakteater, hvoraf en stor Del præges i Byer, som tidligere havde haft ringe eller slet ingen Betydning som Myntsteder.

Landets betydeligste Myntsted var Lund. De skaanske Penge hævde fremdeles i denne Periode deres gamle Forrang som Rigets bedste Mynt, baade i Henseende til en forholdsvis god Udførelse og til Fasthed i Værdien. I Erik Ejegods Tid havde Stadens Biskop faaet overladt en Fjerdepart af dens Myntindtægt¹⁾. Denne Rettighed havde Ærkebispesædet siden beholdt og fik den bekræftet af Valdemar Sejer Aar 1213²⁾. Der kjendes endnu ikke Mynter fra Lund, som kan henføres til Svend Grathe. Dette er dog vistnok tilfældigt, og fremtidige Fund ville sikkert skaffe Kjendskab til dem; thi det tør neppe antages, at det spændte Forhold mellem Kong Svend og Ærkebiskop Eskil kan have haft nogen Indflydelse paa Udmyntningens Gang.

For Sjælland og hosliggende Øer var Roskilde fremdeles Myntstedet, og Udmyntningen ses her at være gaaet sin rolige, uafbrudte Gang i den foreliggende Periode. Byens Biskop havde i Slutningen af det 11te Aarhundrede faaet overladt Tredieparten af den sjællandske Myntindtægt og nød denne Rettighed uforandret³⁾.

I Kong Valdemars Jordebog er lige efter Kallundborg opført en Myntindtægt af 30 Mark⁴⁾. Det vides imidlertid sikkert, at der aldrig har været Myntsted i denne By, hvorimod her muligvis har været Vexelsted som i flere andre af Landets Byer. Det er iøvrigt antaget, at der, da Byen opføres under Fyen⁵⁾, kan foreligge en Skrivfejl for Svendborg. Her har imidlertid heller ikke været noget Myntsted, men ligeledes sandsynligvis et Vexelsted. Det er saaledes usikkert, hvorfra den nævnte Myntindtægt paa 30 Mark er kommet.

Tidligere, endnu under Knud den Hellige, sloges der Mynt i Odense; men Virksomheden paa Mynthuset har sandsynligvis kun været periodisk og uden større Betydning. Saavidt det kan ses, har Byen i det foreliggende Tidsrum ikke været noget selvstændigt Myntsted, men kun en Underafdeling af Mynten i Ribe; desuden var den Fyens vigtigste Vexelsted. Aar 1229 giver Valdemar Sejer i Medgift til sin Svigerdatter Eleonore, den unge Kong Valdemars Hustru, Indtægterne af Odense og af den sydlige Del

¹⁾ H. Olrik. Konge og Præstestand. I. Pag. 261.

²⁾ Repertorium dipl. I. Nr. 77.

³⁾ Jvf. Sc. R. D. VII. Pag. 68.

⁴⁾ «Kalændæburgh CCXL m. et pro moneta XXX». Valdemars Jordebog ved O. Nielsen. Pag. 79.

⁵⁾ Jvf. sammesteds. Pag. 167. Anm. 1.

af Fyen samt den halve Part af de i denne Landsdel faldende Myntindtægter¹⁾. Om nogen Udmyntning i Odense tales her ikke. Det maa derfor forstaas saaledes, at Eleonore blandt de hende tillagte Rettigheder har havt Halvdelen af de ved Pengebytning indenfor det nævnte Landomraade indkomne Indtægter. Eleonore dør allerede Aar 1231, og de hende tilstaaede Indkomster falde da atter tilbage til Kronen.

Aar 1285 omtales Henrik Sømær eller Sommer «qvondam monetarius othoniensis»²⁾. Det fremgaar heraf, at der i en foregaaende Periode, muligvis endnu under Valdemar II, har været slaaet Mynt i Odense. At her dog ikke, som ovenfor omtalt, har været noget selvstændigt Myntsted, fremgaar af forskellige Forhold. Dels indeholde de paa Fyen gjorte Myntfund ikke Mynttyper, som ere særegne for denne Landsdel, dels tales der aldrig om «fyensk Mynt» eller «fyenske Penge», medens der nævnes skaansk, sjællandsk og jydsk Mynt. De fyenske Myntfund indeholde derimod hyppig Ribemynter af forskellige Typer, og Sandsynligheden taler saaledes for, at de Udmyntninger, som til Tider kunne være foretagne i Odense, have havt samme Præg som Ribes Mynt, idet Myntstedet har været underlagt det jydsk.

Gjennem Valdemarstiden vedligeholdes Udmyntningen i Jyllands tre gamle Myntsteder, i Viborg for Nørrejyllands Vedkommende, i Ribe og Slesvig for Sønderjyllands. Under Stridighederne mellem Svend og Knud indtræder der i Perioden 1146—1154 det ejendommelige Forhold i Nørrejylland, at der ved Siden af Viborg som Hovedmyntsted oprettes mindre Myntsteder eller muligvis Underafdelinger af det viborgske i flere af de større Byer — Aalborg, Randers og Aarhus — hvor der i ældre Tider lejlighedsvis var præget Mynt, samt i Hjørring og Horsens, hvor denne Virksomhed er fuldstændig ny. I disse Byer præges der samtidig ganske ens Brakteater, kun med forskelligt Bynavn i deres Omskrifter. Udmyntningen af disse By-Brakteater, hvoraf der kjendes to Typer, skyldes utvivlsomt Svend Grathe. Denne pludselige og, som det viser sig, bestemt begrændsede Kraftudfoldelse paa Myntomraadet i Nørrejylland er vistnok fremkaldt ved de paa den Tid særlig urolige Forhold her og har sandsynligvis havt til Formaal at skulle styrke Svends Stilling i denne Landsdel, hvor den af Svend fordrevne Knud havde været valgt til Konge. Den smukke Udførelse af disse Brakteater viser, at det utvivlsomt har været fremmede, kunstfærdige Stempelskjærere, der have Æren heraf. Og disse maa, efter Fremstillingernes Indhold og Behandlingen at dømme, vistnok have været Tyskere, som vare indkaldte af Svend Grathe, der havde opholdt sig meget i Tyskland og nærede stor Forkjærlighed for alt tysk. Flere af disse Brakteattyper have desuden saa stor

¹⁾ Eleonores Medglft er: «— medietatem tocius Pheonie, illam videlicet que est versus australem plagam, in qua sunt tria hec castra sita, Swineburgh, Wordburgh, Foburgh, et medietatem monete ejusdem terre, totamqve civitatem Otheniensem —». Nordalbing Stud. I. Pag. 84—85.

²⁾ Sc. R. D. V. Pag. 516.

Lighed med tyske Mynter, at Paavirkning maa være sket sydfra. Brakteat-Udmyntningen var ikke mange Aar forud paabegyndt i Tyskland¹⁾, hvor den snart blev meget almindelig.

Udmyntningen af de nørrejydske Brakteater foretages ogsaa af Knud og fortsættes, dog næppe ret længe, af Valdemar I. Vi vide, at han har ladet præge Brakteater i Viborg, Randers og Horsens, men derimod ikke, hvorvidt det ogsaa har været Tilfældet i de andre Byer. Brakteaterne fra de to sidstnævnte Byer have de mærkelige Overskrifter REGIS RÆNDRVSIA og REGIS HORSENES, som udtrykkelig betegner Kronens Herskerstilling.

I Valdemar II's saakaldte Jordebog opgives Kronens Indtægt af Horsens²⁾. Dette tør dog neppe forstaas saaledes, at der fremdeles har været Myntsted her. Snarere maa det antages, at man ogsaa her træffer et af Landets større Vexelsteder. Kun i Viborg holdes Mynthusets Virksomhed i stadig Gang. Men efter Brakteat-Udmyntningens Ophør præges her allerede under Valdemar I den sædvanlige, grovt udførte Mynt, der staar i en saa stor Modsætning til de foregaaende fine Smaamynter. Viborg var det eneste af Rigets store Myntsteder, hvor Kronen havde bevaret sine Myntindtægter ubeskaarne³⁾; ved alle de andre vare de i større eller mindre Grad delte med Biskopperne.

Myntretten i Ribe var delt mellem Kongen og Stadens Biskop, sandsynligvis siden Slutningen af det 11te Aarhundrede, ligesom i Lund og Roskilde. I Aaret 1151 giver Svend Grathe Biskoppen i Ribe Gavebrev paa, at denne ligesom sine Forgængere maa have Halvdelen af alle kongelige Indtægter af Staden, med Undtagelse af Udførselstold, Vrag og 40 Marks Sager⁴⁾. Skjønt Brevet ikke særlig fremhæver Halvdelen af Myntindtægten, har denne dog sikkert været indbefattet i de afstaaede, kongelige Rettigheder. Den nævnes nemlig heller ikke ved den pavelige Stadfæstelse af Gavebrevet Aar 1193⁵⁾ eller ved dettes Fornyelse 1196⁶⁾ og senere Stadfæstelse af Paven 1229⁷⁾, altsaa paa Tider, da det med Sikkerhed vides, at Biskoppen havde Part i Mynten.

I Aaret 1234 inddrager Valdemar Sejer Ribes Bispesædes Ret til Halvdelen af Stadens Myntindtægt, imod at han afstaar Plovskatten af Hardsyssel, Almindsyssel og Vardsyssel samt Byerne Varde og Lemvig⁸⁾. 1236 bekræfter Ærkebiskop Uffo, at han tillige-

¹⁾ De ældste tyske Brakteater, fra Erfurt og Magdeburg, antages at være fra omtrent 1130—1135.

²⁾ «de horsnæs . . . XL mr. pro moneta». Valdemars Jordebog ved O. Nielsen. Pag. 9.

³⁾ Jvf. Ursin. Stiftsstaden Viborg, Pag. 273. Her henføres en biskoppelig Mynt med Bogstaverne G-V til Biskop Gunner af Viborg, medens den i Virkeligheden tilhører Biskop Gunner af Ribe.

⁴⁾ «concedimus (episcopo), sicut et suis ante concessum est prædecessoribus, dimidium cuiuslibet juris regii, quod in ciuitate ripensi ascriptum est regie potestati, tribus his exceptis, forban, strandwreck, jus XL marcharum». Ribe Oldemoder ved O. Nielsen. Pag. 28.

⁵⁾ Jvf. Terpager. Ripæ Cimbr. descr. Pag. 175.

⁶⁾ Ribe Oldemoder ved O. Nielsen. Pag. 1.

⁷⁾ Sammest. Pag. 4.

⁸⁾ 6 Juli 1234. «— declarandum, nos domino episcopo ripensi assignasse pro dimidia fabrica, quam prius habuit in ciuitate ripensi, censum aratorum in harthæyslæ, almundsyslæ et warwithsyslæ cum opidis warwid et læmwich». Sammest. Pag. 5.

med flere af Rigets Fornemste har været tilstede ved Møder, en Gang i Skaane og en anden Gang i Jylland, hvor Kong Valdemar som Vederlag for Mynten i Ribe har givet Ribe Kirke Plovskatten af tre Sysler¹⁾. Det følgende Aar udsteder den udvalgte Kong Erik (Plovpenning) et ligelydende Mageskiftebrev som Faderens²⁾, og fra Kong Valdemar gives der Indbyggerne i Hardsyssel Paalæg om, at Ingen, hverken Verdslige eller Gejstlige ere fritagne for den til Bispesædet istedetfor Myntretten afstaaede Plovskat³⁾. Denne Ordning stod ved Magt, indtil Kong Abel, Aar 1252, traf den Bestemmelse med Biskop Esger af Ribe, at, saafremt der ikke skete nogen Forandring med Mynten, skulde Godtgjørelsen for den afstaaede Myntindtægt fastsættes til 18 Penninge aarlig af hver Plov i de nævnte tre Sysler foruden den tidligere bestemte Pengesum af Varde og Lemvig, samt yderligere 50 Mark Penninge af Plovskatten. Resten af denne skulde tilfalde Kongen⁴⁾.

Erik Glipping gav i Aaret 1280 Biskop Tucho af Ribe Halvdelen af Stadens Myntindtægt tilbage med al den Frihed, som Bispens Forgængere tidligere havde haft⁵⁾.

I Sønderjyllands ældgamle Handelsstad Hedeby, det senere Slesvig, var tidlig præget Mynt, som kan følges indtil under Svend Estridsen; men fra de følgende Konger og indtil det her behandlede Tidsrum, i omtrent 80 Aar, savnes endnu Kjendskab til Mynterne herfra. Det tør dog ikke antages, at Udmyntningen har været standset, ialfald ikke for længere Tid. Ifølge Slesvigs gamle Stadsret skjænker Svend Grathe, ved Aaret 1156, Byen særlige Rettigheder med Hensyn til dens Udmyntning⁶⁾, hvorved der her i Rigets sydligste Myntsted indføres en Ordning, der ellers ikke findes ved noget af dets andre Myntsteder, medens tilsvarende Forhold hyppig fandt Sted i Udlandet, saaledes i Tyskland. Kongen overlod nemlig Udmyntningen til Staden selv mod en vis aarlig Afgift. Med Hensyn til de nærmere Enkeltheder ved denne Ordning bestemtes det, at Sølv skulde have en saadan Lødighed, at det ikke indeholdt mere end 1 Ørtug Kobber paa 1 Mark Sølv. Naar Kongen paabød ny Mynt, skulde Byens Borgere give ham en ligesaa stor Afgift som den, Myntmesteren gav; de skulde gjøre Mynten efter Kongens Befaling, samt selv føre

¹⁾ «—semel in scania et alia vice in ymbria, quando rex Waldemar assignavit et privilegio suo confirmavit ripensi ecclesie pro fabrica sua in ciuitate ripensi denarios aratorum in tribus sysæl —» Ribe Oldemoder ved O. Nielsen. Pag. 6.

²⁾ Sammest. Pag. 7.

³⁾ «a solutione denariorum illorum, qui de aratri debentur pro fabrica, nulli exempti sunt, sed sicut laici ita et clerici et omnes claustrales ad illorum denariorum solutionem sunt obligati». Sammest. Pag. 8.

⁴⁾ Sammest. Pag. 6.

⁵⁾ Sammest. Pag. 7.

⁶⁾ «Secunda est ut argentum ciuitatis in Sleswicensium sit potestate et arbitrio, quale debeat esse, hoc tamen pacto ut plus solido cupri de una marca nequeat comburi. Tercia est cum Rex nouam monetam iusserit fieri, ciues tantum debent Regi offerre, quantum confert monetarius, postea ipsi fieri faciant monetam secundum velle Regis et sint prouidi inspectores ne aliqua falsitas in nummis fiat». Slesvigs gamle Stadsret. II. Kap. 31. Thorsen. Stadsretter.

Tilsyn med Udmyntningen, at der ikke skete nogen Forfalskning med den. Senere følger Valdemar I den Bestemmelse til, at Stadens fire tilsynsførende Raadmænd¹⁾ skulde have to Mark Penninge af hver ny Udmyntning²⁾. At Kong Valdemar kunde give Biskoppen Part i Mynten, viser imidlertid, at Kongen fremdeles har været den egentlige Herre over Stadens Mynt, og at Myntretten kun har været overdraget Borgerne i en Slags Forpagtning, men ikke været afstaaet til dem.

Ifølge en tvivlsom Meddelelse skulde Svend Estridsen have afstaaet en Fjerdepart af Slesvigs Myntindtægt til Biskop Sivard³⁾. Dette er dog sikkert urigtigt. Ialfald kan Biskoppen ikke antages at have haft Part i Stadens Udmyntning paa den Tid, Stadsretten gaves af Svend Grathe; thi i saa Fald maatte dette have været fremhævet i Bestemmelserne. Bispesædet har sikkert først faaet Part i Mynten, da Valdemar I, Aar 1175, tilstod Slesvigs Biskop Frederik Halvdelen af Stadens Myntindtægt⁴⁾. Denne Rettighed beholdt det derefter uangrebet og i fredelig Besiddelse, indtil Kronen inddrog den her som ved de andre Bispesæder.

Den nye Tid, der oprandt efter Erik Lams Tronfrasingelse, medførte i een væsentlig Henseende Forandring paa Myntvæsenets Omraade. Tidligere anbragtes nemlig hyppig ikke blot Kongens, men ogsaa Myntprægerens og Myntstedets Navne paa Mynterne; men fra Begyndelsen af Valdemar I's Regjering og gennem Aarhundreder derefter bortfalde næsten ganske Omskrifter paa Mynterne. Med Myntprægerens Navne forsvinder Betegnelsen af deres personlige Forhold til Udmyntningen.

Denne Forandring med at udelade Myntprægerens Navn paa Mynterne staar utvivlsomt i Forbindelse med fremmed Paavirkning, idet man i denne Henseende har fulgt det sydlige Udlands Exempel. Det er ogsaa klart, at der har været benyttet fremmede Kræfter til de smukke Brakteat-Udmyntninger, der sikkert, som allerede omtalt, ere udførte af tyske Myntprægere. Ligeledes skyldes sandsynligvis flere af Slesvigs Udmyntninger fremmed Kunstfærdighed; Udførelsen rager ialfald ofte betydelig op over den øvrige danske i Almindelighed.

En Antydning af, at der ogsaa udenfor Jylland kan have været ansat Fremmede som Embedsmænd ved Mynten, ligger i Saxo's Meddelelse om, at Roskilde Bys Borgere og Almue ved Biskop Adzers Død, Aar 1158, gjorde Oprør mod Udlændingene i Staden, dræbte en Del af dem og forjagede Resten, ved hvilken Lejlighed de nedbrød Kongens Myntmesters Hus til Grunden og bemægtigede sig hans Gods og Bohave. Kong Valdemar blev opbragt herover og samlede en anselig Troppestykke for at tugte de oprørske Ind-

¹⁾ Jvf. Steenstrup. Valdemars Jordebog. Pag. 230. Anm.

²⁾ «Seniores iij^{or} de ciuitate tenentur habere duas marcas denariorum de noua moneta». Slesvigs gamle Stadsret. II. Kap. 32. Thorsen. Stadsretter.

³⁾ Jvf. P. Hauberg. Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146. Pag. 62. Anm. 7.

⁴⁾ «Ecclesiæ Beati Petri Slesvicensi in usus videlicet Episcopales dimidium fabricæ monetariæ ejusdem civitatis» . . . Hasse. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Regesten u. Urkunden. I. Pag. 70.

byggere; men disse sendte da Udsendinge til ham, og det lykkedes at formilde ham ved at give Bøder i Sølv og Guld¹). Det synes at fremgaa af denne Beretning, at Myntmesteren har været en Udlænding og en Mand, som Kongen har sat Pris paa. Muligvis har det været den Myntmester Gerhard, i hvis Stue Kong Valdemar udsteder et til Roskilde henført Brev²). Navnet tyder paa, at han har været en Tysker.

Denne Gerhard er iøvrigt den eneste Myntmester fra denne Periode, hvis Navn kjendes. Dette er saameget mærkeligere, som Myntmesterens betroede Stilling gjorde ham til en fremragende Personlighed og ofte bragte ham i nært Forhold til selve Kongen. Ikke heller er Navnet paa nogen af Myntprægerne i dette Tidsrum bevaret, efterat deres Navne ikke længer findes paa Mynterne. Kun ved Slutningen af Perioden viser der sig muligvis Spor af deres Tilværelse, idet det synes, som om det stundom har været tilladt Myntprægerne at anbringe deres Bogstavmærke paa Mynterne til Betegnelse af deres Navn. Efterat Valdemar Sejer, Aar 1234, er blevet Eneherre over Indtægten af Ribe Mynt, udgaar der nemlig herfra en meget betydelig Udmyntning af anselige Penge med ensartet, fra de tidligere Mynter ganske forskjelligt Præg. Paa deres Revers ses i Midten et Bogstavmærke, π, α, O eller II. Disse Bogstaver kunne vanskelig forstaaes anderledes end som Myntprægernes Navnemærker. De kunne ikke have betegnet Myntmesternavne, da der er for mange af dem. Ejendommeligt er det, at Bogstavet α ikke er stillet opret, men er liggende, α. Det kunde tænkes, at det er gjort af Hensyn til den udvalgte Kong Erik (Plovpenning), for at ikke Myntprægerens Bogstavmærke skulde kunne forvexles med hans.

Det sidste Mærke, de to I'er, antyder formentlig et Dobbeltnavn. Det træffes igjen senere i Tiden paa Mynter fra Erik Menved (Lund og Roskilde) og fra Christopher II (Viborg); muligvis har der været Slægtskabsforbindelse mellem disse til forskjellige Tider levende Mænd med det samme Mærke. Efter 1241 findes der oftere paa vore Mynter forskellige, andre Bogstavmærker, der ligeledes, i mange Tilfælde ialfald, maa antages at have betegnet Myntprægerne.

I Kong Valdemars Jordebog, fra Aar 1231, findes flere Summer opførte, der vedrøre Kronens og Kongens Indtægter gennem de aarlige Udmyntninger. De kortfattede Opgivelser indeholde imidlertid ikke tilstrækkeligt til at bringe Forstaaelse af Forholdene og frembyde Vanskeligheder, der neppe lade sig klare.

De i Jordebogen opførte Beløb ere følgende:

Hovedlisten.

Indtægtslisten.

Viborg. LXXX mr. den. pro moneta.

Horsens. XL mr. pro moneta.

¹) Saxo. (ed. Müller). Pag. 737.

²) "In stuba Gerardi monetarii". O. Nielsen. Codex Esromensis. Pag. 97.

Hovedlisten.

Indtægtslisten.

Ribe. CL mr. pro moneta. Item de monetario C
mr. den.

Roskilde. de moneta Roskildensi CM mr. argenti.

Lund. de moneta Lundensi MCC mr. puri et VIII
mr. auri.

Kallundborg (?)

de moneta Roskildensi LXXX mr. den.

de moneta Lundensi denarios pro CCC
marcis arg.

pro moneta XXX (mr. den).

Det ses strax, at samtlige opførte Summer ere afrundede, i hvilken Henseende de iøvrigt stemme overens med Hovedparten af de andre i Jordebogen indførte Beløb. Det kunde herefter ligge nær at antage, at det i disse Tilfælde er kalkulerede Summer; men for Myntindtægternes Vedkommende kan det dog snarere formodes, at det har været de virkelige Summer. Herpaa tyde ialfald de to Opgivelser af Myntindtægterne fra Lund: Hovedlistens 1200 Mark Sølv foruden 8 Mark Guld samt Indtægtslistens 300 Mark Sølv i Penge. Man vilde selvfølgelig ikke have specificeret et kalkuleret Beløb paa denne Maade; til Grund herfor maa ligge en bestemt, truffen Ordning. Fra disse to Tilfælde, der begge tilhøre samme Myntsted, tør man dog ikke med Sikkerhed slutte, at Forholdet har været tilsvarende for de andre Myntindtægters Vedkommende. Vi skulle nu noget nærmere betragte de i Forbindelse hermed staaende Forhold mellem Kronen og dens aarlige Myntindtægter.

Hvert Aar blev der slaet ny Mynt ved Rigets forskjellige Myntsteder, og af hver ny Udmyntning blev der til Kongen afgivet et Beløb, som stod i bestemt Forhold til dens Størrelse. Dette udgjorde dog kun en ringere Part af Kronens Myntindtægter. Vi have foran omtalt, at i Slesvig skulde Borgerne, som selv overtog Udmyntningen i Staden, svare Kongen et ligesaa stort Fradrag af Mynten, som det Myntmesteren havde ydet.

Den nye Mynt skulde sættes i Omløb fra Søndagen før Mikkelsdag¹⁾, og med den skulde alle Skatter, Bøder m. m. betales fra denne Dag og indtil Aarsdagen derefter. Hvis Kongens Fogeder eller andre Embedsmænd modtog Bøder, Skatter og Afgifter i anden Mynt end den nye, straffedes de med en Bøde paa 40 Mark Penge²⁾. Den nye Mynt maatte Befolkningen skaffe sig ved Bytning i dertil oprettede Vexelboder; men man maatte afgive et betydelig større Beløb i ældre Mynt end det, der skulde tilbyttes i den nye, idet den gamle Mynt blev nedsat meget i Værdi, samtidig med at den nye sattes i Omløb. Hvor stor Nedsættelsen har været i det her behandlede Tidsrum, vides ikke; men den har sikkert allerede dengang været meget følelig. I Aaret 1316 forringedes den gamle Mynt ved Myntskiftet til $\frac{2}{3}$ af sin tidligere Værdi³⁾, saaledes at der altsaa maatte betales tre

¹⁾ 1203—1209. Valdemar II's Privilegier for Lübeck: «die dominico ante Michaelis dantur novi denarii pro theloneo et non prius». Urkundenbuch der Stadt Lübeck. I. XXI. Pag. 20.

²⁾ 1304. Gehejmark. Aarsberet. V. Pag. 42.

³⁾ «ij solidi denariorum novorum scanensium vel iij veterum». Dipl. svecan. III. Nr. 2074.

gamle Penninge i Bytte for to nye. Da, som sagt, Skatter og Afgifter skulde betales med ny Mynt, var Befolkningen altsaa tvungen til denne ufordelagtige Bytteforretning, som imidlertid skaffede Kronen betydelige Summer og var dens Hovedindtægt af Mynten.

Myntmesterens Forhold til Kronen har vistnok som Regel været dette, at han havde Mynten i en Slags Forpagtning¹⁾, foruden at han af hver Udmyntning skulde svare det nævnte Fradrag. Dette Forpagtningsforhold omfattede de meget betydelige Forretninger med Pengebytningen. Ikke alene ved Myntstederne, men ogsaa i andre Byer fandtes Vexelboder²⁾, hvor Myntmesteren havde sine Underordnede, der besørgede Pengebytningen indenfor det til Myntstedet hørende Omraade. Da man tildels kjendte Størrelsen af de aarlige Skatter og Afgifter, kunde man nogenlunde have et Skjøn over de Summer, der vilde blive vexlede af Hensyn hertil. Derimod har man selvfølgelig ikke kunnet gjøre nogen Beregning over Størrelsen af de Beløb, som lejlighedsvis vilde blive vexlede Aaret rundt; men disse have dog neppe været af større Betydning, saaledes at det har været muligt at kunne beregne Pengeomsætningens omtrentlige Omfang og de ved Bytningen vundne Indtægters Størrelse indenfor de forskjellige Myntsteders Omraade. Herigjennem har man da kunnet komme til en Ordning med Hensyn til de Afgifter, som de forskjellige Myntmestre skulde svare i Forpagtning af Bytningsindtægterne.

Det er utvivlsomt disse Forhold, som møde os i Myntopgivelserne i Kong Valdemars Jordebog. Forskjellen paa de to Slags Indtægter, Myntfradraget og Bytnings- eller Forpagtningsafgiften, fremtræder kun ved Ribe, hvor de «100 Mark af Myntmesteren» sikkert angaar det første, medens de 150 Mark «for Mynten» formentlig vedrører den sidste. Tilsyneladende kunde det se ud, som om der var gjort en Forskjel ved de to Præpositioner «de» og «pro», saaledes at «de» skulde angive Udmyntningsfradraget og «pro» Forpagtningsafgiften; men i saa Tilfælde vilde vi komme til det Resultat, at det største af de opgivne Beløb, 1200 Mark Sølv og 8 Mark Guld, som ere opførte fra Lund, skulde være Fradraget af Udmyntningen, og dette kan det ikke antages at være, dels paa Grund af Beløbets Størrelse i Forhold til de andre Summer, dels fordi denne Indtægt ikke vilde have været opført i Mark Guld.

Det synes mest naturligt at antage, at Præpositionen «pro» betegner, at Beløbet er Forpagtningsafgiften af Bytteindtægterne i Viborg, Horsens, Ribe (hvor altsaa Udmyntningsfradraget, 100 Mark Penge, er opført særskilt) samt i det usikre; tilsyneladende som Kallundborg opførte Vexelsted. Da Præpositionen «de» ved Lund og Roskilde findes anvendt saavel paa Hovedlisten som paa Indtægtslisten, synes der at maatte have været en særlig Grund herfor. Muligvis indeholde Summerne her saavel Udmyntningsfradraget som For-

¹⁾ Kr. Erslev. Valdemarernes Storhedstid. Pag. 168.

²⁾ Steenstrup. Valdemars Jordebog. Pag. 225 o. F.

pagtningsafgiften, saaledes at en Del af de samlede Myntindtægter er opført paa Hovedlisten, en anden Del paa Indtægtslisten. Man kunde spørge, om ikke for disse to Byers Vedkommende Beløbene paa Hovedlisten kunde betegne Forpagtningsafgiften og de paa Indtægtslisten angive Udmyntningsfradraget. Dette kan dog ikke antages at være Tilfældet; thi medens der for Roskildes Vedkommende da gaves i Forpagtningsafgift 2250 Mark Penninge (= 900 Mark Sølv)¹⁾ og i Udmyntningsfradrag 80 Mark Penge, skulde der fra Lund gives 3160 Mark Penninge (= 1200 Mark Sølv og 8 Mark Guld)²⁾ i Forpagtningsafgift, men i Udmyntningsafgift 750 Mark Penninge (= 300 Mark Sølv), hvilket vilde være ganske uforholdsmæssig meget, selv om man tager i Betragtning, at der til Biskoppen i Roskilde afgaves en Trediedel og til Ærkebiskoppen i Lund kun en Fjerdedel af Myntindtægten.

Højst mærkeligt ser det ud, at den samlede, formentlig ved Forpagtningsafgift opførte, Indtægt af hele Jylland kun er 270 Mark Penninge, hvilket selvfølgelig har været et rent forsvindende Beløb i Forhold til det virkelige.

Af Interesse er det iøvrigt at bemærke, at medens de større Beløb, fra 300 Mark og derover, opgives i Mark Sølv, anføres alle de mindre i Mark Penge. Disse sidste blev betalte og modtagne i «talte Penge», medens de større Summer beregnedes i rent Sølv efter Vægt, saaledes at Kronen havde Sikkerhed for at modtage disse Indtægter uden Hensyn til Pengenes svingende Værdi.

En sikker Besvarelse af Spørgsmaalene om de ovenfor berørte Forhold vil neppe kunne gives; Nøglen til disse Gaaders Løsning er forlængst gaaet tabt. Sandsynligheden taler for, at Myntindtægterne i Aaret 1231 have været, som de opføres i Jordebogen, men at flere af dem just paa dette Tidspunkt have været stærkt forringede, saaledes Indtægten af Viborg Mynt, som Kongen dog havde ubeskaaret, eller at de slet ikke have været medregnede, saaledes Indtægten af Slesvigs Mynt. Og det kunde da ligge nær at slutte, at Grunden hertil maa søges i særlig uheldige finansielle Forhold paa denne Tid, efter den byrdefulde Udredelse af de store Løsesummer, som maatte skaffes tilveje for Kong Valdemars Frigivelse af Fangenskabets hos Grev Henrik af Schwerin. Disse Summers Tilvejebringelse kom til at tynde haardt paa Befolkningen; men selvfølgelig maa de i særlig Grad for længere Tid have lagt Beslag paa en Del af Kronens og Kongens Indkomster, og blandt disse kunne muligvis Indtægterne fra Myntstederne enten helt eller delvis have været pantsatte til Afdrag paa Laan, eller paa anden Maade været behæftede paa dette Tidspunkt, saaledes at de ikke have kunnet indføres i Jordebogen som Indtægter.

¹⁾ 1 Mark Sølv = 2½ Mark Penninge. Jvf. Valdemars Jordebog ved O. Nielsen. Pag. 99. Anm. 1.

²⁾ 1 Mark Guld = 8 Mark Sølv. Jvf. Steenstrup. Valdemars Jordebog. Pag. 234, og Kr. Erslev. Valdemarernes Storhedstid. Pag. 92. Nu regnes Guldets Værdi at være omtrent 16 Gange Sølvets.

Myntværdi.

Datidens Aktstykker give yderst sparsomme Oplysninger om Udmyntningernes Værdiforhold i den foreliggende Periode og kaste kun enkelte Strejfflys over Udviklingens Gang. Det vil derfor blive Mynterne selv, der engang i Tiden skal kunne bringe Klarhed paa Spørgsmaalet.

Oprindelig var Forholdet det, at Pengene skulde have Værdi som rent Sølv, at altsaa en Mark Penge skulde holde, ikke blot samme Vægt, men ogsaa samme Værdi som en Mark Sølv og være af omtrent 15-lødigt Sølv. Den skandinaviske Marks største, kjendte Vægt, Upsala-Markens, var 218,31 Gram. Dette synes at være overholdt i det 11te Aarhundrede og endnu i Begyndelsen af det 12te; men derefter begynder Kronen at forringe Myntsølvets Lødighed for at skaffe sig en særlig Fordel udover de Indtægter, som Fra- draget af de udmyntede Beløb og Bytningsafgiften indbragte.

At Mynten er sunket stærkt i Godhed i Løbet af det 12te Aarhundrede, saaledes at den ikke i Længden har kunnet holde sig i Værdi, ses af Ordningen vedrørende den Afgift paa 30 Mark Penninge, der aarlig skulde ydes af Øen Sylt til Odense. Denne Afgift fastsættes Aar 1141; men ved en senere Bekræftelse af den i Aaret 1180 forandres den til 10 Mark Sølv, hvilket gjentages Aar 1203. 3 Mark Penge har saaledes nu kun en Værdi af 1 Mark Sølv, og Mynten er altsaa efterhaanden sunket til $\frac{1}{3}$ af Sølvets Værdi.

Hvor liden Fasthed den danske Mynts Værdi har havt i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede, ses af skaanske Lov. Her sættes 15 Mark Penge til en Værdi af 5 Mark Sølv, og der udtales, at «eftersom Myntens Værdi ofte forandres, og den snart regnes ringere, snart højere, bestemmes det, at 1 Mark Sølv i Bøde skal sættes til 3 Mark Penge¹⁾».

Denne Usikkerhed i Myntværdien ved Aarhundredets Begyndelse²⁾ foranlediger ganske naturligt, at man foretrækker den ældre, bedre Mynt for den nye. Det ses saaledes, at Absalon har efterladt sig en Kapital i ældre Mynt. I sit Testamente, Aar 1201, bestemmer han nemlig, hvorledes der skal forholdes med saameget Sølv, som kan udsmeltes af 70 Mark Penge i ældre Mynt³⁾. Endvidere bliver der i Aaret 1208 truffet Bestemmelse om Kapitaler i «god Mynt» eller «gode Penge»⁴⁾.

I Valdemars Jordebog, Aar 1231, opføres i Afgift fra Jelling Syssel 100 Mark

¹⁾ «Quia sepe moneta uariatur, et modo uilior modo carior reputatur, statutum est, ut semper pro tribus marcis nummorum, que nominantur in satisfactione, sit una marca argenti». Andreas Sunesøns Bearbejdelse af den skaanske Lov. II. 65. Schlyters Udg.

²⁾ Faa Aar tidligere, Aar 1199, rejser Johannes Sunesøn til Jerusalem og modtager tillaans af Brødrene i Sorø Kloster 200 Mark gangbar Mynt («ducentas marchas usualis monetæ pro sumptibus ad iter»). Script. R. D. IV. Pag. 478. Dette maa sikkert have været fremmed, baade i Danmark og i Udlandet gangbar Mynt.

³⁾ «—nisi quantum (argentum) conflari poterit ex LXX m. den. Scanensium veteris monetæ». Lilliegren. Dipl. 827.

⁴⁾ XVI mr. denariorum bone monete» og «XX mr. bonorum denariorum». Sammest. 134.

Penninge, som have svaret til 40 Mark Sølv¹⁾, hvorefter altsaa 2½ Mark Penninge have havt en Værdi af 1 Mark Sølv.

Sammesteds angives for Aasum-, Odense- og Lundeherreder: «De exactione XXX mr. puri. De ipsa ciuitate XX mr. puri uel CL mr. den.»²⁾. Herefter kunde det synes, at Indtægten opgives som: «I Fogedafgift 30 Mark Sølv og af selve Staden 20 Mark Sølv eller 150 Mark Penge»³⁾, og at altsaa 150 Mark Penge skulde have svaret til 20 Mark Sølv, hvorefter 1 Mark Sølv vilde have været lig med 7½ Mark Penge. Dette kan dog ikke have været Tilfældet; thi i saa Fald skulde Pengemarkens Værdi have været den samme som i Aaret 1330⁴⁾, paa hvilken Tid den var paa det allerlaveste, og Mynten næsten var af rent Kobber. Her maa derfor utvivlsomt foreligge en Misforstaaelse af Stedet, og Sandsynligheden taler for, at det ikke blot er de 20 Mark Sølv, men ogsaa de forud nævnte 30 Mark Sølv, altsaa 50 Mark Sølv, der sættes lig de 150 Mark Penge, da Beregningen 1 Mark Sølv svarende til 3 Mark Penge vilde passe godt⁵⁾.

Rigets pekuniære Stilling har sikkert i en Periode under Valdemar Sejer været meget trykket. De gennem lange Tider gjentagne Krigstog og de store Krav, som stilledes fra Kirkens Side, havde efterhaanden bragt Nedgang i den nationale Formue. Da tilmed den store Ulykke, Kong Valdemars Tilfangetagelse Aar 1223, ramte Landet, og de umaadelige Løsepenge for hans Frigivelse skulde skaffes tilveje, var det kun med yderste Anstrengelse, at disse Penge kunde samles. Rigets Pungenød fremlyser af et Brev, som Ærkebiskop Uffo tilskriver Pave Gregor IX, Aar 1231, samtidig med at han sender ham den pavelige Tiende, 1000 Mark Sølv, der er bragt tilveje med stort Besvær. I sit Brev skriver han, at «denne Sum have vi faaet samlet, men ikke uden stort Tab; thi eftersom vore Fjender besidde vort Sølv og Guld, deres Sjæle til Fortabelse, vare vi nødsagede til at indsmelte vor Kobbermynt og uddrage den ringe Del Sølv deraf»⁶⁾.

Senere lykkedes det dog at forbedre Rigets Pengeforhold. Dette ses af de gode og anselige Penge, som i Slutningen af Valdemars Regjering udmyntes i Lund og Roskilde og navnlig i Ribe. Det fremgaar ogsaa af den Ordning, hvorefter Biskop Gunner af Ribe, Aar 1240, fritages for Skat til Hertug Abel imod at betale 200 Mark, som dengang gjaldt 100 Mark rent Sølv i mindre (kølnsk) Vægt⁷⁾. Her viser sig en Stigning i Myntværdien siden 1231.

¹⁾ Jvf. O. Nielsen. Valdemars Jordebog. Pag. 99. Anm. 1.

²⁾ Sammest. Pag. 24.

³⁾ Sammest. Pag. 110.

⁴⁾ Jvf. Aarb. f. n. O. og H. 1884. Pag. 255.

⁵⁾ Den her meddelte Forklaring af dette tidligere uforstaaelige Sted i Jordebogen skyldes Prof. Kr. Erslev.

⁶⁾ «— summam ipsam non sine magno rerum dispendio fecimus congregari; nam, cum argentum et aurum nostrum hostes nostri possideant in detrimentum animarum suarum, compulsi sumus liquefacere cupream monetam nostram et eligere inde argenti modicam portionem». Mecklenburg. Urk. X. 7162.

⁷⁾ «pro ducentis marchis, que tunc temporis valebant centum marchas argenti puri minoris ponderis». Ribe Oldemoder ved O. Nielsen. Pag. 10. Tilskrevet c. Aar 1300.

Disse faa bevarede Optegnelser ere vel ikke istand til at give noget samlet Billede af Gangen i Spørgsmaalet om den skiftende Myntværdi; men de kaste dog noget Lys over Datidens Pengeforhold og vise det her behandlede Aarhundrede som en Overgangsperiode til de kommende Tider med deres indtil Opløsning nedadgaaende Forhold i Pengevæsenet her i Danmark.

Vende vi nu Undersøgelsen mod selve Mynterne, maa det først fremhæves, at der, naar ikke særlige Forhold gjøre sig gjældende, ligesom tidligere er en tydelig Forskjel paa den øst- og vstdanske Mynts Vægtforhold. Pengenes Værdiinddeling svarede i Hovedsagen til Vægtinddelingen for Sølvets Vedkommende; i begge Tilfælde regnedes med Marken, delt i 8 Øre, som hver indeholdt 3 Ørtuger, altsaa med 24 Ørtuger paa Marken. Men medens en Ørtug Sølv deltes i 10 Penninge, saaledes at 1 Mark Sølv regnedes delt i 240 Penninge, og en tilsvarende Deling af 1 Mark Penge benyttedes i det østlige Danmark, altsaa i de skaanske Landskaber og paa Sjælland, deltes derimod den jyske Pengemark som Regel i 288 Penninge, altsaa med 12 Penninge paa Ørtugen, undtagelsesvis endog i 384 Penninge, eller 16 paa Ørtugen. Penningen var den almindelig udmyntede Pengestørrelse. Den skaanske og sjællandske Penning havde en Normalvægt af 0,91 Gram, den jyske derimod af kun 0,76 Gram, undtagelsesvis af 0,57 Gram. Myntens Vægt var iøvrigt i denne Periode, som næsten altid i Middelalderen, kun af liden Nøjagtighed; nogle Penninge vare for tunge, andre for lette. Det har været Hovedsagen, at den udmyntede Mark, altsaa de 240 østdanske og de 288 eller 384 vstdanske Penningestykker, holdt sin Vægt ved Afleveringen fra Myntmesteren.

Oversigt over Udmyntningernes Vægtforhold.

	Lund.	Roskilde.	Viborg. Nørrejylland.	Ribe.	Slesvig.
Svend Græthe	"	0,78—0,85	0,33—0,45 0,20—0,25	0,76—0,90	0,65
Knud V	0,85	0,90	0,20—0,35	"	0,65
Valdemar I	0,80—0,92	0,82—0,95	0,20—0,25. 0,11 0,56—0,80	0,65—0,68	0,65—0,73. 0,84
Knud VI	0,89—0,94	0,85—0,93	0,62	0,55—0,77	0,82—0,94
Valdemar II	0,82—0,95	0,85—1,00	0,58—0,78	0,50—0,53 0,88—1,00	0,74—0,91

I Tabellen er kun opført Vægten paa hele og ikke slidte Exemplarer af Mynterne. Enkelte, paa Grund af øjensynlig Unøjagtighed ved Udmyntningen, overvægtige Mynter ere ikke medregnede.

Det vil ses, at Normalvægten synes til Stadighed at have været ret omhyggelig overholdt i Udmyntningerne fra Lund og Roskilde. Anderledes stiller det sig med den jyske Mynt. I Viborg have de af Svend Græthe prægede Penninge kun en Vægt af

0,33—0,45 Gram, medens de, hvis der af Marken har været udmyntet 384 Penninge, skulde have vejet omkring 0,57 Gram. De af Svend og Knud V udmyntede nørrejydske Brakteater have i Almindelighed en Vægt af 0,20—0,25 Gram og ere utvivlsomt udmyntede som halve Penninge. Valdemar I's Brakteater ere af tilsvarende Vægt. En enkelt Udmyntning (Vald. I. Nr. 19) viser dog kun en Vægt af 0,11 Gram og har herefter været $\frac{1}{4}$ Penning. For de senere Udmyntningers Vedkommende i Viborg under Valdemar I og indtil Tidsrummets Slutning er Vægten endel variabel, 0,56—0,78 Gram, men maa dog antages at skulle have været stemmende med den jyske Normalvægt, 0,76 Gram.

Ved Udmyntningerne i Ribe synes man at have overholdt denne jyske Normalvægt indtil under Valdemar II; Vægten synker da en Tidlang ned til 0,50—0,53 Gram, nærmest svarende til en Vægt af 0,57 Gram, og samtidig forringes Lødigheden i en paafaldende Grad. Vistnok ved Aar 1230, under Biskop Gunner, sker der imidlertid en Forbedring, der navnlig viser sig, efterat Kong Valdemar, Aar 1234, har inddraget Biskoppens Part i Stadens Mynt. Mynterne blive da anselige og faa en Vægt af c. 0,88—1 Gram, altsaa svarende til den østdanske Myntvægt, 0,91 Gram. Det synes herefter, at Valdemar har gjort Ribe til Kronens Hovedmyntsted i Jylland.

En lignende Forbedring var tidligere sket med Slesvigs Mynt. Dens Vægt, 0,65—0,73 Gram, synes at skulle have været den normale jyske, 0,76 Gram, indtil mod Slutningen af Valdemar I's Regjering, da der pludselig indtræder en Stigning til 0,84 Gram, som senere holder sig med en til den østdanske svarende Vægt, 0,82—0,92 Gram. Grunden til den saaledes skete Forandring i Myntværdien kan her muligvis søges i, at Kong Valdemar i Aaret 1175 giver Biskoppen Part i Stadens Udmyntning.

Den slesvigske Mynts større Godhed fremfor den øvrige jyske Mynts har utvivlsomt været Grunden til, at Valdemar II har maattet forbedre Ribe Mynts Værdi for derved at skaffe denne større Udbredelse i det sydlige Jylland.

Af væsentligst Betydning ved Spørgsmaalet om den skiftende Myntværdi vilde en Undersøgelse af de enkelte Udmyntningers Lødighed være. En saadan gennemgaaende Undersøgelse strander imidlertid paa de fleste Mynters Sjældenhed, da den ikke vil kunne foretages, uden at Mynterne tage Skade ved Behandlingen.

Myntfund.

Der kjendes et forholdsvis betydeligt Antal Fund, ialt 108, af danske Mynter fra den her behandlede, omtrent 100 Aar lange Periode, og næsten alle disse Fund ere gjorte indenfor det daværende Rigsomraade. Men medens Fundene ere mange i Antal, bemærkes det snart, at de langt for største Partens Vedkommende ere yderst ubetydelige. Det er kun nogle ganske enkelte Fund, der indeholde et større Antal Mynter; Resten bestaar

som oftest af ganske faa eller enkeltvis fundne Mynter. De 108 Fund indeholde tilsammen kun 1451 danske Mynter fra denne Periode. Og denne Fattigdom bliver særlig iøjnefaldende ved en Sammenligning med Fundene saavel fra den foregaaende som fra den efterfølgende Periode. Fra det forudgaaende Tidsrum, fra det 9de Aarhundrede indtil 1146, kjendes saaledes 179 skandinaviske Fund med et samlet Antal af 7616 danske Mynter og fra det efterfølgende, fra 1241—c. 1350, 48 skandinaviske Fund, der indeholde 92,197 danske Mynter. Et enkelt, fra Systofte paa Falster, var paa 30,258 Mynter¹⁾.

Kun sjelden træffes den her omhandlede Periodes Mynter i sildigere nedlagte Fund; den følgende Fortegnelse indeholder kun tre saadanne, fra Skrivergade (Nr. 67), Østerhæsing (Nr. 95) og Herlufsholm (Nr. 97). Det er aabenbart, at disse ældre, bedre Mynter hurtig ere forsvundne under de efter Valdemar II's Død i pekuniær Henseende stærkt nedadgaaende Forhold; de ere blevne inddragne forat smeltes sammen med Kobber til det lidet sølvholdige Metal, hvoraf de slette, saakaldte «Borgerkrigsmynter» udprægedes, der efterhaanden sank ned til næsten ren Kobbermynt.

Som den følgende Fortegnelse viser, bestaa denne Periodes Fund fra Danmark og Skaane næsten udelukkende af Landets egen Mynt; i Modsætning til, hvad vi træffe i de ældre Fund, indeholde de nu højst sjelden fremmed Mynt, hvilket iøvrigt ogsaa er Tilfældet i den efterfølgende Periode. Vi kjende kun to Fund fra den Tid, begge nørrejydske, Aalborg F. (Nr. 5) og Bjergsted F. (Nr. 28), i hvilke der er forekommet fremmed Mynt — norsk, svensk, nederlandsk, engelsk og tysk — i det sidste Fund endda kun i meget ringe Antal. Skrivergade F. (Nr. 67), der indeholder forholdsvis mange fremmede Mynter, er nedlagt under Erik Glipping.

Med Hensyn til Fordelingen af de kjendte 108 Myntfund ere de 15, med 110 Mynter, fra Skaane; 11, med 69 Mynter, fra Bornholm; 34, med 377 Mynter, fra Sjælland; 3, med 4 Mynter, fra Lolland og Falster; 11, med 60 Mynter, fra Fyen; 31, med 824 Mynter, fra Jylland; 1, med 3 Mynter, fra Norge og endelig 2, med 4 Mynter, fra Holsten.

Af de i Fundene fremkomne 1451 Mynter henføres 267 til Svend Grathe, 71 til Knud V, 420 til Valdemar I, 162 til Knud VI og 530 til Valdemar II. 189 Mynter ere fra Lund, 273 fra Roskilde, 467 fra Nørrejylland, 476 fra Ribe og 45 fra Slesvig. 1 er ikke oplyst.

Kun yderst sjelden findes der i denne Periode nedlagt andre Sager sammen med Mynterne. Vi kjende kun to saadanne danske Fund, fra Glumsø (Nr. 26), hvor der tillige fandtes en Stenkile, et Stykke smeltet Sølv og et Armbaand, samt fra Odense (Nr. 39), hvor der var vedlagt et Spænde.

Kun tre Fund ere fra Steder udenfor det gamle danske Landomraade, et norsk og to holstenske. Mærkeligt er det, at der ikke er truffet et eneste gullandsk Fund med

¹⁾ Aarb. f. n. O. o. H. 1884. Pag. 285.

dansk Mynt fra denne Periode, da Øen har afgivet et overordentlig stort Antal ældre Fund, hvori der er forekommet dansk Mynt. Grunden hertil og til, at Datidens danske Mynt overhovedet kun i yderst ringe Grad har været ført ud til andre Lande, maa selvfølgelig søges i Handelsforholdene paa den Tid. Og naar Landets Mynt findes nedgjemt i den hjemlige Jord i saa ringe Omfang, som det viser sig, at den er, da maa Aarsagen dertil søges i de rolige, indre Forhold i Riget i denne Periode. Jorden var dengang det almindelige Gjemmested for Skatte og Penge, navnlig under urolige Forhold; derfor træffes der saamange store Fund, nedlagte i de bevægede Tider saavel før som efter den her omhandlede Periode, men saa faa i denne, der i vor Historie staar som en Fredens Tid for Landet indadtil.

Et ganske ejendommeligt Forhold viser sig, naar man undersøger, paa hvilke Steder de i det følgende beskrevne Myntfund ere nedlagte. Af de 105 danske Fund ere nemlig de 21 fra Byer (15) og Borge (6), de 37 fra Landet, og de 47 fra Kirker og Klostre (20), Kirkegaarde (25) og Præstegaardshaver (2). Det sidste Forholdstal, hvorefter 47 af de 105 Fund ere knyttede til Kirker og deres nærmeste Omgivelser, er ganske særegent for denne Periode og mangler aldeles noget tilsvarende i den tidligere. I det paafølgende Tidsrum træffes kun ganske undtagelsesvis saadanne kirkelige Fund. Det er aabenbart, at dette skyldes Datidens særlige Forhold; man sporer derigjennem det kirkelige Livs store Indflydelse, som har givet sig Udslag dels ved Pengenedlægninger under Kirkers Opførelse og dels ved Pengegaver til Kirken og til de Døde. Denne Skik at medgive de Døde Penge i Graven, spores allerede i meget tidlig Tid¹⁾ og har været bevaret saa langt ned i Tiden, at den vides at være fulgt endnu i forrige Aarhundrede. Nedlægning af Pengestykker ved Opførelse af en Kirke, dels under eller ved Alteret, dels i dens Murværk, giver de bedste Oplysninger med Hensyn til dens Alder; dette interessante Forhold møder man flere Gange ved denne Periodes kirkelige Myntfund, saaledes i Bjevverskov (Nr. 2), Østerlars (Nr. 7), Sønder Bjert (Nr. 33) og Ikast (Nr. 86) Kirker, hvor Mynterne fandtes under eller ved Alteret, og i Vammen (Nr. 32), Fensmark (Nr. 49) og Lund (Nr. 60) Kirker, hvor de vare indlagte i Murværket. I Nylars (Nr. 68), Rø (Nr. 69), Ringsted (Nr. 75), Aardestrup (Nr. 83), Seem (Nr. 88), Henne (Nr. 89) og Stærup (Nr. 103) Kirker, fandtes de i Fylden under Gulvet og have vistnok som oftest været tabte.

I den efterfølgende Fundfortegnelse betegner «K. M.» den kongelige Myntsamling i Kjøbenhavn og «St. Inv.» Stockholm Myntkabinetets Inventarium. Derefter findes Journal-Nummeret i Arkivet angivet.

¹⁾ Jvf. Aarb. f. n. O. o. H. 1894. Pag. 373.

1. Roskilde a. Ved vor Frue Kirke. 1875. 1 Svend Grathe. Roskilde: Nr. 1. K. M.; Bytteprotokol 910.
2. Bjeverskov Kirke, Præstø A. 1856. 1 Svend Grathe. Roskilde: Nr. 1. — Desuden en meklenborgsk Brakteat. Fandtes ved Nedbrydning af Kirkens Stenalter. K. M. 160.
3. Bastrup Taarn, Uggeløse S., Lyng-Frederiksborg H., Frederiksborg A. 1895. 4 Svend Grathe. Roskilde: Nr. 1, 2 a. K. M. 687.
4. Gjerrild Kirkegaard, Nørre H., Randers A. 1896. 1 Svend Grathe. Slesvig: Nr. 17. K. M. 705.
5. Aalborg. Kirkegaard i Nærheden af Byen. c. 1696—97. Danske, i ubekjendt Antal; mindst 300. — Svend Grathe. Viborg: Nr. 3, 4, 5. Horsens: Nr. 6. Aarhus: Nr. 7, 8. Randers: Nr. 9, 10. Aalborg: Nr. 11, 12. Hjørring: Nr. 13. — Knud V. Viborg: Nr. 3. — Ubestemte, nørrejydske: Nr. 1—9. — Endel norske Brakteater, engelske «Edvard'er, Henrik'er og andre Konger», tyske fra Biskopper, Abbater og Stæder. Endel af Fundets danske Brakteater ere beskrevne og afbildede i Tillæget 1699 til: Jacobs. Museum regium, og i: O. Sperling. *Denumis concavis*. 1700. Pag. 29—33. Mere udførligt omtales Fundet i: Th. Bircherod. *Specimen antiqvæ rei monetariæ Danorum* 1701.

Det endnu eksisterende Manuskript til sidstnævnte Bog er dediceret Kong Christian V, men er uden Aarstal. Bircherod har dengang ikke kjendt mere til Fundet, end at han fejlagtig skriver om Findestedet: «cum in cæmetrio pagi eujusdam binis ab Otheniensi nostra urbe (Odense var hans Fødeby) miliaribus sepulchrum fieret» o. s. v. Senere faar han Oplysning om dets Indhold, sikkert gjennem Broderen, Jens B., Biskop i Aalborg, der skaffer ham ikke faa af Mynterne, og der gjøres i Manuskriptet Tilføjelser, som findes medtagne i den trykte Text. Om Findestedet skrives nu (Pag. 33) «binis hinc (Aalborg) miliaribus distante» og senere (Pag. 51) «superiori anno felici casu hujus et multiplicis generis diversi (nummi) prope Aalburgam fuerint inventi». Pag. 52 og 54 angives atter Findestedet «prope Aalburgam». Hvor dette Sted i to Mils Afstand «prope» Aalborg har været, oplyses ikke, og det kan derfor kun betegnes som «ved Aalborg». — De danske Mynter i Fundet tilhøre formentlig Tiden 1147—1154.
6. Vejen Mose, Malt H., Ribe A. 1892. 3 Svend Grathe. Ribe: Nr. 15, 16, 17. — 13 Knud V. Viborg: Nr. 4 13. K. M. 612. 638.
7. Østerlars Kirke, Østre H., Bornholm. 1891. 1 Valdemar I. Lund: Nr. 3. I Gulvfylden ved Alteret. K. M. 597.
- 8—11. Sjælland a. Ukjendte Findesteder. 5 Valdemar I. Lund: Nr. 2 a. Roskilde: Nr. 12. 2. Spredte Fund. Privat Medd.
12. Roskilde a. 11 Valdemar I. Roskilde: Nr. 6 2, 7, 9, 12, 13 4, 15, 16. Spredte Fund. Priv. Medd.

- 13—18. Skaane a. Ukjendte Findesteder. 6 Valdemar I. Lund: Nr. 2, 3, 4 s. Roskilde: Nr. 10. Spredte Fund. Priv. Medd.
19. Lomma, Torne H., Malmøhus L., Skaane. c. 1895. 1 Valdemar I. Lund: Nr. 4. K. M. Bytteprot. 1374.
20. Stenløse Kirkegaard, Ølstykke H., Frederiksborg A. c. 1825. 1 Valdemar I. Roskilde: Nr. 6. Jvf. Timms Myntkatalog. I. Nr. 125. Anm.
21. Vemmelev Kirkegaard, Slagelse H., Sorø A. 1829. 29 Valdemar I. Roskilde: Nr. 8²⁹. K. M. XX. Journal. Pag. 26.
22. Skuldelev Præstegaardshave, Horns H., Frederiksborg A. 1854. 1 Valdemar I. Roskilde: Nr. 8. K. M. 131.
23. Lyngby Kirkegaard, Sokkelund H., Københavns A. 1807. 26 Valdemar I. Roskilde: Nr. 9²⁶. K. M. IX. Journal. Pag. 10.
24. Herstedvester Kirkegaard, Smørum H., Københavns A. 1904. 1 Valdemar I. Roskilde: Nr. 15. K. M. 939.
25. Hillested Kirkegaard, Fuglse H., Maribo A. 1887. 1 Valdemar I. Roskilde: Nr. 15. K. M. 555.
26. Glumsø Indelukke, Tybjerg H., Præstø A. 1893. 39 Valdemar I. Roskilde: Nr. 15³⁹. Desuden en Stenkile, et Stykke smeltet Sølv og et Armbaad, i et Kullag. K. M. 631.
27. Højby, Rorup S., Ramsø H., Københavns A. 1904. 1 Valdemar I. Roskilde: Nr. 16. K. M. 967.
28. Bjergsted Hede, Kjær H., Aalborg A. 1860. 139 Valdemar I. Viborg: Nr. 17², 18², 19³. Horsens: Nr. 23. Randers: Nr. 24. Ubestemte norrøjydske Myntsteder: 25⁴, 26³, 27, 28, 29, 30³, 31, 32², 33⁴, 34³, 35², 36², 37³, 38³, 39¹², 40, 41³, 42⁵, 43, 44, 45³, 46³, 47, 48, 49⁶, 50, 51⁵⁹. — 14 norske og 2 nederlandske. De danske Mynter tilhøre formentlig Tiden 1157—1165. Nedlagte i en Lerkrukke. K. M. 215. Jvf. Aarb. f. n. O. og H. 1866. Pag. 386 o. F.
29. Nordslesvig. Ukjendt Findested. c. 1890. 1 Svend Grathe. Slesvig: Nr. 17. — 1 Valdemar I. Slesvig: Nr. 58. Samlet Fund? K. M. Kjøbeprot. 754.
30. Tikjøb Kirkegaard, Lynge-Kronborg H., Frederiksborg A. 1870. 75 Valdemar I. Roskilde: Nr. 5, 10⁷², 12². K. M. 315.
31. Odense. Sct. Albani Kirkeplads. 1901. 1 Valdemar I. Ribe: Nr. 52. K. M. 827.
32. Randers. Ved Sct. Mortens Kirke. 1882. 1 Valdemar I. Slesvig: Nr. 61. K. M. 474.
33. Sønder Bjert Kirke, Kolding H., Vejle A. 1881. 1 Valdemar I. Slesvig: Nr. 61. I Gulvfylden ved Alteret. K. M. 466.
34. Vammen Kirke, Nørlyng H., Viborg A. 1877. 1 Valdemar I. Viborg: Nr. 22. I Murværket. K. M. 403.

35. Jylland. Ukjendt Findested. c. 1883. 1 Valdemar I. Ribe: Nr. 53. K. M. Bytteprot. 1072.
36. Dystrup Kjær, Ørum S., Nørre H., Randers A. 1881. 3 Valdemar I. Viborg: Nr. 21, 22. Ribe: Nr. 54. K. M. Bytteprot. 1145.
37. Fyen. Ukjendt Findested. 1903. 1 Valdemar I. Ribe: Nr. 56. K. M. 911.
38. Ribe Domkirke. 1903. 2 Valdemar I. Ribe: Nr. 55. Slesvig: Nr. 59. Ikke samlet Fund. K. M. 865. 881. (I en Grav).
39. Odense a. 1895. 7 Knud V. Slesvig: Nr. 57. — 24 Valdemar I. Slesvig: Nr. 60 24. Desuden et Spænde. K. M. 684.
40. Taarnborg Ruin, Slagelse H., Sorø A. 1896. 3 Valdemar I. Roskilde: Nr. 13, 15. Ribe: Nr. 52. — Desuden 34 yngre Mynter fra Christopher I—Christopher II. K. M. 716.
41. Skaane b. Ukjendt Findested. 3 Knud VI. Lund: Nr. 3 3. Priv. Medd.
42. Skaane c. Ukjendte Findesteder. 3 Knud VI. Lund: Nr. 3 2, 9. Spredte Fund. Priv. Medd.
43. Lund, Skaane. c. 1866. 2 Knud VI. Lund: Nr. 3 2. K. M. Bytteprot. 634.
44. Clemens Kirke, Nørre H., Bornholm. 1881. 1 Knud VI. Lund: Nr. 4. Ved Kirkens Nedbrydning. K. M. 465.
45. Vestermarie Kirke, Vestre H., Bornholm. 1884. 2 Knud VI. Lund: Nr. 4 2. Ved Kirkens Nedbrydning. K. M. 465. 505.
46. Rø Kirkegaard, Nørre H., Bornholm. 1824. c. 40 Knud VI. Lund: Nr. 8 ca. 40. K. M. 527. Journal Pag. 20.
47. Lille Tjerby, Laholm S., Hok H., Halland. 1858. 34 Knud VI. Lund: Nr. 8 34. St. Inv. 2463. 2530.
48. Bornholm. Ukjendt Findested. 2 Knud VI. Lund: Nr. 9 2. Priv. Medd.
49. Fensmark Kirke, Tybjerg H., Præstø A. 1858. 18 Valdemar I. Roskilde: Nr. 16 18. — 4 Knud VI. Roskilde: Nr. 10 4. I Murværket. K. M. 179.
50. Vordingborg Slots Kirke- og Kirkegaardsplads. 1896. 1 Knud VI. Roskilde: Nr. 10. K. M. 695.
51. Ebelholt Klosterplads, Strø H., Frederiksborg A. 1856 og senere. 4 Knud VI. Lund: Nr. 5. Roskilde: Nr. 10, 14, 15. K. M. 162 og Priv. Medd.
52. Roskilde b. 7 Knud VI. Lund: Nr. 4, 6, 7, 9. Roskilde: Nr. 10 2, 16. Spredte Fund. Priv. Medd.
53. Sjælland. Ukjendt Findested. 1 Knud VI. Roskilde: Nr. 16. Kirkefund. Priv. Medd.
54. Grenaa. 1892. 1 Knud VI. Ribe: Nr. 19. K. M. 615.
55. Veflinge Kirkegaard, Skouby H., Odense A. 1850. 1 Knud VI. Ribe: Nr. 21. K. M. Gaveprot. 276 b.
56. Viborg, ved Domkirken. 1877. 1 Knud VI. Slesvig: Nr. 24. K. M. 403.

57. Lumby Præstegaardshave, Lunde H., Odense A. c. 1870. 1 Knud VI. Slesvig: Nr. 25. Priv. Medd.
58. Kjærum Kirkegaard, Baag H., Odense A. 1904. 1 Knud VI. Slesvig: Nr. 28. K. M. 934.
59. Rønne, Bornholm. 1874. 1 Knud VI. Lund: Nr. 2. — 1 Valdemar II. Lund: Nr. 4. K. M. Gaveprot. 715.
60. Lunds Domkirke. Skaane. 1846. 14 Valdemar I. Lund: Nr. 3¹⁴. — 40 Knud VI. Lund: Nr. 1⁴⁰. — 1 Valdemar II. Lund: Nr. 5. — Nedlagte i Murværket. Jvf. C. G. Brunius. Lunds Domkyrka. Pag. 456. K. M. Bytteprot. 129.
61. Bornholm. Ukjendt Findested. 2 Valdemar II. Lund: Nr. 8². Priv. Medd.
62. Søborg Slotsruiner, Holbo H., Frederiksborg A. 1831—1883. 2 Knud VI. Roskilde: Nr. 10, 15. — 1 Valdemar II. Lund: Nr. 11. — Desuden 4 Borgerkrigsmynter og 2 Korshvide. K. M. 37, 483. Jvf. N. T. f. O. II. Pag. 251.
63. Kivik, Mellby S., Albo H., Kristianstad L., Skaane. 1859. 1 Valdemar II. Lund: Nr. 14. — 1 ubestemt «med Konge og Bisp». — Desuden 5 Borgerkrigsmynter. Jvf. Månadsbladet. 1872. Pag. 92.
64. Cimbrishamn. Skaane. 3 Valdemar II. Lund: Nr. 15^{3 var.} Priv. Medd.
65. Usserød, Birkerød S., Lyng-Kronborg H., Frederiksborg A. 1887. 1 Valdemar II. Lund: Nr. 15. K. M. Bytteprot. Nr. 1175.
66. Frederikssund, Lyng-Frederiksborg H., Frederiksborg A. 1888. 1 Valdemar II. Lund: Nr. 15. K. M. 556.
67. Skrivergade, Bodilsker S., Sønder H., Bornholm. 1875. 1 Knud VI. Lund: Nr. 7. — 1 Valdemar II. Lund: Nr. 15. — Desuden 1875 Mynter fra Erik Plovpenning—Erik Glipping. — 296 engelske, franske, tyske m. m. K. M. 381.
68. Nylars Kirke, Vester H., Bornholm. 1882. 1 Valdemar II. Lund: Nr. 16. I Gulvfylden. K. M. 479.
69. Rø Kirke, Nørre H., Bornholm. 1887. 4 Valdemar II. Lund: Nr. 11, 13, 14, 16. — Desuden nogle yngre Mynter. I Gulvfylden. K. M. 540, 545, 547 og Priv. Medd.
70. Lilleborg Ruin, Vestre H., Bornholm. 1822—1896. 1 Knud V. Roskilde: Nr. 2. — 1 Valdemar I. Roskilde: Nr. 10. — 8 Knud VI. Lund: Nr. 1, 2, 3, 7², 8², 9. — 1 Valdemar II. Lund: Nr. 9. — Desuden endel Mynter fra Erik Plovpenning—Erik Glipping. Oldn. Mus. Journal. Nr. CCCXLII a, DCLXXX og Priv. Medd.
71. Helsingborg, Skaane. c. 1890. 1 Valdemar II. Lund: Nr. 21. Priv. Medd.
72. Roskilde Domkirkegaard. 1877. 1893. 1 Knud VI. Roskilde: Nr. 13. — 1 Valdemar II. Roskilde: Nr. 17. Ikke samlet Fund. K. M. 407. 637.
73. Sejerø Kirkegaard, Skippinge H. Holbæk A. 1856. 1 Valdemar II. Roskilde: Nr. 21. K. M. 159.
74. Herfølge Kirkegaard, Bjeverskov H., Præstø A. 1902. 1886. 1 Valdemar I.

- Roskilde: Nr. 8. — 2 Valdemar II. Roskilde: Nr. 22². Ikke samlet Fund. K. M. 854. Bytteprot. 1126.
75. Ringsted Kirke. 1900—1. 1 Svend Grathe. Slesvig: Nr. 17. — 7 Valdemar I. Roskilde: Nr. 6, 7, 8³, 9, 12. — 1 Knud VI. Roskilde: Nr. 13. — 3 Valdemar II. Lund: Nr. 10. Roskilde: Nr. 22, 25. Desuden et Par ældre og en stor Del yngre Mynter. Fandtes i og ved Kirken under dens Restaurering. K. M. 905.
76. Skibby Kirkegaard, Horns H., Frederiksborg A. 1876. 2 Valdemar II, Roskilde: Nr. 19, 26. K. M. Gaveprot. 736.
77. Draaby Kirkegaard, Horns H., Frederiksborg A. 1878. 1 Valdemar II. Roskilde: Nr. 26. K. M. 579.
78. Sorø, Sjælland. c. 1880. 1 Valdemar II. Roskilde: Nr. 28. Priv. Medd.
79. Ørkel Slotsbanke, Tved S., Sunds H., Svendborg A. 1885—87. 2 Valdemar I. Lund: Nr. 3. Slesvig: Nr. 63. — 1 Knud VI. Viborg: Nr. 17. — 1 Valdemar II. Roskilde: Nr. 29. K. M. 525, 532, 551.
80. Vaalse Kirkegaard, Nørre H., Falster. 1860. 1 uoplyst fra «Valdemar II's Tid». K. M. Gaveprot. 477.
81. Viborg; Sønder Sogns Kirkegaard. 1880. 1 Valdemar II. Viborg: Nr. 31. K. M. Bytteprot. 1018.
82. Ribe. 1903. 1 Valdemar II. Viborg: Nr. 32. K. M. Bytteprot. 1526.
83. Aardestrup Kirke, Hornum H., Aalborg A. 1889. 1 Valdemar II. Viborg: Nr. 35. I Gulvfylden. K. M. 564.
84. Gudumlund, Gudum S., Fleskum H., Aalborg A. 1903. 1 Valdemar II. Viborg: Nr. 33. K. M. 906.
85. Fanø, Skads H., Ribe A. 1896. 1 Valdemar II. Ribe: Nr. 37. K. M. 706.
86. Ikast Kirke, Hammerum H., Ringkjøbing A. 1904. 1 Valdemar II. Ribe: Nr. 41. Desuden 1 fra Christopher I. Under Alteret. K. M. 968.
87. Obbekjær Hede, Fol S., Ribe A. 1844. 318 Valdemar II. Ribe: Nr. 39, 42b³¹⁷. K. M. 38.
88. Seem Kirke, Ribe H., Ribe A. 1901. 1 Valdemar II. Ribe: Nr. 42b. I Gulvfylden. K. M. 823.
89. Henne Kirke, V. Horne H., Ribe A. 1903. 1 Valdemar II. Ribe: Nr. 42b. I Gulvfylden. K. M. 870.
90. Trige Kirkegaard, V. Lisbjerg H., Aarhus A. 1891. 2 Valdemar II. Viborg: Nr. 31. Ribe: Nr. 42b. K. M. 590.
91. Engesvang, gammel Kirkeplads, Kragelund S., Hids H., Viborg A. 1835. 1 Valdemar II. Ribe: Nr. 42b. Oldn. Mus.: Journal. 3384. Jvf. N. T. f. O. III. Pag. 327.
92. Aalborg, ved Kirkegaarden. 1902. 1 Valdemar II. Ribe: Nr. 42b. K. M. 838.

93. Odense b. 1890. 2 Valdemar II. Ribe: Nr. 42 b 2. K. M. 578.
94. Svendborg. 1897. 9 Valdemar II. Roskilde: Nr. 29 2. Ribe: Nr. 42 b 7. K. M. 736.
95. Østerhæsinge, Salling H., Svendborg A. 1840. 8 Valdemar II. Ribe: Nr. 42 b 3. — Desuden 5646 Mynter fra Erik Plovpenning, Abel og Christopher I. K. M. 5.
96. Roskilde c. 19 Valdemar II. Lund: Nr. 15. Roskilde: Nr. 17, 18 2, 19, 22, 23 2, 24 2, 25, 28 2, 29 2. Ribe: Nr. 36, 42 b 3. Spredte Fund. K. M. 23, 616, 771, 841. Gaveprot. 130. Priv. Medd.
97. Herlufsholm, Øster Flakkebjerg H., Sorø A. 1870. 102 Valdemar II. Roskilde: Nr. 17, 29 s. Ribe: Nr. 42 a 1, 42 b 90, 42 c 2. — Desuden 100 Mynter fra Erik Plovpenning, Abel og Christopher I. K. M. 318.
- 98-102. Jylland. Ukjendte Findesteder. 5 Valdemar II. Ribe: Nr. 39, 42 b 3. Slesvig: Nr. 47. K. M. 846. Bytteprot. 834. Priv. Medd.
103. Stærup Kirke, Angel, Slesvig. 1888. c. 20 Valdemar II. Ribe: Nr. 42 b 20. 1 Grunden af det nedbrudte Kirketaarn. K. M. 970.
104. Borrebakken (Voldsted), Nørre H., Falster. 1878. 1 Valdemar I. Roskilde: Nr. 15. — 1 Valdemar II. Slesvig: Nr. 49. Desuden 1 Mynt fra Abel. Oldn. Mus. Journal. 1336.
105. Hindsholm, Viby S., Bjerge H., Odense A. 1895. 1 Valdemar II. Slesvig: Nr. 49. K. M. 692.
106. Dælie, Næss S., Hedemarken, Norge. 1840. 2 Svend Grathe. Viborg: Nr. 3, 5. — 1 Knud V. Viborg: Nr. 4. — c. 4500 norske, 83 svenske, 10 engelske, 294 tyske, 71 uvisse. Jvf. C. A. Holmboe. «De prisca re monetaria Norvegiæ et de numis seculi duodecimi nuper repertis». 1841.
107. Bünsdorf Kirkegaard, Hüttener A., Holsten. 1827. 3 Svend Grathe. Viborg: Nr. 4 3. — 5 gullandske, 15 svenske, c. 130 engelske, nederlandske og tyske to-sidede Mynter og 4—5000 tyske Brakteater. K. M. XXII.
108. Rendsborg, Holsten. Før 1694. Valdemar II. Roskilde: Nr. 29 ukjendt Antal. Jvf. Jacobæus. Museum regium. 1696. Pag. 112.

Mynternes Ordning.

Ordningen af vore Mynter fra det foreliggende Tidsrum frembyder betydelige Vanskeligheder, større end fra noget af de andre, saavel forudgaaende som efterfølgende. Den væsentligste Grund hertil er den, at medens som Regel de tidligere Mynter havde Omskrifter, som angav Kongens Navn og Myntstedet, undlader man tidlig under Valdemar I og indtil henimod Slutningen af Valdemar II's Regjering at forsyne Mynterne dermed. Ret hyppig kan man træffe et eller to Bogstaver, som betegner Kongens eller en Biskops

Navn (Vald. I. Nr. 14. 54. Vald. II. Nr. 1. 6. 8. 9. 11. 17. 18. 26. 27. 31. 34. 39. 47); men virkelige Omskrifter forekomme, paa en enkelt Undtagelse nær (Vald. II. Nr. 1 Rev.), kun i Begyndelsen og mod Slutningen af Perioden.

Hertil støder nu uheldigvis den Omstændighed, at Myntfundene, som anført, fra denne Tid ere i høj Grad fattige; som oftest indeholde de kun en enkelt, eller et Par Mynter. De Oplysninger, som kunne faas af større, samlede Fund, mangle i Hovedsagen ganske. Savnet af dette Hjælpemiddel bliver særlig føleligt ved Betragtning af, hvor stor Hjælp det har ydet ved Ordningen af den efterfølgende Perodes Mynter, de saakaldte «Borgerkrigsmynter», der som Regel ligeledes mangle Omskrifter. Her have de mange store og paa forskellige Mynttyper rige Fund dannet et ypperligt Grundlag, hvorpaa ikke alene Mynternes stedlige Henførelse, men ogsaa Bestemmelsen af deres Alder har kunnet bygges.

Naar man ved Ordningen tildels mangler disse de vigtigste Hjælpemidler — Omskrifter og fyldige Fund — maa man altsaa være henvist til de Oplysninger, Mynterne ellers kunne give, og til de mange, som oftest enkeltvis fundne Mynters Forekomst, der ialfald kunne hjælpe til Slutninger med Hensyn til Prægestedet. De foreliggende Oplysninger om Mynternes Forekomst ere saa mange i Antal, at de yde en stor Hjælp for denne Side af Undersøgelsen, saaledes at Mynttypernes stedlige Henførelse, til Skaane, Sjælland og Jylland, i Hovedsagen kan betragtes som sikker. Af ikke ringe Betydning for Undersøgelsen om Prægestedet er tillige Mynternes Vægtforhold, idet de jyske Mynter, som foran omtalt, i Reglen ere ringere af Vægt end de østdanske. Indenfor Jyllands Omraade frembyde imidlertid de sønderjydske Udmyntninger endel Uklarhed, idet det kan være vanskeligt at sondre Ribes og Slesvigs Mynttyper fra hverandre i Perioden 1175—1230, da Biskopperne i de to Byer havde Part i Myntretten hver sit Sted, og de samtidige Mynter fra begge Byer altsaa have et biskoppeligt eller kirkeligt Præg.

Betydelig større Vanskeligheder møder der ved Undersøgelsen af Spørgsmaalet om den kronologiske Ordning af Mynterne. Her bliver Mangelen paa Omskrifter og paa oplysende Fund særlig følelig. Kun følgende fem Fund yde noget Bidrag af Betydning til Oplysning om Typernes Samtidighed: Aalborg (Nr. 5), Vejen (Nr. 6), Dystrup Kjær (Nr. 36), Odense (Nr. 39) og Fensmark (Nr. 49). De talrige, øvrige Fund ere uden Betydning for denne Side af Undersøgelsen, og man er saaledes i Hovedsagen henvist til, hvad Mynterne selv oplyse herom gennem Prægenes ejendommelige Enkeltheder, Typernes Slægtskab og Arbejdets Karakter. En mindre Rolle spiller Mynternes Lødighed; denne viser sig at være ringere mod Slutningen af Perioden. Paa dette Tidspunkt har man, som sagt, stundom paany Omskrifter eller Navnebetegnelser at støtte sig til.

Blandt Enkelthederne i Fremstillingerne paa Mynterne spiller Kronen ganske naturlig en fremragende Rolle, paa Grund af de Forandringer, dens Fremstilling og sand-

synligvis den selv gennemgaar i Løbet af Periodens 100 Aar. Under Svend Grathe, Knud V og i et længere Tidsrum af Valdemar I's Regjering fremstilles Kronen ofte tilspidset ligesom paa Mynter fra Kong Niels (Svend. Nr. 2. 3 (Var.) 17, Knud V. Nr. 1, Valdemar I. Nr. 1. 2. 11. 12. 55). Undtagelsesvis er Kronen paa en Mynt fra Erik Emun taget til Forbillede (Valdemar I. Nr. 7). Hyppig fremstilles den i denne Periode som en bred Ring, af noget større Vidde end Hovedets Bredder og med et tilspidset eller afrundet Overparti (Svend. Nr. 14. 15. 16. Valdemar I. Nr. 9. 22. 52. 56. 57. 60) eller lige afskaaren foroven og ofte med en lille Opstander i Midten (Knud V. Nr. 2. Valdemar I. Nr. 5. 8. 54. 61. 62). Paa Brakteaterne fra de nørrejydske Byer samt paa Knuds Mynt fra Slesvig (Knud V. Nr. 5) har Kronens Ring samme Vidde som Hovedets Bredder og er som oftest forsynet med Bøjler eller buede Prydelser foroven.

Denne smalle og lige afskaarne Form, med Udeladelse af Bøjlerne, benyttes fremdeles paa Valdemar I's østdanske Udmyntninger (Vald. I. Nr. 3. 4. 10. 13—17) og paa en enkelt vestdansk (Vald. I. Nr. 20). Den beholdes senere paa flere af Knud VI's Mynter (Knud VI. Nr. 1. 2. 7. 10. 15. 19—30), ofte med et tilspidset Overparti (Knud VI. Nr. 11—14). Paa mange af de denne Konge tillagte, skaanske Mynter fremstilles Kronen med en buet Overlinie (Knud VI. Nr. 3—9).

Paa de til Valdemar II henførte skaanske Mynter har Kronen som oftest en i Midten spidst opløbende Form og ligner noget en Bispehue (Vald. II. Nr. 4—10). Kun paa hans formentlig tidligste Udmyntninger (Vald. II. Nr. 1—3) faar Kronen en ejendommelig Form ved de høje Bøjler. Paa hans Roskilde-Mynter holder derimod den buede Form sig længe (Vald. II. Nr. 17—19. 21—26), forinden den afløses af den spidse (Vald. II. Nr. 27). Denne Form bliver overvejende anvendt paa hans jydske Mynter (Vald. II. Nr. 34. 36—41. 43. 44. 46—50). Den yngste Kroneform, Liliekronen, som den kjendes fra Erik Plovpenning's Mynter, træffes for første Gang paa Valdemars to siddigste Mynttyper fra Lund og Roskilde (Vald. II. Nr. 16. 30).

Ogsaa Fremstillingen af Bispehuen frembyder store Forskjelligheder gennem de skiftende Tider og har derfor sin Betydning for den kronologiske Ordning. Paa Svends og i Almindelighed paa Knud V's og Valdemar I's Mynter fremstilles den af kløvet Form, som om den er drejet med Siden fortil (Svend Grathe. Nr. 16. Knud V. Nr. 2. Vald. I. Nr. 2—5. 10—12. 20. 55. 57). Paa Valdemar I's Roskilde-Mynter forandres Formen noget, idet Bispehuen fremstilles ligesom siddende skjævt, med et Forparti, omtrent af den senere, tilspidsede Form, og et tilsvarende Bagparti, der er synligt ved Siden (Vald. I. Nr. 13—16). Stundom har den en ejendommelig, tilspidset Form, der giver den Lighed med en Krone (Vald. I. Nr. 8. 52). Jevnlig fremstilles Bispehuen med nedhængende Baand (Vald. I. Nr. 7. 13—15. 57).

Paa de til Knud VI henførte Mynter faar Huen den almindelig kjendte, høje og

tilspidsede Form, stundom med synligt Bagparti (Knud VI. Nr. 4. 5) eller med lidt Afvigelse i Udstyrelsen (Knud VI. Nr. 12. 14). Undertiden er den forsynet med nedhængende Baand (Knud VI. Nr. 3—7. 11. 14. 16). Paa Valdemar II's Mynter har Bispehuen den samme, tilspidsede Form, udstyret paa forskjellig Maade; undtagelsesvis fremstilles den som set lidt fra Siden (Vald. II. Nr. 1. 30) og med Baand (Vald. II. Nr. 1. 30. 46). Stundom bliver den udsmykket saaledes, at den faar Lighed med den samtidige, spidse Krone (Vald. II. Nr. 4. 10. 24. 48).

Kun sjelden fremstilles Lunds Ærkebiskop med det til hans Ornat hørende Pallium, et over Skuldrene og ned foran Brystet faldende bredt Baand, prydet med smaa Kors (Knud VI. Nr. 4. 5. Vald. II. Nr. 4).

For Bestemmelsen af enkelte Udmyntningers indbyrdes Slægtskab kan stundom Myntrandens Udsmykning have Betydning. Det vil saaledes ses, at den samme fint stregede Rand findes paa de tidligste Konge-Brakteater med Svends Navn eller med Bynavn, hvor Kongen fremstilles uden Skjæg (Svend. Nr. 5. 6. 8. 10. 12). Paa dem, hvor Kongen bærer Skjæg, ses som oftest to Perlerækker istedetfor Streger (Svend. Nr. 5 a. 10 a. 12 a. 13). Ligeledes finder man, at der paa de fleste til Slesvig under Valdemar II og tildels allerede under Knud VI henførte Udmyntninger er anbragt en fin Ring indenfor en Perlerække (Knud VI. Nr. 27—29. Vald. II. Nr. 44—49). En lignende Udsmykning findes iøvrigt ogsaa paa nogle til Valdemar II henførte sildige Ribemynter (Vald. II. Nr. 39, 40).

Som det altsaa vil ses, følge Enkelthederne i Fremstillingen langt fra nogen bestemt Udvikling. To forskjellige Kroneformer, f. Ex. med lige eller buet Overflade, kunne jevnlig træffes paa Variationer af samme Mynttyp, og stundom kan en ældre Form gjenoptages paa en senere Udmyntning. Saaledes findes den flade Krone paa Valdemar I's og Knud VI's Mynter ogsaa benyttet paa et Par Mynter, hvis hele Karakter og Arbejde fører dem hen til Valdemar II (Nr. 15. 20). Selv om derfor det indbyrdes Slægtskab mellem Fremstillingernes Enkeltheder paa mange Maader yder en væsentlig Hjælp ved Ordningen, maa der dog stedse tages overvejende Hensyn til Arbejdets ejendommelige Karakter, der uvilkaarlig sikrest røber Tiden. Men heraf følger, at Undersøgelsens Resultater ofte maa komme til at bero paa et Skjøn, paa den personlige Bedømmelse af de Oplysninger, som Mynterne yde med Hensyn til deres Rækkeforhold. Senere Tider ville sandsynligvis paa flere, muligvis paa adskillige Punkter gennem nye Fund naa til en anden Opfattelse af Mynttrækkernes Udvikling end den i det følgende antagne.

Vi skulle nu fremføre de Grunde, som have ført til den fulgte Ordning af Mynterne og i Hovedtrækkene gjøre Rede for vor Opfattelse af dette vanskelige og indviklede Spørgsmaal. Da de til de forskjellige Myntsteder knyttede Udmyntninger paa mange Punkter have fælles Ejendommeligheder og ofte beslægtet Karakter, hvorved de danne tildels selvstændige Rækker, vil det være rigtigst at ordne denne Redegjørelse efter de enkelte Myntsteder.

Lund.

Knud V og Valdemar I. De ældste skaanske Udmyntninger fra denne Periode tilhøre formentlig Tiden før Valdemars Enerogjering og ere meget beslægtede med en Mynt, der henføres til Harald Kesias Søn Oluf, som i Aarene 1140—1143, under Erik Lams Regjering, tiltog sig Magten i Skaane¹). Som Regel have disse Mynter Kong Valdemar I's Navn i Omskriften (Vald. I. Nr. 1); men paa en Variation (Knud V. Nr. 1) findes en forvirret Omskrift IKVNVN, hvormed synes at være tilsigtet Knuds Navn. Et lignende Forhold spores ved Roskildemynterne, og det kan derfor synes antageligt, at disse to Mynter fra Lund kunne tilhøre Knuds og Valdemars Fællesregjering 1154—1157.

Vald. 2. Bærer Kongens Navn og en Reversomskrift, der efter et ubestemmeligt Navn har ARCHIEPC.

Vald. 3. 4. Fundene vise Myntstedet, den kløvede Bispehue Tiden.

Knud VI. 1. I Fund fra Skaane og Bornholm; slutter sig ved sin flade Kroneform til Valdemar I's yngste Typer; Bispehuens nye, høje Form bliver fælles for hele Gruppen.

2. I bornholmske Fund; flad Kroneform som paa Nr. 1; beslægtet Fremstilling af Sct. Laurentius findes paa Nr. 8 og 9.

3—5. Fundene vise hen til Skaane som Hjemstedet; Kronens svagt buede Form og Udførelsen knytte de tre Typer sammen. Nr. 4 og 5 fremstille Ærkebiskoppen med Pallium.

6. Slutter sig nær til Nr. 3—5.

7—9. Hovedsagelig i skaanske og bornholmske Fund; Kroneformen og Udførelsen ligner de foregaaende Typers; Fremstillingerne af Sct. Laurentius ere beslægtede med Nr. 2.

Valdemar II. 1. Bærer Kongens og Ærkebiskop Andreas Sunesøns Navne; Kronen faar en højere, buet Form. Bispehuen ligner den tidligere, men fremstilles lidt fra Siden.

2—3. Slutte sig ved Kronens Form til Nr. 1.

4—5. I Fund fra Skaane og Bornholm; Kronen faar en tilspidset Form, som bevares paa de følgende Typer Nr. 6—10. Paa Nr. 5 fremstilles Ærkebiskoppen med Pallium. Fremstillingen af Sct. Laurentius er beslægtet med en af de tidligere (Knud VI. Nr. 9).

6—8. Navnebogstaverne paa Nr. 6 og 8 betegne formentlig Ærkebiskop Peder Saxesen. Nr. 7 slutter sig til Nr. 6 ved Stedbetegnelsen L—V.

9. I bornholmsk Fund. Bogstaverne V—A betegne paa Adversen Valdemars Navn, paa Reversen VFO ARCHIEPISCOPVS.

10. Kronens og Bispehuens Form vise den sildige Tid. Ved de paa denne Mynt ligesom paa Nr. 9 anbragte Ringe slutte de to Mynter sig formentlig til hinanden.

11. Bærer Valdemars Navnebogstaver V—V og Ærkebiskop Ufo's Navn.

¹ Jvf. P. Hauberg. Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146. Tab. XIII. Oluf.

12. Denne mærkelige Mynt er den ældste kjendte med Aarstal af Europas Mynter fra Middelalderen. Ved de aflange Ringe i Kronen og paa Bispehuen slutter den sig til Nr. 11, som har lignende Ringe langs med Randen. Destoværre er Aarstallet paa det eneste kjendte Exemplar ikke fuldt læseligt, idet nogle af dets sidste Tal ere bortslidte. Tidligere har man henført Mynten til Erik Plovpenning¹⁾, under hvis Regjering Ufo var Ærkebiskop til 1252; men mod Rigtigheden heraf taler allerede bestemt Kronens ældre Form. Af Aarstallet kan læses ØCCXXX...I; det tredie X er næsten helt borte, men den lille Rest af en skraa Streg oplyser dette Tal. For at komme til en, saavidt mulig, sikker Klarhed over det Aarstal, Udmyntningen bærer, maa man nærmere betragte Prægets Udførelse. Man vil da se, at Myntprægeren her, som saa hyppigt ellers, har inddelt Pladsen paa Myntstemplerne med bestemt Afstand mellem Bogstaverne, forinden han har indslaaet disse i Stemplerne. Deles Adversomskriften ♀ANNO DOMINI ved en Linie fra Korset lige ned over Mynten, bliver der nemlig fem Bogstaver, ANNOD og OMINI, paa hver Side af Linien. Ved en tilsvarende Deling af Reversomskriften udgjøre de fem Talbogstaver ØCCXX dens ene Halvdel, medens der af den anden Halvdels fem Tal kun er X...I tilbage. Da der altsaa mangler tre Tal, og da Mynten sikkert tilhører Valdemar II, kan Aarstallet kun have været MCCXXXIII eller MCCXXXVIII; og af disse taler Sandsynligheden afgjort for Aaret 1234, fordi de efterfølgende Aars Udmyntninger, hvoraf formentlig de fire kjendes, maa have strakt sig over et længere Tidsrum end fra 1238 og til Kongens Død 1241. Der vides ikke at være indtruffet nogen Begivenhed, hverken i Valdemars eller i Ufo's Liv, der kan have givet Anledning til just at forsyne Udmyntningen i 1234 med Aarstal. Muligvis har dette Aar været et Mærkeaar i Myntmesterens Liv. I «Museum regium» (Udg. 1710) meddeles, at Mynten er blevet skjænket til den kongelige Myntsamling af en kjøbenhavnsk Borger, Peter Svane. 1699 fandtes den endnu ikke i Samlingen.

13. Bærer Valdemars og Ufo's Navne.

14. I skaansk og bornholmsk Fund. Med Valdemars Navn; slutter sig ved Arbejdet til Nr. 13.

15. Mynten henføres til Valdemar II, skjøndt Kronens Form viser hen til en tidligere Tid. At Mynten maa være saa sildig, fremgaar ikke blot af Arbejdet, men ogsaa af en stor Mængde slette, tildels barbariske Efterligninger af den, vistnok Forfalskninger, udførte paa Sjælland, der optræde saavel i skaanske som sjællandske Fund fra Tiden efter Valdemars Død.

16. I bornholmske Fund. Kronens sildige Form, med Lilier foroven, findes ogsaa paa en Roskildemynt med Biskop Niels's Navn (Vald. II. Nr. 30). I sin Karakter slutter Mynten sig nærmest til Valdemars Udmyntninger.

¹⁾ Koehne. Zeitschr. f. Münz-, Ziegel u. Wappenkunde. V. Pag. 195. Læssøe udtaler her, at Aarstallet formentlig er 1247 eller 1248.

Roskilde.

Svend Grathe. 1. I sjællandske Fund. Paa den afbildede Variation er Kongens Navn anbragt bagved Brystbilledet.

2. Sluttes sig ved Arbejdet og ved Fund til Nr. 1.

Knud V. 2. Forholdet synes her at være det samme som ved den til Knud henførte Mynt fra Lund, at den er udmyntet for Knud under hans og Valdemars Fællesregjering 1154—1157, idet dens Omskrift KTAVN... maa antages at skulle indeholde Knuds Navn, medens andre Mynter af denne Typ have Valdemars Navn (Vald. II. Nr. 5). Bred Krone; fortil kløvet Bispehue.

Valdemar I. 5. I sjællandske Fund; med Valdemars Navn; bred Krone og kløvet eller spids Bispehue. Ganske lignende Knud V's formentlige Roskildemynt og sandsynligvis tilhørende deres Fællesregjering.

6. I sjællandske Fund; med Valdemars Navn; lignende grove Arbejde som paa Svend Grathes Roskildemynter.

7. I sjællandske Fund; den forvirrede Adversomskrift synes nærmest at indeholde Valdemars Navn; Kronen er af noget lignende Form som paa Mynter fra Erik Emun.

8. I sjællandske Fund; bærer Valdemars og Absalons Navne, samt dennes Titel som Biskop. Bred Krone, spids Bispehue.

9. I sjællandske Fund; bærer Valdemars Navn; bred Krone.

10. I sjællandske Fund; Myntprægets Karakter og den kløvede Bispehue vise Tiden.

11. Vistnok præget med samme Adversstempel som en Variation af Nr. 12; henføres ved Kroneformen og den kløvede Bispehue til Valdemar I. Mynten er blevet tillagt den slesvigske Biskop Esbern¹⁾ (1154—1161), idet Reversomskriften læstes som æSPÆRN æPÆ.; men den maa sikkert betragtes som forvirret.

12. I sjællandske Fund; Adversprægets Fremstilling og Udførelsen stemmer nøje med Nr. 11; kløvet Bispehue med Baand.

13. I sjællandske Fund; Udførelsen, Prægets Karakter og den kløvede, lidt fra Siden fremstillede Bispehue med Baand forbinder Typen med de følgende.

14—16. Danne ved de langstrakte Figurer, Randenes Udsmykning med Ringe og Arbejdets Karakter en lille Gruppe. Nr. 15 og 16 ere hyppigt fundne paa Sjælland. Paa Nr. 14 findes Kongens Navnebogstaver W—X; alle tre have kløvede, lidt fra Siden fremstillede Bispehuer; de to første ere forsynede med Baand.

Knud VI. 10—11. Sluttes sig i flere Henseender, bl. a. ved den langs Randen anbragte Krands af Ringe, til de sidste Roskilde-Typer fra Valdemar I; men Bispehuens spidst opstaaende Form afløser nu den ældre, kløvede. Nr. 10 er forekommet i flere sjællandske Fund.

¹⁾ Koehne. Zeitschr. V. Pag. 190.

12—14. Ere beslægtede med flere af de foregaaende Typer ved de langstrakte Figurer og Arbejdets Karakter; Nr. 13 og 14 ere fremkomne i sjællandske Fund; ligesom paa Nr. 11 har Kronen paa Nr. 12 et tilspidset Overparti over Ringen; Variationer af Nr. 14 har den samme Kroneform som Nr. 13.

15. I sjællandske Fund; Kronen er svagt buet eller af den ældre, flade Form; Arbejdet viser den sildigere Tid; ved de noget langstrakte Figurer slutter Typen sig nærmest til de foregaaende.

16. I sjællandske Fund; Kronens Form nærmer sig paa flere Variationer den senere, tilspidsede Form; men Arbejdet og Fremstillingen af den velsignende Biskop synes at føre Typen hen til Tiden før Valdemar II.

Valdemar II. 17. I sjællandske Fund; Kongens Navn angives ved W eller V paa Adversen; Arbejdet og Enkeltheder som den buede Kroneform vise Tiden.

18. I sjællandske Fund; Navnebogstavet P betegner formentlig Biskop Peder Sune-søns Navn (1191—1214); slutter sig til Nr. 17 ved Arbejdet og Advers-Fremstillingens Karakter. Bispehuens Form er fælles for flere af de følgende Typer.

19. I sjællandske Fund; Lighedspunkter i Udførelsen forbinde Mynten med Nr. 18.

20. Kronen har den ældre, flade Form, men ved Arbejdet og Bispehuens ejendommelige Form slutter Typen sig til de nærmest foregaaende.

21. Har buet Kroneform; samme Form paa Bispedragten som Nr. 20.

22—25. I sjællandske Fund; Mynterne danne en lille Gruppe ved Ligheden i Arbejdet og Prægenes Karakter; Nr. 23—25 knyttes til hverandre ved den lille Halvmaane med Stjerne, Kors eller Ring over, anbragt ved Siden af Bispefiguren.

26. I sjællandske Fund; Adversens V betegner Kongens Navn og Reversens N utvivlsomt Biskop Niels Stigsøns (1225—1249).

27. Navnebogstaverne N—I ved Bispefiguren maa ifølge Myntens Arbejde og Prægets Karakter antages at betegne Niels Stigsøns Navn; den tilspidsede Kroneform viser den sildige Udmyntning under Valdemar II.

28—29. I sjællandske Fund; Omskrifterne angive Kongens og Niels Stigsøns Navne; R i Reversomskriften paa Nr. 28 og i Midtfeltet paa Nr. 29 betegne Roskilde som Myntstedet.

30. Med Kongens og Biskop Niels' Navne, men uden Angivelse af Myntstedet; slutter sig ved Arbejdet til de to foregaaende; Kronens Form med Lilier viser den meget sildige Tid; Typen har Lighed med en Roskildemynt fra Erik Plovpenning.

Viborg.

Svend Grathe. 3. Mynten fører Kongens Navn og Titel. Dens ringe Vægt og nørre-jydske Forekomst (i Aalborg-Fund) viser, at den er jydsk; det ikke-gejstlige Reverspræg, at den ikke tilhører Ribe, men Viborg, hvor Kongen stedse havde Myntretten ubeskaaren, eller Slesvig, hvor den endnu ikke var delt med Biskoppen. Sandsynligheden taler for, at Viborg maa være

det Myntsted, hvorfra den er udgaaet, dels fordi en noget lignende Reversfremstilling findes paa flere af de samtidige, nørrejdyske Brakteater, dels fordi alle de andre i det store Aalborg-Fund forekomne danske Mynter, saavidt vides, vare nørrejdyske.

4. Brakteat fra Aalborg-Fund; den bærer Kongens Navn og er formentlig præget i Viborg, da der ikke kjendes nogen Brakteat herfra af denne Typ. Sandsynligvis er denne Kors-Brakteat og de nørrejdyske By-Brakteater af samme tarvelige Typ Begyndelsen til hele den ejendommelige, nørrejdyske Brakteat-Udmyntning, som derefter fortsættes gennem en Aarrække. Samtidigheden af denne Myntprægning i de forskjellige Byer fremgaar af den nøjagtige Overensstemmelse i Korsets Form, idet Armene paa dem alle ere trespaltede ved Enderne.

5. 5a. Brakteater fra Aalborg-Fund, med Kongens Navn; Kronen fremstilles af forskjellig Form, med eller uden Bøjler; Kongen ses dels med, dels uden Skjæg, saaledes at det kan antages, at Udmyntningen er foretaget med nogen Tids Mellemrum; Randen er streget eller med to Perleringe. Denne Udmyntning og de samtidige Brakteater af samme Typ fra de nørrejdyske Myntsteder har formentlig afløst de foregaaende Kors-Brakteater. Sandsynligvis har denne Udmyntning med Kongens Navn været knyttet til Viborg som Nørrejylland's Hovedmyntsted, da der ikke blandt de samtidige By-Brakteater af denne Typ kjendes nogen med Viborgs Navn.

Knud V. 3. Brakteat fra Aalborg-Fund, med Kongens Navn; den slutter sig til Svends Brakteat Nr. 5 og er utvivlsomt udmyntet omtrent samtidig med denne, lidt før eller senere, under Kongernes Kamp om Magten i Jylland. Ogsaa denne Udmyntning med Kongens Navn maa antages at tilhøre Viborg. Den kjendes kun fra Aalborg-Fundet, der er nedlagt, førend Valdemar blev Konge.

4. Brakteat, med Kongens Navn og Titel; Kronens foroven tilspidsede Form skulde synes at maatte tilhøre en sildigere Tid og føre Mynten ned til Knud VI. Dens Forekomst i Vejen-Fund, der kun indeholdt Mynter fra Svend, Knud og Valdemar, i Forbindelse med at den har Omskrift, hvilket, saavidt vides, ikke nogen af Knud VI's Mynter har, gjør dens Henførelse til Knud V utvivlsom. Sandsynligheden taler for, at ogsaa denne Brakteat tilhører Viborg som Hovedmyntstedet i Nørrejylland, udenfor hvilken Landsdel den daværende danske Brakteatprægning ikke synes at have fundet Sted. Den er vistnok yngre end Nr. 3.

Valdemar I. 17. Brakteat med Stadens Navn; af lignende Typ som Svends By-Brakteater med Kongens Brystbillede. Her er imidlertid en væsentlig Forskjel tilstede i Karakteren og i Enkeltheder, f. Ex. i Kronens Form, med de ved Bøjlerne anbragte smaa Ringe. Dette og den Omstændighed, at Mynten ikke forekom i det store Aalborg-Fund, men derimod i det noget yngre Bjergsted-Fund, taler imod, at den skulde tilhøre Svend Grathe og for dens Henførelse til Valdemar.

18. Brakteat fra Bjergsted-Fundet, med Kongens Navn; maa antages at være præget i Viborg som Hovedmyntstedet.

19. Brakteat fra Bjergsted-Fundet, med Kongens Navn; sandsynligvis ogsaa fra Viborg. Herimod kunde imidlertid den Omstændighed stærkt tale, at der paa Mynten fremstilles et biskoppeligt Hoved, saaledes at den snarere kunde synes at maatte henføres til Ribe, hvor Biskoppen havde Myntret, og ikke til Viborg, hvor dette ikke var Tilfældet. Denne, ligesom flere andre Mynter fra Bjergsted-Fundet med kirkelige Fremstillinger, maa imidlertid vistnok betragtes fra et særligt Synspunkt, idet de formentlig maa antages at have været prægede som en Slags Skuemynt eller Mindepenge. Paa disse Mynter findes biskoppelige Fremstillinger eller kirkelige Mærker forenede med verdslige, og Tanken hermed har ikke været at antyde nogen gejstlig Part i Udmyntningen, men vistnok kun en Anerkjendelse af Kirkens Indflydelse og af dens Støtte for Kongen under de stærkt bevægede Begivenheder.

20. Myntens ringe Vægt viser dens jydsk Oprindelse; af den kløvede Bispehue ses Tiden. Det ikke-gejstlige Reverspræg og den grove Udførelse, som synes at være et Særkjende for de nørrejydske Udmyntninger, der afløse Brakteaterne, peger hen paa Viborg som Myntstedet. Adversfremstillingen med Kongens og en Biskops sidestillede Billeder maa formentlig betragtes som et Udtryk for Kronens og Kirkens venskabelige Forhold, ligesom paa Nr. 19.

21. Skjøndt Mynten har en større Vægt end den sædvanlige jydsk, gjør dog dens Forekomst i Dystrup-Kjær Fund dens nørrejydske Oprindelse sandsynlig. Det grove Arbejde viser hen til Viborg; den glatte Ring paa Reversen knytter den formentlig til Nr. 20.

22. Er fremkommet i to nørrejydske Fund; den brede Kroneform og Forekomsten i Dystrup-Kjær Fund viser Tiden under Valdemar I; den grove Udførelse og Fremstillingernes Karakter gjør det antageligt, at Viborg er Myntstedet.

Knud VI. 17. Den ringe Vægt viser, at Mynten er jydsk; Arbejdet og det ikke-kirkelige Reverspræg knytter den til Viborg. Kroneformen tyder nærmest hen paa, at den tilhører Tiden efter Valdemar I. Reversfremstillingen med Lilier er beslægtet med enkelte af denne Konges nørrejydske Brakteater (Vald. I. Nr. 32. 47. 48).

18. Myntens jydsk Oprindelse fremgaar af den ringe Vægt. Ved det grove Arbejde og ved Reversfremstillingen slutter den sig til Nr. 17.

Valdemar II. 31. I nørrejydske Fund. Udmyntningen er jydsk ifølge den ringe Vægt; det brede Arbejde og det ikke-kirkelige Reverspræg viser hen til Viborg som Myntstedet. Kongens Navne- og Titelbogstaver betegne Valdemar II.

32. 33. I jydsk Fund. Den ringe Vægt viser hen til Jylland; de ikke-kirkelige Reversfremstillinger gjøre det antageligt, at Mynterne ere prægede i Viborg. Det finere Arbejde og Mynternes hele Karakter betegner formentlig en ny Periode i Stadens Udmynt-

ninger. Den paa begge Mynterne benyttede Indfatning af fire sammenstødende Buer taler for et Slægtskab mellem de to Typer.

34. Ifølge Myntens Vægt og Reversprægets Karakter maa Viborg antages at være dens Myntsted. Kronens tilspidsede Form har nu afløst den flade og viser den sildigere Tid.

35. Skjøndt Vægten er noget større end den jyske i Almindelighed, maa Mynten dog paa Grund af sin jyske Forekomst og det ikke-kirkelige Reverspræg antages at tilhøre Viborg. Bogstavet V udenfor den ene af Firkantens Sider betegner utvivlsomt Kongens Navn; ved de smaa Ringe slutter den sig nærmest til Nr. 34.

Horsens.

Svend Grathe. 6. Konge-Brakteat fra Aalborg-Fundet, med Stadens Navn; den fint stregede Udsmykning af Randen viser Samtidigheden med Svends Konge-Brakteat fra Viborg (Nr. 5).

Valdemar I. 23. Brakteatens Omskrift betegner Staden som tilhørende Kongen. Ifølge sin Forekomst i Bjergsted-Fundet maa Mynten være præget i et af de første af Valdemars Regjeringsaar.

Aarhus.

Svend Grathe. 7. Kors-Brakteat fra Aalborg-Fundet, med Stadens Navn; Udførelsen viser dens Samtidighed med Svends Kors-Brakteat fra Viborg (Nr. 4).

8. Konge-Brakteat fra Aalborg-Fundet, med Stadens Navn; maa ifølge Udførelsen være samtidig med Svends Konge-Brakteater fra Viborg (Nr. 5).

Randers.

Svend Grathe. 9. Kors-Brakteat fra Aalborg-Fundet, med Stadens Navn; samtidig med Svends Kors-Brakteat (Nr. 4) ifølge Udførelsens Ensartethed.

10. 10 a. Konge-Brakteater fra Aalborg-Fundet, med Stadens Navn; Samtidigheden med Svends Konge-Brakteater fra Viborg (Nr. 5. 5 a) fremgaar af de to Typers ensartede Udførelse.

Valdemar I. 24. Brakteat, hvis Omskrift betegner Staden som tilhørende Kongen. Forekomsten i Bjergsted-Fundet viser Tiden.

Aalborg.

Svend Grathe. 11. Kors-Brakteat fra Aalborg-Fundet, med Stadens Navn. Samtidig med Svends Kors-Brakteat (Nr. 4) ifølge Udførelsen.

12. 12 a. Konge-Brakteater fra Aalborg-Fundet, med Stadens Navn; Samtidigheden med Svends Konge-Brakteater (Nr. 5. 5 a) ses af Udførelsens Ensartethed.

Hjørring.

Svend Grathe. 13. Konge-Brakteat fra Aalborg-Fundet, med Stadens Navn. Samtidig med Svends Konge-Brakteat (Nr. 5 a) ifølge de to Typers ensartede Udførelse.

Ubestemte nørrejydske Myntsteder.

Svend Grathe eller Knud VI 1146—1154. 1—9. Typerne forekom utvivlsomt alle i Aalborg-Fundet; dog savnes Oplysning herom for to Typers Vedkommende (Nr. 6 og 7), som imidlertid passe nøje ind i Rækken. Udmyntningerne maa antages at være sket i Tiden, da de to Konger streedes om Magten. Typernes Antal er for stort til, at de kunne antages alle at tilhøre Hovedmyntstedet Viborg. Muligvis tilhøre de Brakteater, paa hvilke ses Fremstillingen af en befæstet Borg (Nr. 5—9) denne By, om hvis Besiddelse Kampen synes særlig at have drejet sig. Brakteaten med de to mod hinanden vendte Figurer (Nr. 1) kunde synes at skulle fremstille de to Konger; i saa Fald maatte Udmyntningen være sket i en fredelig Periode. Fremstillingen er dog utvivlsomt tilført sydfra.

Paa enkelte af Typerne findes anbragt smaa Ringe (Nr. 1. 2), hvilket kan tyde paa, at de skyldes samme Myntprægers Arbejde.

Valdemar I. 25—51. Denne Række Brakteater er ifølge sin Forekomst i Bjergsted-Fundet sikkert i sin Helhed nørrejydsk og nærmest at betragte som en Fortsættelse af den føregaaende Række. Ifølge dens Fremstillingers Indhold tilhører den utvivlsomt Tiden kort efter, at Valdemar I er kommet i Enebesiddelse af Magten. Den derved indtraadte fredelige Tilstand illustreres gennem Fremstillingerne med Kongen og Dronningen (Nr. 25—28), med Kongen og en Biskop (Nr. 29), Kongen med Krumstav (Nr. 30), Sværdet og Krumstaven (Nr. 32), Fæstningsværket og Krumstaven (Nr. 33—34) og Kongen eller en Biskop under den ejendommelige Portalfigur, der utvivlsomt skal fremstille et Ciboriealter (Nr. 35—37). Paa to Typer vises denne Alterform selvstændig (Nr. 38. 39). Udførelsen er forskjellig, temmelig ringe for nogles Vedkommende, men stundom fin og kunstnerisk, saaledes Kors-Brakteaterne med Bladornamenter i Vinklerne (Nr. 49. 50); den røber dog en fælles Karakter og et indbyrdes Slægtskab, som viser, at disse Udmyntninger ikke have været udførte gennem noget længere Tidsrum. I den mindre Gruppe med Lammet, Duen og Griffen (Nr. 40—46) ere Brakteaterne knyttede til hverandre blandt andet ved de smaa Ringe, som ere anbragte paa de fleste af dem (Nr. 40. 41. 43—46). Disse Ringe vise muligvis en Forbindelse med enkelte af Brakteaterne i den tidligere Gruppe under Svend og Knud V. (Nr. 1. 2). Det er tidligere fremhævet, at de kirkelige Fremstillinger ikke maa opfattes som Betegnelse for, at nogen Biskop har havt Part i Udmyntningen af disse Brakteater, da Kongen havde sin Myntret i Nørrejylland ubeskaaren. Kongen har utvivlsomt ladet disse Stykker præge nærmest som Skuemynter i Anledning af Kampens lykkelige Udfald og som Anerkjendelse af den Støtte, Kirken havde ydet ham. At de dog tillige have været gangbar Mynt, ses deraf, at Bjergsted-Fundet ogsaa indeholdt fremmede Mynter. De mange forskellige Typer og Variationer indenfor denne Række Brakteater gjøre det klart, at de ikke kunne tilhøre Viborg alene, men ogsaa maa være prægede i

andre nørrejydske Stæder. Andre samtidige Brakteater vise, at der endnu under Valdemar har været slaæet Mynt i Horsens og Randers (Vald. I. Nr. 23. 24).

Ribe.

Svend Grathe. 14. Den ringe Størrelse og Prægets Karakter viser, at Mynten er vestdansk; af Bispefremstillingen ses, at den maa tilhøre Ribe, det eneste jydsk Myntsted i denne Periode, hvor Biskoppen havde Part i Mynten. Beslægtet med Nr. 15 ved Kronens brede, ejendommelige Form.

15. I jydsk Fund. Sluttes sig til foregaaende Mynt ved Størrelsen og Adversfremstillingen. Ifølge den ringe Vægt maa Mynten være jydsk og henføres til Ribe paa Grund af Reversfremstillingen. Myntens Forekomst i Vejen-Fund viser Tiden før Valdemar I.

16. Forekomsten i Vejen-Fund og den kirkelige Reversfremstilling viser hen til Ribe som Myntstedet. Ved Fundet og Slægtskabet i Reverspræget med de to Opstandere knyttes Mynten til Nr. 14 og 15.

Valdemar I. 52—53. Ved den ringe Vægt og Fundene henføres disse Mynter til Jylland, ved de kirkelige Reverspræg til Ribe. Kronens brede Form viser den tidlige Tid. Adverstypernes Udførelse og den for begge Mynter fælles Udsmykning med Kugler langs Randen knytte de to Typer til hinanden.

54. I jydsk Fund; henføres paa Grund af Krumstaven til Ribe. De to V paa Reversen tør vistnok antages at betegne Kongens Navn; Kronens brede Form viser Tiden.

55. I jydsk Fund; Vægten er ringe; henføres ved Bispefiguren til Ribe; Tiden ses af Kronens Form og den kløvede Bispehue.

56. Den ringe Vægt og det kirkelige Reverspræg med Bispestaven viser hen til Ribe som Myntstedet; den brede Krone angiver Tiden.

57. Henføres til Ribe paa Grund af den ringe Vægt i Forbindelse med Reversprægets Bispefigur. Den kløvede, lidt skjævt fremstillede Bispehue med Baand viser den sildigere Tid under Valdemar.

Knud VI. 19—23. De fem Mynter danne ved deres ringe Størrelse og det noget grove Arbejde en sammenhængende Gruppe, som ifølge Vægten og Fundene, i Forbindelse med de kirkelige Revers-Fremstillinger maa antages at tilhøre Ribe. Slesvigs Biskop havde imidlertid paa denne Tid ogsaa Myntret, men de formentlig herhen hørende Mynter danne en i sin hele Karakter fra Ribes Mynter forskjellig Række. Fremstillingen af Korsbanneret (Nr. 19) har dog Lighedspunkter med et slesvigsk Myntpræg fra Valdemar I (Nr. 61). Den smalle, flade Krone tilhører utvivlsomt en yngre Periode end de foregaaende Ribetyper. Kroneformer er Særkjende for Rækken.

Valdemar II. 36—38. Danne en Fortsættelse af den foregaaende Række ved deres Lidenhed og Udførelse. Paa Grund af Vægten og Fundene maa de sikkert antages at være udgaaede fra det samme Myntsted. En enkelt Reverstyp (Nr. 36) viser stor Lighed

med en ældre slesvigsk Mynt (Vald. I. Nr. 63); men Arbejdet er finere paa denne. Den sildige, foroven tilspidsede Kroneform, der er et Særkjende for Gruppen, fører dens Mynter hen til Valdemar II.

39. Bogstaverne ϵ —V ved Biskopfiguren maa sikkert antages at betegne Biskop Gunner af Ribe (1230—1245). Man har tidligere¹⁾ henført Mynten til Biskop Gunner af Viborg (1222—1251); men da Stadens Biskop ikke havde Part i Udmyntningen, har denne Antagelse ingen Mulighed for sig. Myntens Forekomst i Obbekjær Fund ved Ribe kan ogsaa synes at tale for Henførelsen til det sydlige Myntsted. Denne og de følgende Ribemynter ere mere anselige og have en større Vægt end de tidligere Udmyntninger herfra. Det synes, som om der under Biskop Gunner er indført en Forandring til det bedre med Hensyn til Myntværdien, altsaa allerede forinden Kongen erhvervede Biskoppens Myntret tilbage.

40. Sluttes sig ved det noget brede Arbejde og sin hele Karakter til Nr. 39. Ogsaa Ringen indenfor Perlerækken er fælles for dem.

41. I Aaret 1234 tilbyttede Kong Valdemar II sig den biskoppelige Part i Ribes Udmyntninger. De kirkelige og biskoppelige Fremstillinger paa Stadens Mynter ophøre derfor nu, medens Kongens Navn og Titel anbringes i Omskrifterne.

42. 42 a-c. Sluttes sig ved Størrelsen og Arbejdet til Nr. 41 og føre ligeledes Kongens Navn og Titel i Omskrifterne. Af Bogstaverne \mathfrak{A} , \mathfrak{G} , II og O i Midten paa Adversen, hvilke, som tidligere omtalt, formentlig betegne Myntprægernes Navne, forekommer II hyppigt paa de nærmest følgende Kongers Mynter. At Udmyntningen tilhører Ribe, fremgaar af Fundene, idet disse Mynter ofte forekomme i jyske og fynske Fund, sjældnere i sjællandske. De anselige og godt udseende Mynter have haft en stærk Udbredelse. Ribes Myntsted var utvivlsomt det betydeligste i Jylland i Slutningen af Kong Valdemars Regjering.

Slesvig.

Svend Grathe. 17. Er fremkommet i jyske Fund, deriblandt to sydlige; ogsaa den ringe Vægt viser den jyske Oprindelse. Da Reversfremstillingen ikke har noget gejstligt Præg, og Mynten ikke stemmer med de samtidige Viborgmynter, ligger det nærmest at henføre Udmyntningen til Slesvig. Kronen har samme spidse Form som paa Roskilde-Mynter fra Kong Niels, hvorefter Mynten maa antages at høre til de tidligste i den her behandlede Periode; Reversprægets Karakter tyder ikke paa, at den kan være ældre. Ved Korset sluttes den sig til den følgende Mynt.

Knud V. 5. Den ringe Vægt viser den jyske Oprindelse; Forekomsten i et fyensk Fund peger hen paa, at Mynten kan tilhøre et sønderjydske Myntsted, og paa Grund af det ikke-gejstlige Reverspræg maa dette antages at være Slesvig. I Viborgs Mynttrække passer den ikke ind, men derimod i Slesvigs paa Grund af det gode Arbejde. Den smalle

¹⁾ Ursin. Stiftsstaden Viborg. Pag. 273.

Kroneform kunde synes at tilhøre en sildigere Tid, og Mynten har ogsaa været henført til Knud VI. Denne Kroneform ligner endel den paa Svends og Knuds Brakteater, og da Mynten fandtes sammen med en utvivlsomt tidlig Mynttyp fra Valdemar I, maa Henførelsen til Knud V betragtes som sikker. Fra Knud VI kjendes, som ovenfor sagt, ingen Mynter med Omskrift eller blot med Navnebogstaver.

Valdemar I. 58. 59. Paa Grund af Mynternes ringe Vægt, deres Forekomst i sydlige, jydsk Fund og de ikke-gejstlige Reverspræg maa det antages, at Slesvig er Myntstedet. I Viborgs Myntække i denne Periode passe de ikke ind. Udførelsen og Prægenes Karakter samt Kroneformen (Nr. 58) viser den tidlige Tid.

60. Den ringe Vægt og Reverspræget, ved hvilket Mynten er endel beslægtet med de to foregaaende, leder til at henføre Udmyntningen til Slesvig. Den brede Kroneform viser hen til Valdemar I's Tid.

61. Den ringe Vægt og Fundene godtgjøre den jydsk Oprindelse; Myntens ikke-gejstlige Præg og Arbejdets Karakter gjør det sandsynligt, at den maa tilhøre Slesvig. Den med en fin Ring omgivne Rand findes senere som Regel paa Mynterne herfra; men derimod ikke paa Viborgs Mynter. Den brede Kroneform viser, at Udmyntningen tilhører Valdemar I og ligner nærmest den paa Ribemynterne Nr. 56 og 57.

62. Ifølge sin ringe Vægt maa Mynten være jydsk og, trods den mere grove Udførelse, fra Slesvig paa Grund af det ikke-gejstlige Præg og navnlig Sceptrets Form, der svarer til den paa Nr. 61, samt Ringen indenfor Perlerækken paa Reversen. Kroneformen er nærmest som paa Ribemynten Nr. 54.

63. Mynten slutter sig ved sit fine Arbejde til de andre slesvigske. Skjøndt Vægten er større end de foregaaende Mynter i denne Række og derved viser sin Forbindelse med de efterfølgende slesvigske Udmyntninger, henføres den dog paa Grund af den brede Kroneform til Valdemar I. Ifølge sin gejstlige Revers-Fremstilling tilhører Mynten Tiden efter 1175, i hvilket Aar Biskoppen i Slesvig fik Part i Stadens Udmyntning. Der er, som foran omtalt, utvivlsomt ved denne Ordning blevet gjort Forbedring i den slesvigske Mynts Værdi.

Knud VI. 24. Er fremkommet i et jydsk Fund; slutter sig ved sit fine Arbejde til den foregaaende Mynt og er ligesom denne og hele Rækkens Mynter af noget større Vægt end den sædvanlige jydsk; at de ikke ere østdanske, fremgaar af deres hele ejendommelige Karakter, ligesom de ogsaa ere noget mere uanselige. Kronen er paa denne og Rækkens øvrige Mynter flad og sluttende tæt om Hovedet, formentlig et Særkjende for de slesvigske Mynter fra Knud VI, om hvilke der kun foreligger sparsomme Fundoplysninger.

25. 26. Arbejdet er mindre fint end paa foregaaende Mynt, men dog af lignende ejendommelige Udførelse. Det for begge Typer fælles gejstlige Reverspræg har et noget beslægtet Forbillede i en ældre slesvigsk Mynt (Vald. I. Nr. 63).

27. Sluttes sig ved det ejendommelige, lidt flade Arbejde og navnlig ved Behandlingen af Adverspræget til Nr. 26.

28—30. De tre Mynttyper ere af en ensartet, noget grovere Udførelse og synes at slutte sig ved Reversprægenes Karakter til Nr. 27. Ligesom denne har Nr. 28 og 29 en Ring indenfor en Perlerække, hvilket hyppig findes paa de følgende slesvigske Mynter.

Valdemar II. 43. Fundoplysninger mangle om denne og om de fleste af de følgende Mynttyper. Hele Rækken har imidlertid den samme ejendommelige Karakter som den forudgaaende og sluttes sig saa nøje til denne, at de formentlig maa være udgaaede fra samme Myntsted. Ogsaa Vægtforholdet synes at være det samme. Kronen er ikke længer flad, men lidt tilspidset foroven. Reversfremstillingen er noget beslægtet med tidligere slesvigske Mynter (Knud VI. Nr. 25. 26) og med en omtrent samtidig Ribe-Mynt (Vald. II. Nr. 36).

44. Kronen har nu antaget den tilspidsede Form; Randen er udstyret med en fin Ring indenfor en Perlerække. Muligvis betegner Bogstavet A Myntprægerens Navn og z Stadens.

45—49. Synes at danne en lille beslægtet Gruppe. Selv om Konge- og Bispefigurerne ere udstyrede forskjelligt — saaledes har Nr. 45 en afvigende Kroneform og Bispehuerne ere ikke ens — er der dog en vis Ensartethed i Udførelsen, og alle have de en fin Ring indenfor Perlerækken langs med Randen. Paa Nr. 49, der er fundet i Jylland, er Navnebogstavet I anbragt ved Bispefiguren; det betegner utvivlsomt Slesvigs Biskop Johan (1238—1244).

50. Sluttes sig trods det grovere Arbejde, og skjøndt Ringen mangler indenfor Perlerækken, dog nærmest til den foregaaende Gruppe; Kronen er tilspidset. Bogstavet I, som er lagt over Bispestaven, betegner formentlig Biskop Johan's Navn.

I den følgende Beskrivelse af de kjendte Mynttyper fra denne Periode findes de væsentlige Forskjelligheder medtagne saavel i Omskrifter som i Fremstillinger.

Paa faa Undtagelser nær findes samtlige Typer i den kongelige Myntsamling; naar dette ikke er Tilfældet, bemærkes det, hvorvidt Mynten tilhører en offentlig eller privat Samling.

Forsaaavidt som Fundstederne kjendes, ere disse opførte efter Beskrivelsen af hver Typ, med Tilføjelse af det Antal Mynter, hvormed Typen er optraadt i hvert enkelt Fund.

Svend Grathe.

1146—1154. 1157.

Roskilde.

Tab. I.

Biskop Asker. 1145—1158.

1. Adv. (S)VEN. Kronet Brystbillede, højre Side, med Sværd i højre Haand. Rev. Midttaarn og to Sidetaarne, med spidse Tage; over en Murrunding. Var. med S istedetfor Navnet; paa to andre findes her kun et Kors. Vægt 0,75—0,78 Gr.

Bjeverskov Kirke 1, Bastrup Taarn 1, Roskilde a 1.

2. Adv. Kongens modvendte Brystbillede, med spids Krone, Liliescepter i højre Haand og Rigsæble i venstre Rev. Midttaarn med lav Overbygning mellem to mindre Taarne, over en Murrunding. Fire, lidet forskellige Var. V. 0,82—0,85 Gr.

*Bastrup Taarn 3.***Viborg.**

3. Adv. REX, tilhøjre for et kronet, modvendt Brystbillede, med flad Krone og Korscepter i højre Haand. Rev. †SVEN. DANORVM. Midttaarn mellem to mindre Taarne, alle med spidst Tag; over tre sammenstødende, runde Buer. Paa fire Var. af ringere Udførelse er Kronen spids og Midttaarnet uden spidst Tag; en har †SVEN. DANORVM.I, en anden retrograd Reversomskrift. V. 0,33—0,45 Gr.

Aalborg, Dælie 1.

4. Brakteat. ∞VENO i Vinklerne af et Kors, hvis Arme ere trekløvede ved Enden; ofte en lille Ring i Midten. Fem Var., deriblandt med SVNO og SVEO; paa den sidste staa Bogstaverne i urigtig Orden. V. 0,23—0,25 Gr.

Aalborg, Bunstorf 3.

5. Brakteat. ∞VENO REX. Kronet, skjægløst Hoved, højre Side; streget Rand.

5 a. Kongen med Fuldskjæg; to Perleringe.

c. ti Var. dels med dels uden Skjæg; Kronen har som oftest Bøjler; en Var. har SVENO og lav Krone uden Bøjler; paa en anden er Hovedet vendt tilvenstre. V. 0,22—0,24 Gr.

*Aalborg. Dælie 1.***Horsens.**

6. Brakteat. †HORS. Kronet Hoved, højre Side, uden Skjæg; streget Rand. Var. med HOS. V. 0,19 Gr.

*Aalborg.***Aarhus.**

7. Brakteat. †RÆS i Vinklerne af et Kors med trekløvede Armender og lille Midtring. V. 0,22 Gr.

Aalborg.

Tab. I. 8. Brakteat. $\text{ARVSI}\Lambda$. Kronet, skjægløst Hoved, højre Side; streget Rand. Var., med Fuldskjæg. V. 0,24—0,25 Gr.

Aalborg.

Randers.

9. Brakteat. $\text{R}\Lambda\text{ND}$ i Vinklerne af et Kors med trekløvede Armender. Tre Var., den ene med $\text{R}\Lambda\text{NO}$; med eller uden Midtring. V. 0,19—0,21 Gr.

Aalborg.

10. Brakteat. $\text{R}\Lambda\text{DRVSI}\Lambda$. Kronet, skjægløst Hoved, højre Side; streget Rand.

10 a. $\text{R}\Lambda\text{NROSI}\Lambda$. Kongen med Fuldskjæg; to Perleringe.

Syv Var. deriblandt med $\text{R}\Lambda\text{NRVSI}\Lambda$ eller $\text{R}\Lambda\text{DRVSI}\Lambda\text{S}$, dels med dels uden Skjæg. V. 0,18—0,25 Gr.

Aalborg.

Aalborg.

11. Brakteat. $\text{AL}\Lambda\text{H}$ i Vinklerne af et Kors med trekløvede Armender og lille Midtring. To Var., den ene med ALTR . V. 0,21—0,25 Gr.

Aalborg.

12. Brakteat. $\text{AL}\Lambda\text{BVRC}\Lambda$. Kronet skjægløst Hoved, højre Side; streget Rand.

12 a. Samme Omskrift. Kongen med Fuldskjæg; to Perleringe. V. 0,22—0,26 Gr.

Aalborg.

Hjørring.

13. Brakteat. $\text{HERIN}\epsilon\Lambda$. Kronet Hoved med Fuldskjæg, højre Side; to Perleringe. V. 0,20 Gr.

Aalborg.

Ribe.

Biskop Elias. 1142—1166.

14. Adv. Kronet, modvendt Hoved; tilvenstre et Sværd, tilhøjre et Liliescepter. Rev. Biskoppeligt Hoved, venstre Side, med Krumstav; mellem to Opstandere. To Var. V. c. 0,60 Gr.

15. Adv. Kronet, modvendt Hoved; tilvenstre Rigsæble, tilhøjre Liliescepter. Rev. Nøgle, under en Bue, spændt mellem to Opstandere; over Mur- eller Tømmerværk. Var., med et Kløverblad tilhøjre for Nøglen. V. 0,63—0,76 Gr.

Vejen 1.

16. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilhøjre Scepter, tilvenstre? Rev. Biskoppeligt, modvendt Brystbillede; tilhøjre Krumstav, over Bispehuen et Kors; under en Bue, spændt mellem to Opstandere, der hvile paa Mur- eller Tømmerværk. V.?

Vejen 1.

Slesvig.

17. Adv. Kronet, modvendt Hoved, med et lille Kors ved hver Side. Rev. Ankerkors, med en Kugle i hver Vinkel og omgivet af skiftevis sex Kors og sex Kugler. Tre Var., den ene

uden Kors ved Hovedet og uden Kugler i Korsvinklerne, samt med kun fem Kors og fem Kugler Tab. I.
omkring Ankerkorset. V. 0,53—0,65 Gr.

Gjerrild 1, Vejen 1, Nordslesvig 1, Ringsted Kirke 1.

Knud V.

1146—? 1154—1157.

Lund.

Ærkebiskop Eskil. 1138—1177.

1. Adv. IKVNVN... Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand. Rev. Uden Omskrift. Alter med aabnede Sidefløje. V. 0,85 Gr. (Jvf. Valdemar I. Nr. 1).

Roskilde.

Biskop Asker. 1145—1158.

2. Adv. KTAENV... Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand og Liliescepter i venstre. Rev. Uden Omskrift. Biskoppeligt, modvendt Brystbillede, med Korsstav i højre Haand og den venstre oprakt mod en Stjerne; grov Kuglerække udenom Ringen. Var. KATVNV... V. 0,90 Gr. (Jvf. Valdemar I. Nr. 5).

Lilleborg 1.

Viborg.

3. Brakteat. CANVT REX. Kronet Hoved, uden Skjæg; højre Side. c. ti Var. V. 0,25—0,35 Gr. *Aalborg.*

4. Brakteat. †KANVT. REX DANI. Kronet, modvendt Hoved. Syv Var., deraf med †KANVTVS. REX. DA og †KANVT REX DAN. V. 0,21—0,28 Gr.

Vejen 13, Dælie 1.

Slesvig.

5. Adv. REX omkring et kronet, modvendt Hoved, under en af tre Buer dannet Portal, som bærer en Overbygning mellem to Taarne. Rev. †KANVTVS. Liliekors. V. 0,57—0,65 Gr.

Odense 7.

Ubestemte nørrejydske Brakteater. 1146—1154.

1. To mod hinanden vendte Brystbilleder, med dragne Sværd; adskilte ved en Fane; forneden Murværk. Som oftest med enkelte eller flere Ringe eller Kugler ved Brystbillederne. c. ti Var. V. 0,20—0,26 Gr.

Aalborg.

2. Kongen, staaende med Liliescepter i venstre Haand og Fane i højre, mellem to Taarne; fire Ringe. Fire Var., med en eller flere, indtil fire Ringe. V. 0,21—0,26 Gr.

Aalborg.

- Tab. I. **3.** Krieger med Hjelm og kort Klædning, staaende med Sværd i højre Haand og stort Skjold i venstre. To Var. V. 0,20—0,36 Gr.
Aalborg.
- 4.** Modvendt Ansigt med spids Hovedbedækning, under en Bue mellem to Opstandere og med et Overparti (et Ciborialter?) Tre Var. V. 0,14 Gr.
Aalborg.
- 5.** Bygning med spidst Tag og Overbygning, mellem to Taarne og over Murværk. Ti Var., flere med Ringe eller Punkter foroven; paa en har Overbygningen tre Tinder. 0,21—0,25 Gr.
Aalborg.
- 6.** Kuppelformet Bygning med Overparti, mellem to Taarne; over Murværk med tre Buer. To Var. V. 0,25—0,34 Gr.
Aalborg.
- 7.** Taarn, med en lige Bygningsfløj ved hver Side; over tre Buer. V. 0,23 Gr.
Aalborg.
- 8.** Taarn, med en Bygningsfløj med nedadgaaende Taglinier ved hver Side; over en Mur-
runding med en Dobbeltbue paa Midten. V. 0,24 Gr.
Aalborg.
- 9.** Taarn, med en Bygningsfløj med opadgaaende Taglinier ved hver Side; over en Mur-
runding. V. 0,27—0,40 Gr.
Aalborg.

Valdemar I, den Store.

1154—1157. Enekonige 1157—1182.

Tab. II. **Lund.**

Ærkebiskopper: Eskil. 1138—1177. Absalon. 1177—1201.

1. Adv. VVALDEMAR. Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand; tilhøjre et Kuglekors, tilvenstre en Kugle. Rev. Uden Omskrift. Alter med aabnede Sidefløje. Sex Var.; stundom E, hyppigst € i Omskriften. Alterets Overparti er som oftest spidst, stundom afrundet. V. 0,80—0,83 Gr. (Jvf. Knud V. Nr. 1).

2. Adv. VVALDEMAR REX. Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand og Liliescepter i venstre. Rev. . . VÆNIL ARCHIEPC. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med Krumstav i højre Haand og Bibel i venstre. c. ti Var., med VVALDEMAR RX — VECIOL ARCHIEP, VVALDMAR — LOCA. . . ARCI og helt forvirrede Omskrifter. Ved Kongens Hoved en eller to Kugler, stundom to Ringe og ved Ærkebiskoppens en Kugle, stundom en Ring; paa enkelte Var. holdes Bispestaven i venstre Haand og Bibelen i højre. V. 0,71—0,91 Gr.

Sjælland a 3, Skaane a 1.

3. Kronet, modvendt Brystbillede, med Liliescepter i højre Haand og Rigsæble i venstre; over hver Skulder en Ring. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med Krumstav tilhøjre

og Korsstav tilvenstre; over hver Skulder en Ring. Fire, lidet forskellige Var.; paa en mangle Ringene. V. 0,81—0,92 Gr. Tab. II.

Østerlars Kirke 1, Skaane a 1, Lunds Domkirke c. 14, Ørkel 1.

4. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Liliescepter i højre Haand; tilhøjre Rigsæblet. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede; tilhøjre Krumstav, tilvenstre Korsstav. Tre, lidet forskellige Var. Typen er i sine Enkeltheder, navnlig Klædningen, væsentlig afvigende fra den foregaaende Typ. V. 0,90—0,92 Gr.

Skaane a 3, Lomma 1.

Roskilde.

Biskopper: Asker. 1145—1158. Absalon. 1158—1191.

5. Adv. VVALDEMÆR REX. Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand og Scepter i venstre. Rev. Uden Omskrift. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Korsstav i højre Haand og den venstre oprakt mod en Stjerne; grov Kuglerække udenom Ringen. V. 0,82—0,85 Gr. (Jvf. Knud V. Nr. 2).

Tikjøb 1.

6. Adv. VVALDEMÆR. Kronet Hoved, højre Side. Rev. Uden Omskrift. Taarn med Overbygning, mellem to mindre Taarne med spidse Tag; over Mur- eller Tømmerværk. Fire Var. VVALDIMÆR, VVALDVÆR, VVALDIMÆR; Sidetaarnene stundom uden Tag. V. 0,79—0,87 Gr.

Roskilde a 2, Stenløse 1, Ringsted Kirke 1.

7. Adv. VVADMÆR. Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand og Liliescepter i venstre. Rev. Forvirret Omskrift. Biskoppeligt Brystbillede, højre Side; med Krumstav i venstre Haand og Baand paa Bispehuen. Fire Var., alle med forvirrede Omskrifter. V. 0,80—0,82 Gr.

Roskilde a 1, Ringsted Kirke 1.

8. Adv. VVALDVÆR. Kronet, modvendt Brystbillede med Sværd i højre Haand og Liliescepter i venstre. Rev. ABALONEP. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede; tilvenstre Krumstav, tilhøjre Bibel under en sexodded Stjerne; over en Mur eller Tømmerværk med en rundbuet Port-Aabning. Sex Var., dels slet udprægede, dels beskadigede, deraf med ABALONEP og med ONEP; stundom er Stjernen femodded og Portaabningen ofte spidsbuet. V. 0,84—1 Gr.

Vemmelev 29, Skuldelev 1, Herfølge 1, Ringsted Kirke 3.

9. Adv. VVALDAMÆR REX. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre et Liliescepter, tilhøjre en femodded Stjerne. Rev. Uden Omskrift. Mur, med et Midttaarn med Overbygning og rundbuet Portaabning; ved hver Side et mindre Taarn med Overbygning; grov, spredt Kuglerække omkring Ringen. c. tolv Var., som oftest med noget forvirrede Omskrifter: VVALDMAVS REX, VVALDMÆRVSHV, VVALDAMÆR, VVALDAMÆR, VVALDMÆR, VVAVIDÆR, VVALDÆRMAI, VVALDMÆRMAIM, VVALIAR. . . ., VVALDAM. . . V. 0,82—0,89 Gr.

Roskilde a 1, Lyngby 26, Ringsted Kirke 1.

10. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Scepter i højre Haand og Rigsæble i venstre; grov, spredt Kuglerække omkring Ringen. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede med

Tab. II. Kalken i højre Haand og Korsstav i venstre; smaa Buer, som hver indeslutte en Kugle, omgive Ringen. Flere, lidet forskellige Var. V. 0,70—0,88 Gr.

Skaane a 1, Tikjøb 72, Lilleborg 1.

11. Adv. Tolv \leftarrow istedetfor Omskrift. Modvendt, kronet Brystbillede med Liliescepter i højre Haand og Sværd i venstre. Rev. Forvirret Omskrift. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Korsstav i højre Haand og Krumstav i venstre. V.? Tilh. Christiania Universitets Myntsaml.

12. Adv. Tolv \rightarrow istedetfor Omskrift. Modvendt, kronet Brystbillede med Liliescepter i højre Haand og Sværd i venstre. Rev. Forvirret Omskrift. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Krumstav i højre Haand, Bibel i venstre og Baand paa Bispehuen. Fem Var., de tre med udadvendt Krumstav, de to med indadvendt. V. 0,75—0,82 Gr.

Sjælland a 2, Roskilde a 1, Tikjøb 2, Ringsted Kirke 1.

13. Adv. Modvendt, kronet Billede med Liliescepter i højre Haand; tilhøjre en Stjerne; smaa sammenstødende Buer, med en Kugle i hver, omgive Ringen. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Baand paa Bispehuen; sammenstødende Vinkler, med en Kugle i hver, omgive Ringen. Flere, lidet forskellige Var., med fem eller sex Straaler i Stjernen. V. 0,80—0,95 Gr.

Roskilde a 4, Taarnborg 1.

14. Adv. W—A, ved Siderne af et modvendt, kronet Brystbillede, som i højre Haand holder Liliesceptret, og Rigsæblet i venstre; smaa Ringe omgive Ringen. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Baand paa Bispehuen og med Krumstav i venstre Haand; tilvenstre en sex-oddet Stjerne; smaa Ringe udenom Ringen. Tre, lidet forskellige Var. V. 0,72—0,88 Gr.

15. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, med Scepter i højre Haand og Rigsæble i venstre; smaa Ringe omgive Ringen. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med højre Haand oprakt og med Krumstav i venstre; Baand paa Bispehuen; smaa Ringe omgive Ringen. Flere, lidet forskellige Var. V. 0,83—0,93 Gr.

Roskilde a 1, Herstedvester 1, Hillested 1, Glumsø 39, Taarnborg 1, Borrebakken 1.

16. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, med Liliescepter i højre Haand og Rigsæble i venstre; sex smaa Ringe omgive Ringen. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede med Krumstav i højre Haand og Rist i venstre; syv smaa Ringe omgive Ringen. Nogle, lidet forskellige Var. V. 0,84—0,88 Gr.

Roskilde a 1, Højby 1, Fensmark Kirke 18.

Viborg.

17. Brakteat. .WIBERELZ. Kronet Hoved, højre Side, med Fuldskjæg. V. 0,23 Gr. *Bjergsted 2.*

18. Brakteat. *WALDOWAR~REX. Kors, med en kølledannet Figur i hver Vinkel. V. 0,23 Gr.

Bjergsted 2.

19. Brakteat. †REX WÆLDEM. Biskops Hoved, højre Side. Var. ×(W)ALDEMARVSIEX. Tab. II.
V. 0,11 Gr.

Bjergsted 3.

20. Adv. Kongens og en Biskops modvendte Ansigter, adskilte ved en Opstander; foroven en Halvmaane; forneden Mur- eller Tømmerværk. Rev. Kors, lagt over en Firkant med en Lilie udenfor og en Kugle indenfor hver Vinkel. V. 0,51 Gr.

21. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre en Stjerne, tilhøjre et Scepter. Rev. Kors, med en Bue for Enden af hver Arm; otte Kugler omgive Ringen. V. 0,80 Gr.

Dystrup Kjær 1.

22. Adv. Kronet, modvendt Hoved; tilvenstre Scepter, tilhøjre Kors. Rev. Kors med en Bue for Enden af hver Arm, i rudeformet Indfatning. To, lidet forskellige Var. V. 0,70 Gr.

Vammen Kirke 1, Dystrup Kjær 1.

Horsens.

23. Brakteat. †REGI∞.HÖR∞ENES. Kors, med en Ring i hver Vinkel. V. 0,25 Gr.

Bjergsted 1.

Randers.

24. Brakteat. †REGI∞.RÄNDRV∞IA. Kors; i hver Vinkel en fin Stav og fire Kugler.
V. c. 0,20 Gr.

Bjergsted 1.

Ubestemte nørrejydske Myntsteder. Brakteater.

25. Kongens og Dronningens mod hinanden vendte Hoftebilleder, adskilte ved en Palmegren; Kongen med Sværd i højre Haand. V. 0,20 Gr.

Bjergsted 4.

26. Kongens og Dronningens mod hinanden vendte Hoftebilleder; Kongen holder et Sværd i Skede op mellem dem. V. 0,17 Gr.

Bjergsted 3.

27. Kongens og Dronningens mod hinanden vendte Hoftebilleder, med et Liliescepter imellem dem; Kongen med Sværd i højre Haand. V. 0,19 Gr.

Bjergsted 1.

28. Kongens og Dronningens mod hinanden vendte Hoftebilleder, med en Fane med tre nedhængende Kvaster mellem dem; Kongen med Sværd i højre Haand. V.?

Bjergsted 1.

29. Kongens og en Biskops mod hinanden vendte Hoftebilleder; Kongen med Sværd i højre Haand, Biskoppen med Krumstav foran sig. V. 0,19 Gr.

Bjergsted 1.

- Tab. II. **30.** Kronet Hoved, højre Side, med en Krumstav foran. V.?
Bjergsted 3.
- 31.** Kronelignende Figur, med en Fugl ved hver Side foroven; forneden en Stjerne mellem to Ringe. V. 0,19 Gr.
Bjergsted 1.
- Tab. III. **32.** Sværd og Krumstav, lagte overkors; omgivne af fire Lilier. Var. Sværdet og Krumstaven lagte til de modsatte Sider. V. 0,20 Gr.
Bjergsted 2.
- 33.** Tre Taarne med Kupler og Kors, over en Runding; forneden en Krumstav. To Var. V. 0,19 Gr.
Bjergsted 4.
- 34.** Kuppelformet Bygning med Kors, mellem to Taarne, over en Runding; forneden en Krumstav. V. c. 0,18 Gr.
Bjergsted 3.
- 35.** Kronet, modvendt Hoved mellem to Stjerner, under en fladbuget Portal med Opstander, spændt mellem to snoede Søjler, formentlig et Ciboriealter. V.?
Bjergsted 2.
- 36.** Kronet, modvendt Hoved, med Hageskjæg; under en rundbuget Portal med Opstander, mellem to Søjler; formentlig et Ciboriealter. V.?
Bjergsted 2.
- 37.** Kronet Hoved, venstre Side, med en Krumstav foran; under en rundbuget Portal med Opstander, mellem to Søjler; formentlig et Ciboriealter. V.?
Bjergsted 3.
- 38.** Korsstav mellem to Kors, under en fladbuget Portal med Opstander, mellem to Søjler; formentlig et Ciboriealter. V. 0,20 Gr.
Bjergsted 3.
- 39.** Formentlig et Ciboriealter, med Alterbordet under en fladbuget Portal med Opstander, mellem to Søjler. V. c. 0,18 Gr.
Bjergsted 12.
- 40.** V, foran en Vædder, højre Side, med Krumstav og Bibel; en lille Ring foroven, foran og under Vædderen. V.?
Bjergsted 1.
- 41.** ΛϞNVSE Lammet, højre Side, med Glorie; holdende Bibelen med Forbenet; foroven tre Ringe, forneden en Ring. V.?
Bjergsted 3.
- 42.** A, foran Lammet, højre Side, med Glorie og Korsstav. V. 0,18 Gr.
Bjergsted 5.

43. Lammet, højre Side, med Korsstav, fra hvilken en Palmegren hænger; foran Lammet Tab. III. et Liliescepter, forneden fem Ringe. V. 0,19 Gr.

Bjergsted 1.

44. Lammet, højre Side, med Glorie og Sværd; foran og under Bugen fem korsstillede Ringe; ogsaa bagved Lammet Ringe. V.?

Bjergsted 1.

45. Modvendt Due, med udspilede Vinger; to Ringe foroven og to Kugler forneden. To Var., en med to Lilier foroven og to Ringe forneden, en anden med fire Ringe foroven og to forneden. V. c. 0,18 Gr.

Bjergsted 3.

46. Grif, højre Side; forneden to Ringe. Var., med en Ring og to Kugler forneden. V. c. 0,20 Gr.

Bjergsted 3.

47. Liliekors, med et sammenfoldet Blad i hver Vinkel; i Midten en Ring med en Kugle i. V. 0,25 Gr.

Bjergsted 1.

48. Kors, med en Lilie i hver Vinkel. V. 0,21 Gr.

Bjergsted 1.

49. Kors, med et i Spidsen ombøjet Blad i hver Vinkel. V. 0,21 Gr.

Bjergsted 6.

50. Kors, med et nedad bøjet Blad i hver Vinkel. V. 0,21 Gr.

Bjergsted 1.

51. Kors, hvorover er lagt et fint Kors, hvis to Arme ende med en Rose, de to andre med en Ring; i Midten i Ring. Fire Var. 1) De to tynde Korsarme indenfor Ringene mangle. 2) I de to Vinkler en Kugle paa Enden af en Stilk, i de to andre en Ring. 3) De tynde Korsarme mangle; i de to Vinkler en større Rose og en Kugle, i de to andre en mindre Rose og en Kugle. 4) En Rose og en Kugle i den ene Vinkel, en Ring og en Kugle i de tre andre. V. c. 0,18 Gr.

Bjergsted 59.

Ribe.

Biskopper: Elias. 1142—1166. Radulf. 1166—1171. Stephan. 1171—1177. Omer. 1177—1204.

52. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand; tilhøjre en Halvmaane; grov Kuglerække omkring Ringen. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Krumstav i højre Haand; tilhøjre en Stjerne. To lidet forskellige Var. V. 0,65—0,68 Gr.

Odense 1, Taarnborg 1.

Tab. III. **53.** Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand; tilhøjre fire Kugler; grov, spredt Kuglerække omkring Ringen. Rev. Fremrakt Arm med Krumstav; forneden en Kugle; grov, spredt Kuglerække omkring Ringen. V. 0,63 Gr.

Jylland 1.

54. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter (?); ved hver Side en Kugle. Rev. V. V. . Krumstav. V.?

Dystrup Kjær 1.

55. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Scepter. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede med Liliestav i venstre Haand og Krumstav i højre. Var. med Sværd tilhøjre og Scepter tilvenstre. V. 0,65—0,68 Gr.

Ribe Domkirke 1.

56. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilhøjre Liliescepter, tilvenstre Korsstav. Rev. Kors, dannet af en Krumstav og en Stav; i de tre Vinkler en Stjerne, i den fjerde en Kugle. Var. Tre Kugler i hver af de tre Vinkler, intet i den fjerde. V. 0,50—0,68 Gr.

Fyen 1.

57. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilhøjre Scepter, tilvenstre Rigsæble; i rudeformet Indfatning. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Bibel i højre Haand og tilhøjre Krumstav; Baand paa Bispehuen. V. 0,65 Gr.

Slesvig.

Biskop Frederik. 1167—1179.

58. Adv. Kronet, modvendt Hoved, mellem to Stjerner. Rev. Kors, med Stjerne i de to Vinkler og Ring i de to andre. V. 0,60—0,65 Gr.

Nordslesvig 1.

59. Adv. Kronet Hoved, højre Side, med en Ring foran, hvori en Kugle. Rev. Kors, med Stjerne i (alle?) Vinklerne. Overbrudt. V.?

Ribe Domkirke 1.

60. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Kuglescepter. Rev. Kors, med en Stjerne i hver Vinkel. Tretten Var., deraf tre med Liliescepter; iøvrigt lidet forskjellige. V. 0,65—0,73 Gr.

Odense a 24.

61. Adv. Kronet Brystbillede, venstre Side, med Scepter tilvenstre og Sværd tilhøjre. Rev. Fane, med Kors i Dugen og fire Spidser; forneden en sexoddet Stjerne. Var. med fire Kugler istedetfor Kors i Dugen og en otteoddet Stjerne forneden. V. 0,65—0,71 Gr.

Randers 1. S. Bjert Kirke 1.

62. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Ring, omgivet af fire Bladkors; i Midten en Kugle. V. 0,68 Gr.

63. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Rigsæble. Rev. Tab. III. Krumstav, lagt over et Kors, med en Stjerne i de to Vinkler. V. 0,84 Gr.
Ørkel 1.

Knud VI.

1182—1202.

Lund

Ærkebiskopper: Absalon. 1177—1201. Andreas Sunesøn. 1201—1223.

1. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble; over en Mur. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede; tilvenstre Krumstav, tilhøjre Korsstav; under en Portal med tre Buer og Kors foroven. Flere, lidet forskellige Var. V. 0,89—1,02 Gr.
Lunds Domkirke c. 40, Lilleborg 1.

2. Adv. Kronet, modvendt Hoved; Ringen omgives af tolv Roser. Rev. Sct. Laurentius' modvendte Brystbillede, med Glorie om Hovedet; tilhøjre Korsstav, tilvenstre Palmegren; over en Mur. V. 0,80—0,85 Gr.
Rønne 1, Lilleborg 1.

3. Adv. Kronet, modvendt Hoved; i et Hexagram, omgivet af sex Ringe og med et Kløverblad i hver af de indvendige Vinkler. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Hoved, med Baand paa Bispehuen og et Kors ved hver Side; i en rudeformet Indfatning, med et Kors udfor hver Side. V. 0,80—0,81 Gr.
Skaane b 3, Skaane c 2, Lund 2, Lilleborg 1.

4. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; i højre Haand Scepter, tilhøjre Rigsæble; foroven en Halvmaane og en Stjerne. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med Pallium og med Baand paa Bispehuen; tilhøjre Krumstav, tilvenstre Korsstav. Tre, lidet forskellige Var. V. 0,82—0,85 Gr.
Clemens Kirke 1, Vestermarie Kirke 2, Roskilde b 1.

5. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Scepter i højre Haand; tilhøjre Rigsæblet; foroven to Kors. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med Pallium og med Baand paa Bispehuen; i højre Haand Korsstav, i venstre Krumstav; foroven to Kors. To, lidet forskellige Var. V. 0,80 Gr.
Ebelholt Vang 1.

6. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med Baand paa Bispehuen. V. 0,78 Gr.
Roskilde b 1.

7. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, mellem to Halvmaaner; udenom Ringen skiftevis otte Kors og otte : Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med Baand paa Bispehuen; Kors og : omkring Ringen. V. 0,94 Gr.
Roskilde b 1, Skrivergade 1, Lilleborg 2.

Tab. IV.

8. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Fane i højre Haand og Rigsæble i venstre. Rev. Sct. Laurentius med Glorie om Hovedet; Korsstav i højre Haand og Risten i venstre. Flere, lidet forskellige Var. V. 0,78—0,88 Gr.

Rø c. 40, L. Tjerby 34, Lilleborg 2.

9. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble; foroven to Stjerner. Rev. Sct. Laurentius med Glorie; tilvenstre Korsstav, tilhøjre Palmegren; over en Mur. To Var.; den ene med Kløverblade istedetfor Stjerner ved Kronen, den anden uden Stjerner eller Blade og uden Glorie. V. 0,80—0,85 Gr.

Skaane c 1, Bornholm 2, Roskilde b 1, Lilleborg 1.

Roskilde.

Biskopper: Absalon. 1158—1191. Peder Sunesøn. 1191—1214.

10. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Sværd i højre Haand; Scepter tilhøjre; tilvenstre to Ringe; otte smaa Ringe omgive Ringen. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, over Murværk med et Taarn ved hver Side; forneden en Bue; smaa Ringe omgive Ringen. Flere, lidet forskellige Var.; nogle med kun een Ring tilvenstre. V. 0,85—0,93 Gr.

Fensmark Kirke 4, Vordingborg 1, Ebelholt Vang 1, Roskilde b 2, Søborg 1.

11. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Scepter i højre Haand og Rigsæble i venstre; otte smaa Ringe udenom Ringen. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Krumstav i venstre Haand; tilvenstre en Halvmaane; otte smaa Ringe omkring Ringen. V. 0,82 Gr.

12. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med Scepter i venstre Haand og Rigsæble i højre. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Krumstav i venstre Haand og Liliekors i højre. V. 0,84 Gr.

13. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilhøjre Patriarkalkors, tilvenstre Rigsæble under en Stjerne. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Krumstav i venstre Haand og den højre oprakt; tilvenstre en Halvmaane, tilhøjre en Stjerne. Nogle faa, lidet forskellige Var. V. 0,87—0,90 Gr.

Roskilde Domkirkegaard 1, Ringsted Kirke 1.

14. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilhøjre Scepter, tilvenstre Rigsæble. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Baand paa Bispehuen; Krumstav i venstre Haand og den højre oprakt. Nogle faa Var. med forskellige Krone- og Bispehueformer. V. 0,79—0,84 Gr.

Ebelholt Vang 1.

15. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Korsstav; foroven to Stjerner. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede; tilvenstre Krumstav, tilhøjre Korsstav; ved hver Side et Kors og en Ring. V. 0,83—0,86 Gr.

Ebelholt Vang 1, Søborg 1.

16. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede, med Baand paa Bispehuen og højre Haand oprakt; tilhøjre Krumstav. Nogle faa, lidet forskellige Var. V. 0,79—0,85 Gr. Tab. IV.

Roskilde b 1, Sjælland b 1.

Viborg.

17. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, mellem to Stjerner. Rev. Kors, med en Lilie i hver Vinkel. V. 0,62 Gr.

Ørkel 1.

18. Adv. Lammet, venstre Side, med Fane; raat udført. Rev. Kors, med en Lilie og en Kugle i hver Vinkel. V. 0,60 Gr. Pr. S.

Ribe.

Biskop Omer. 1178—1204.

19. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Scepter. Rev. Fane, med fire Spidser og liggende Kors i Dugen; tilvenstre Krumstav og forneden en Stjerne. V. 0,45.

Grenaa 1.

20. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede, med oprakt venstre Haand; tilvenstre Rigsæble. Rev. Kors, dannet af en Krumstav og dobbelt Tverarm; i Vinklerne foroven en Bispehue og en Stjerne, forneden to Kuglekors. V. 0,55 Gr.

21. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Bispehue med Baand; tilvenstre Krumstav, tilhøjre Korsstav; forneden en Stjerne. V. 0,77 Gr.

Vestfinge 1.

22. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre en Halvmaane, tilhøjre en Stjerne. Rev. Spids Portal, med Kors foroven og en Opstander ved hver Side; forneden tre Kugler. V.?

23. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre en Rose, tilhøjre? Rev. Nøgle og Krumstav, lagte overkors; foroven og tilvenstre en Ring, forneden? V.?

Slesvig.

Biskop Valdemar. 1179—1209.

24. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Sværd. Rev. Nøgle mellem to Korsstave, staaende paa en Bue, der omslutter et Kors. V. 0,43 Gr.

Viborg Domkirke 1.

25. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Korscepter. Rev. Kors, dannet af en Krumstav og to Tverarme; i hver af de tre Vinkler en Liliestav, Ring i den fjerde. V. 0,80—0,85 Gr.

Lumby 1.

- Tab. IV. **26.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Kors, tilhøjre Scepter. Rev. Kors, dannet af en Krumstav og to Tverarme; i hver af de tre Vinkler en Kuglestav, Ring i den fjerde. V. 0,86 Gr.
- 27.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, med tre Kugler ved hver Side. Rev. Kors, dannet af en Krumstav og to Tverarme; hvilende paa en Runding, som indeslutter fire Kugler; foroven en Ring. V. 0,94 Gr.
- 28.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, med tre Kugler ved hver Side. Rev. Korsstav, mellem en Liliestav tilvenstre og en Krumstav tilhøjre; hvilende paa en Bue, der indeslutter en Stjerne. V. 0,80 Gr.
Kjærum 1.
- 29.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede med en Stjerne ved venstre Side og en Halvmaane ved højre. Rev. Kors, dannet af en tilvenstre vendt Krumstav og to Arme med Tverarme; forneden to Buer. Var. med en Halvmaane istedetfor Stjernen; Krumstaven, vendt tilhøjre, hviler paa en trekløvet Fod; foroven en Kugle. V. 0,85 Gr.
- 30.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede. Rev. Krumstav, hvilende paa en A-formet Figur med en Ring ved hver Side; foroven tilhøjre et Kulekors. V. 0,82 Gr.

Valdemar II, Sejer.

1202—1241.

Lund.

Ærkebiskop Andreas Sunesøn. 1201—1223.

- 1.** Adv. $\frac{V}{V} - \frac{A}{L}$ ved Siderne af et modvendt, kronet Brystbillede. Rev. ANDREA. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede; Baand paa Bispehuen. V. 0,85—0,94 Gr.
- 2.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede; tilhøjre Krumstav, tilvenstre Korsstav (?) V.?
- 3.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med Krumstav i højre Haand og Korsstav i venstre. Flere, lidet forskjellige Var. V. 0,87—0,93 Gr.
- Tab. V. **4.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med Pallium; Kors i Bispehuen; tilvenstre Korsstav, tilhøjre Krumstav. Var. uden Pallium. V. 0,94 Gr.
Rønne 1.
- 5.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Stjerne, tilhøjre Halvmaane. Rev. St. Laurentius' modvendte Brystbillede med Glorie; tilvenstre Korsstav, tilhøjre Palmegren. Tre, lidet forskellige Var. V. 0,82—0,95 Gr.
Lunds Domkirke 1.

Ærkebiskop Peder Saxesen. 1223—1228.

Tab. V.

6. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, med Sværd i højre Haand, Rigsæble i venstre. Rev. P—E ved Siderne af Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede; L—V forneden paa Klædningen. V. 0,70—0,78 Gr.

7. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, med Scepter i højre Haand, Rigsæble i venstre; foroven en Stjerne. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede mellem to Stjerner; forneden L—V paa Klædningen. V. ?

8. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Rigsæble. Rev. P—E ved Siderne af Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede; Kors i Bispehuen. Flere, lidet forskellige Var. V. 0,76—0,85 Gr.

Bornholm 2.

Ærkebiskop Uffo. 1228—1252.

9. Adv. V—Δ, ved Siderne af et modvendt, kronet Brystbillede; foroven to Stjerner. Rev. V—Δ (Ufo Archiepiscopus); Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede; hvert af Bogstaverne mellem to Ringe. Nogle, lidet forskellige Var. V. 0,73—0,97 Gr.

Lilleborg 1.

10. Adv. Modvendt, kronet Hoved; skiftevis fire større og fire mindre Ringe omkring Ringen. Rev. Ærkebiskoppens Hoved, fremstillet som Kongens og ligeledes med fire større og fire mindre Ringe omkring Ringen. Tre, lidet forskellige Var. V. 0,88 Gr.

Ringsted Kirke 1.

11. Adv. V—V, ved Siderne af et Sværd; skiftevis tolv O og tolv : omkring Ringen. Rev. VFO ved en Krumstav; ligeledes tolv O og tolv : omkring Ringen. V. 0,82 Gr.

Søborg 1, Rø Kirke 1.

12. Adv. ⚡ DOOR Krone. Rev. ⚡XXX...I Bispehue. Aarstallet har sandsynligvis været XXXIII. Se Pag. 338 (30). V. 0,78 Gr. (slidt).

13. Adv. WILD-EOER, ved Siderne af et baadformet Felt, hvori oRExo. Rev. oERo—oVFO, ved Siderne af et lignende Felt, hvori Ærkebiskoppens Brystbillede. V. 0,93 Gr.

Rø Kirke 1.

14. Adv. WYL-DEOER-RaX; Tverskrift i tre Rækker, adskilte ved to glatte Linier. Rev. Kirkegavl, med Kors paa Tagspidsen og mellem to Taarne med spidse Tag, hvilende paa Murværk. Forestiller utvivlsomt Lunds Domkirkes vestlige Gavlparti med de to Taarne. V. 0,92 Gr.

Kivik 1, Rø Kirke 1.

15. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Scepter. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Hoved; tilvenstre et Kors, tilhøjre Krumstav; forneden en Rist. c. ti, som oftest yderlig raa Efterligninger; til en er benyttet to Adversstempler. V. 0,77—0,85 Gr.

Cimbrishamn 3 var., Usserød 1, Frederikssund 1, Skriwergade 1, Roskilde c 1.

- Tab. V. **16.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, med Sværd i højre Haand; tilvenstre Halvmaane, tilhøjre Stjerne. Rev. Ærkebiskoppens modvendte Brystbillede, med højre Haand oprakt og Krumstav i venstre. Fire, lidet forskellige Var. V. 0,83—0,89 Gr.
Nylars Kirke 1, Rø Kirke 1, Lilleborg 1.

Roskilde.

Biskopper: Peder Sunesøn. 1191—1214. Peder Jacobsen. 1215—1225.

- 17.** Adv. W, tilhøjre for et modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede; tilhøjre Krumstav, tilvenstre Nøgle. Fire Var., deraf en med V, to med en lille Rose eller Kugle over W. V. 0,82—0,88 Gr.

Roskilde c 1, Herlufsholm 1.

- 18.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble; over en Mur. Rev. P, tilvenstre for et modvendt, biskoppeligt Brystbillede; tilhøjre Krumstav; over en Mur. V. 0,85—0,90 Gr. Tre, lidet forskellige Var.

Roskilde Domkirkegaard 1, Roskilde c 2.

- 19.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, mellem to Kløverblade; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede; tilhøjre Krumstav, tilvenstre Stjerne. V. 0,97 Gr.

Skibby 1, Roskilde c 1.

- 20.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble (?). Rev. Biskoppens modvendte Brystbillede; tilvenstre Krumstav, tilhøjre Korsstav. To, lidet forskellige Var. V. 0,82—1,03 Gr.

- 21.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, med Scepter i højre Haand; Rigsæble tilhøjre. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede med Krumstav i højre Haand; Bibel (?) tilhøjre. To, lidet forskellige Var. V. 0,92—1,00 Gr.

Helsingborg 1, Sejro 1.

- 22.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede, mellem en Rose og en Stjerne; tilvenstre Scepter. Rev. Modvendt, biskoppeligt Brystbillede mellem en større og en mindre Stjerne; tilvenstre Krumstav. V. 0,85—1,02 Gr.

Herfølge 2, Ringsted Kirke 1, Roskilde c 1.

- 23.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Biskoppens modvendte Brystbillede, med Kors paa Brystet; tilvenstre Krumstav, tilhøjre Halvmaane og Stjerne. Tre, lidet forskellige Var. V. 0,80—0,85 Gr.

Roskilde c 2.

- 24.** Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre fire Kugler, tilhøjre en Stjerne. Rev. Biskoppens modvendte Brystbillede; tilhøjre Krumstav, tilvenstre Halvmaane og Kors. V. 0,80 Gr.

Roskilde c 2.

25. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede mellem to Stjerner. Rev. Biskoppens modvendte Brystbillede; tilhøjre Krumstav, tilvenstre Halvmaane og Ring. To, lidet forskellige Var. V. 0,80—1,02 Gr. Tab. VI.

Ringsted Kirke 1, Roskilde c 1.

Biskop Niels Stigsen. 1225—1249.

26. Adv. V, tilvenstre for et modvendt, kronet Brystbillede; tilhøjre Scepter. Rev. N, tilvenstre for Biskoppens modvendte Brystbillede; tilhøjre fire Kugler. Tre, lidet forskellige Var. V. 0,84—0,88 Gr.

Skibby 1, Draaby 1.

27. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilhøjre Scepter, tilvenstre Rigsæble. Rev. N—I ved Siderne af Biskoppens modvendte Brystbillede. V. 0,87 Gr.

28. Adv. ✠WÆLDĒOÆRVS; i Midten REX. Rev. ✠NICHOLÆVS:R; i Midten $\frac{-\Omega}{\text{EPD}}$ V. 0,87 Gr.

Sorø 1, Roskilde c 2.

29. Adv. .WÆLDĒOÆR9 REX; i Midten D^Я. Rev. ✠NICHOLÆ9 EPD; i Midten R. c. ti, lidet forskellige Var., nogle med R i Midten paa Rev; V. 0,90—1,03 Gr.

Ørkel 1, Svendborg 2, Roskilde c 2, Herlufsholm 8, Rendsborg ukjendt Antal.

30. Adv. ✠WÆLDĒOÆRVS:REX:D. Modvendt, kronet Hoved. Rev. ✠NICHOLÆVS EPD. Bispehue. Var. ✠WÆLDĒOÆRVS REX. V. 0,92—0,93 Gr.

Viborg.

31. Adv. Modvendt, kronet Hoved; tilvenstre Korscepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. ✠V.D.Ē.D.Ē.S.Q.Ē.R (Valdemarus dei gratia Danorum Slavorum que rex); Kuglekors, med en Ring i hver Vinkel. Var. Liliecepter; Kugler istedetfor Ringe i Reversomskriften; uden Ringe i Korsvinklerne. V. 0,69 Gr.

Viborg 1, Trige 1.

32. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede med fire Kugler ved hver Side; omgivet af fire, sammenstødende Buer med en Kugle i hver af de udvendige Buevinkler. Rev. Liliekors, hvorover er lagt en Firkant med en Lilie ud for hver Vinkelspids og en Kugle i hver Vinkel. V. 0,53 Gr.

Ribe 1.

33. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Scepter; Rigsæble i venstre Haand. Rev. Sværd, mellem to Kuglekors; omgivet af fire sammenstødende Buer. V. 0,58 Gr.

Gudumlund 1.

34. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; skiftevis fire Kors og fire Ringe omkring Ringen. Rev. Kors, med et lille Kors i hver Vinkel; fire Kors og fire Ringe udenom Ringen. V. 0,51 Gr. Pr. S.

Tab. VI.

35. Adv. Kors, hvorom er lagt en Ring; i hver Vinkel et lille Kors; omgivet af en sfærisk Firkant, med V udenfor den ene Side, en Ring udenfor de tre andre. Rev. Som Adv., men med et Kors istedetfor V udenfor Firkantens ene Side. V. 0,78 Gr.

Aardestrup Kirke 1.

Ribe.

Biskopper: Omer. 1178—1204. Oluf. 1204—1214. Tuvo. 1214—1230.

36. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Scepter. Rev. Krumstav, hvorover er lagt et Kors med en Stjerne i de to Vinkler. V. 0,49 Gr.

Roskilde c 1.

37. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Scepter, tilhøjre Rigsæble. Rev. Dobbeltliniet Kors, med Stjerne i hver Vinkel. V. 0,53 Gr.

Fanø 1.

38. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Rigsæble, tilhøjre? Rev. Dobbeltliniet Kors, med Kors i to modsatte Vinkler og Stjerne i de to andre. V?

Biskop Gunner. 1230—1245.

39. Adv. Modvendt, kronet Brystbillede; tilvenstre Liliescepter, tilhøjre Korsstav. Rev. 6—V, ved Siderne af Biskoppens modvendte Brystbillede. V. 0,80 Gr.

Obbekjær 1, Jylland 1.

40. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Liliescepter, tilhøjre Stjerne. Rev. Biskoppens modvendte Brystbillede mellem to Stjerner. Sex, lidet forskellige Var., den ene med Kuglescepter istedetfor Liliescepter. V. 0,88—1,02 Gr.

Efter 1234.

41. Adv. ✠WALDEMARVS. Krone; derunder I·I. Rev. ✠RÆX DANORVM. Kors. V. 1,04 Gr.
Ikast Kirke 1.

42. Adv. WALDEMARVS; A, omgivet af fire Ringe. Rev. ✠RÆX DANORVM; Kors. V. 0,98 Gr.

42 a. Samme Typ; Adv. æ i Midten; uden Ringe. V. 0,90—1,03 Gr.

Herlufsholm 1.

42 b. Samme Typ; Adv. I·I i Midten. c. 40 Var., med samme Omskrifter, men forskelligt udstyrede med Ringe, Kugler, Kløverblade m. m. ved II og i Korsvinklerne. V. 0,88—1,06 Gr.
Formentlig den tidligste af Typens fire Variationer, da de tre andre ikke forekom i det store Antal i Obbekjær Fund.

Obbekjær 317, Seem Kirke 1, Henne Kirke 1, Trige 1, Engesvang 1, Aalborg 1, Odense b 2, Svendborg 7, Østerhæsinge 8, Roskilde c 3, Herlufsholm 90, Jylland 3, Stærup c. 20.

42 c. Samme Typ; Adv. O i Midten. To, lidet forskellige Var. V. 0,97—1,07 Gr.

Herlufsholm 2.

Udmyntningen af Nr. 42—42 c har været meget unøjagtig. Mynternes Vægt svinger i Almindelighed mellem 0,88 og 1,07 Gram; men enkelte Stykker kunne veje 1,18, 1,20 indtil 1,24 Gram.

Slesvig.

Tab. VI.

Biskopper: Valdemar. 1179—1209. Niels. 1209—1234. Tyge. 1234—1238.

43. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilhøjre Liliescepter, tilvenstre Kuglescepter. Rev. Kors, dannet af en Krumstav og to Tverarme; i de tre Vinkler en Lilie. V.? Pr. S.

44. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Sværd; Rigsæble i venstre Haand. Rev. Patriarkalkors; mellem Tverarmene en Halvmaane og en Stjerne; forneden A—2. V. 0,64 Gr.

45. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; i højre Haand Scepter, tilhøjre Rigsæble med dobbelt Kors. Rev. Biskoppens modvendte Brystbillede, med Krumstav i højre Haand og Korsstav i venstre. To, lidet forskellige Var. V. 0,82 Gr.

46. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Rigsæble. Rev. Biskoppens modvendte Brystbillede; Baand paa Bispehuen. V. 0,81—0,91 Gr.

47. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilhøjre Scepter, tilvenstre Rigsæble. Rev. Biskoppens modvendte Brystbillede, mellem to Kors. V.?

48. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede mellem to Sceptre. Rev. Krumstav; tilvenstre Halvmaane, tilhøjre Stjerne mellem to Ringe. V. 0,68—0,73 Gr.

Borrebakken 1, Hindsholm 1.

Biskop Johan. 1238—1244.

49. Adv. Kronet, modvendt Brystbillede; tilvenstre Sværd, tilhøjre Scepter. Rev. ✠—I ved Siderne af Biskoppens modvendte Brystbillede. V. 0,74 Gr.

Jylland 1.

50. Adv. Kronet, modvendt Hoved, indfattet i en Trekant, hvis øverste Linie falder sammen med Kronens Underlinie; udenfor hver af dens to andre Sider en større Ring mellem to mindre. Rev. I, lagt over en Krumstav; indfattet i en Trekant, med to Ringe udenfor den øverste Side og en større Ring mellem to mindre udenfor de to andre. V. 0,90—0,92 Gr.

Histoire monétaire du Danemark de 1146 à 1241.

Par

P. Hauberg.

La première partie du XIIème siècle appartient aux périodes malheureuses de l'histoire de notre moyen-âge. Le siècle commence sous les meilleurs auspices par le règne prospère d'Eric Eiegod, mais bientôt viennent des temps difficiles sous Niels et sous Eric Emun, et après l'abdication d'Eric Lam, en 1146, époque où commence la période de l'histoire monétaire danoise que nous allons traiter, l'incertitude et les dissensions s'étendent dans le royaume; c'est à ce moment-là que Sven, fils d'Eric Emun, et Cnut, petit-fils du roi Niels, se disputent le pouvoir. Tandis que les Jutlandais choisissent Cnut pour roi, Sven se rend maître du reste du royaume et en outre d'une partie du Jutland méridional avec la cité de Slesvig comme capitale. Son but est de s'arroger le pouvoir exclusif et il réussit enfin à chasser Cnut. C'est en vain que ce dernier essaie de recouvrer son trône, la fortune des armes lui est contraire.

Pendant ce temps-là, Valdemar est entré sur le théâtre de l'histoire. Il prend d'abord parti pour Sven, qui lui cède le Jutland méridional en fief. Plus tard cette amitié se refroidit; et lorsque Valdemar se fiance à la sœur de Cnut, Sophie, les deux beaux-frères s'allient contre Sven, qui, en 1154, est obligé de quitter le royaume; il passe alors une couple d'années en Allemagne, tandis que Cnut et Valdemar gouvernent de concert. Ayant réussi à réunir une armée, Sven entre, en 1157, dans le Jutland; une entente s'en suit, aux termes de laquelle il conserve les provinces scaniennes, Cnut les îles et Valdemar le Jutland. Peu après, le 9 août, Sven tombe à l'improviste sur ses corégents et Cnut est tué. Le 23 octobre 1157, il succombe dans la bataille de Grathe Hede; Valdemar, qui peu de temps auparavant avait épousé Sophie, reste alors seul maître du royaume.

Le court gouvernement de Sven, si riche en hostilités, a cependant laissé quelques souvenirs pacifiques qui intéressent l'histoire monétaire du pays. A l'évêque de Ribe il fait donation, en 1151, de la moitié des revenus de la monnaie de cette ville; et, 1156 environ, il accorde à la cité de Slesvig quelques privilèges, entre autres, le droit sous certaines réserves de frapper ses monnaies. Faisons en outre remarquer que dans les principales villes du Jutland septentrional, on fabrique, pendant la lutte entre Sven et

Cnut, une sorte de monnaies jusqu'alors inconnues en Danemark, les bractéates, dont l'exécution soignée est bien supérieure à tout ce qu'on avait produit jusqu'alors chez nous, et qui sans nul doute sont dues au roi Sven (pl. I. Sven Grathe 4—13. Cnut V 3. Incertaines 1—9).

Après l'avènement de Valdemar Ier, on continue pendant quelques années à frapper des bractéates dans le Jutland septentrional, et il nous est resté une série de ces jolies petites monnaies, dont les empreintes reflètent bien la période tranquille qui régnait alors dans le pays (pl. II. 25—31; III. 32—45). Parmi les monnaies de Valdemar originaires du Slesvig, il faut en mentionner une au revers de laquelle on voit le «Dannebrog», la bannière avec la croix (pl. III. 61), ce qui prouve par conséquent que les Danois avaient la croix dans leur drapeau longtemps avant la campagne d'Esthonie, l'an 1219, où suivant la tradition le Dannebrog tomba du ciel.

Pour le Danemark commence une ère de grandeur sous le règne de Valdemar Ier dit le Grand et sous celui de ses deux fils, qui lui succèdent sur le trône. Mais tandis que l'histoire abonde en récits de campagnes glorieuses contre les Wendes, les Poméranien, les Prussiens et les Esthoniens, elle n'a laissé que peu de souvenirs intéressant la monnaie nationale. En 1175, Valdemar Ier cède à l'évêché de Slesvig la moitié des revenus des monnaies de cette ville, et en 1196, Cnut VI renouvelle la donation de Sven Grathe à l'évêque de Ribe. Ce droit est aboli par Valdemar II dit le Victorieux en 1234, et alors la monnaie de Ribe devient entièrement la propriété de la couronne. Quant à l'archevêque de Lund, le roi lui avait confirmé la donation faite par Eric Eiegod d'un quart des revenus de la monnaie de cette ville.

Les bons rapports qui sous Valdemar I et ses fils existaient entre la couronne et l'Eglise, dont les plus hauts dignitaires, tels qu' Absalon et Andreas Sunesön, se tenaient fidèlement aux côtés du souverain, sont marqués par l'influence qu'eurent sur les empreintes les prélats privilégiés du droit de battre monnaie. Plusieurs des bractéates du Jutland septentrional dues à Valdemar Ier représentent un évêque ou encore les attributs de la dignité ecclésiastique (pl. II. 29; III. 32—34. 37); mais il ne faut considérer cette particularité que comme un hommage rendu à l'Eglise, car celle-ci ne participait aucunement aux bénéfices de ces monnayages. Dans les villes de Lund, Roskilde, Ribe et Slesvig, où l'Eglise avait une part de la monnaie, les empreintes qu'on y employait constamment et qui représentaient ou le concessionnaire épiscopal de la monnaie ou les attributs ecclésiastiques avaient pour but d'indiquer que l'évêque touchait une part des revenus monétaires. Sous Valdemar Ier, on trouve le nom d'Absalon sur un seul monnayage (pl. II. 8), et à la fin de la période qui nous occupe, on rencontre celui d'Andreas Sunesön sur quelques monnaies, sur d'autres celui d'Uffo (pl. IV. 1; V. 11. 13).

La participation aux revenus des monnaies n'était pas un privilège accordé à l'évêque personnellement mais à l'évêché.

Lund possédait la principale monnayerie du pays. L'argent scanien conserve pendant cette période son ancienne suprématie, passant pour le meilleur du pays, tant au point de vue de l'exécution, qui est relativement bonne, que pour la stabilité de sa valeur. On ne connaît pas encore de monnaie de Lund pouvant être attribuée à Sven Grathe, mais

ce n'est sans doute qu'un hasard, et des trouvailles en révéleront certainement un jour, car il n'est guère admissible que l'animosité qui divisait le roi Sven et l'archevêque Eskil, concessionnaire d'un quart des revenus monétaires de la ville, ait eu quelque influence sur la marche des monnayages.

Pour la Sélande et les îles avoisinantes, Roskilde restait toujours le principal centre de fabrication, et les monnayages s'y succédèrent sans interruption pendant la période en question. A la fin du XIème siècle, l'évêque de la ville avait obtenu la concession d'un tiers des revenus monétaires de la Sélande et il jouissait encore de cette prérogative.

Antérieurement et jusque sous Cnut le Saint on avait battu monnaie à Odense, mais on y travaillait probablement peu et irrégulièrement. Autant qu'on peut juger, cette ville ne possédait pas de monnayerie indépendante dans la période qui nous occupe; en revanche c'était pour la Fionie le centre de change le plus important. En 1229, Valdemar le Victorieux donne en dot à sa belle-fille Eléonore, épouse du jeune roi élu Valdemar, les revenus d'Odense et de la partie méridionale de la Fionie, auxquels il ajoute la moitié des revenus monétaires de ce territoire. A Odense même, il n'est pas ici question de monnayages. Il faut donc interpréter la donation faite à Eléonore comme embrassant, entre autres revenus, la moitié de ceux que rapportait le change dans le territoire en question. Eléonore meurt en 1231, et ces revenus reviennent alors à la couronne.

Différentes autres circonstances indiquent qu'il n'existait pas de monnayerie indépendante à Odense: non seulement les trouvailles faites en Fionie ne renferment aucun type de monnaie particulier à cette contrée, mais jamais on n'a mentionné d'argent fionien, alors qu'on nomme les monnaies scaniennes, sélandaises et jutlandaises. En revanche, on rencontre souvent dans les trouvailles fioniennes des monnaies de Ribe de types différents, ce qui laisse supposer que les monnayages, peut-être exécutés de temps à autre à Odense, sont frappés avec des coins semblables à ceux de Ribe, sa monnayerie dépendant de celle de cette dernière ville.

Durant toute la période qui nous intéresse, la fabrication se poursuit en Jutland dans les trois anciens ateliers monétaires: à Viborg pour le Jutland septentrional, à Ribe et à Slesvig pour le midi. Pendant les hostilités entre Sven et Cnut, le phénomène suivant se produit dans le Jutland: à côté de Viborg comme centre principal de fabrication, de petits ateliers, probablement des succursales, s'établissent dans plusieurs des villes importantes, à Aalborg, à Randers et à Aarhus, où anciennement on avait battu occasionnellement monnaie, et à Hjörning et Horsens, où cela se pratiquait pour la première fois. Dans ces villes, on frappe simultanément des bractéates tout à fait identiques, où seul le nom de la ville change. La belle exécution de ces bractéates indique que ce sont sûrement des graveurs étrangers, artistes même, à qui en revient l'honneur. Et à en juger aux empreintes et au travail, c'étaient sans nul doute des ouvriers allemands, appelés par Sven Grathe, qui avait beaucoup vécu en Allemagne, où il s'était épris de tout ce qui sortait de ce pays. Plusieurs de ces types de bractéates offrent en outre une telle ressemblance avec des monnaies de l'Allemagne, qu'on est obligé de conclure à l'influence de cette dernière. Ce n'est que quelques années plus tôt qu'on avait commencé à monnayer des bractéates en Allemagne, où cette fabrication s'était bientôt généralisée.

Cnut fit aussi faire des bractéates dans le Jutland septentrional, et Valdemar Ier continua, mais peu de temps sans doute. Nous savons que ce roi fit frapper ces monnaies à Viborg, à Horsens et à Randers, mais nous ignorons si l'on en fabriqua dans les autres villes. Sur les bractéates des deux dernières villes précitées, nous rencontrons les curieuses légendes REGIS HORSENES et REGIS RANDEVSIA, qui expriment péremptoirement la souveraineté de la couronne (pl. II. 23. 24).

Quand la fabrication des bractéates eut pris fin, on se remit à Viborg, déjà sous le règne de Valdemar Ier, à frapper la monnaie habituelle d'une exécution grossière et contrastant si fortement avec les petites pièces très soignées qui l'avaient précédée. Des ateliers importants du royaume, celui de Viborg était le seul où la couronne eût conservé ses revenus intacts; partout ailleurs, elle en avait cédé une part plus ou moins grande aux évêques.

A Ribe, le roi et l'évêque se partageaient le droit de battre monnaie, sans doute depuis la fin du XIème siècle, comme à Lund et à Roskilde.

En 1234, Valdemar le Victorieux retira à l'évêché de Ribe son droit à la moitié des revenus monétaires de la ville et lui accorda en compensation une rétribution annuelle.

En 1280, Eric Glipping rendit à Tucho, évêque de Ribe, la moitié des revenus de la monnaie de la cité et toutes les libertés dont ses prédécesseurs avaient bénéficié.

Dans la ville très ancienne du Jutland méridional, Hedeby, plus tard Slesvig, on avait commencé de bonne heure, à battre monnaie; mais sous les fils de Sven Estridsön, ses successeurs, et jusqu'à la période qui nous occupe, soit pendant 80 ans environ, on n'a, jusqu'ici du moins, connaissance d'aucune monnaie sortie de cet atelier. On ne saurait cependant admettre qu'on ait cessé de monnayer, sauf pour quelque temps peut-être. D'après les anciens actes municipaux de Slesvig, Sven Grathe avait, l'an 1156 environ, accordé à la ville des prérogatives spéciales, et un règlement inconnu ailleurs entre en vigueur pour l'atelier le plus méridional du royaume: le roi reconnaît à la ville le droit de battre monnaie moyennant une redevance annuelle à la couronne. Entre autres clauses de cette convention, on relève celle-ci: lorsque le roi commandait une nouvelle monnaie, les citoyens devaient lui payer la même redevance que celle qui incombait au chef-monnayeur, exécuter les monnayages suivant ses ordres et les surveiller, pour éviter les falsifications. Plus tard, Valdemar Ier accorde aux quatre adjoints de la ville chargés du contrôle deux marcs penning par monnayage. Que Valdemar, l'an 1175, ait cédé à l'évêque de la ville une part des revenus monétaires, cela prouve que le roi en disposait en maître et que les prérogatives qu'il accordait en ce sens aux citoyens étaient en réalité une sorte de ferme et non une concession.

L'ère nouvelle qui s'ouvre après l'abdication d'Eric Lam amène une importante modification dans les monnaies. Autrefois celles-ci portaient souvent non seulement le nom du roi mais aussi ceux du monnayeur et de la ville; à partir du règne de Valdemar Ier et pendant des siècles, les légendes disparaissent presque complètement.

La suppression du nom du monnayeur est certainement due à l'influence étrangère; on a suivi l'exemple de l'Allemagne. Il est clair aussi qu'on a eu recours à des monnayeurs étrangers pour les beaux monnayages des bractéates, de même que plusieurs

de ceux du Slesvig ont été effectués par des artistes étrangers; en tout cas, ils sont, comme travail, bien supérieurs aux autres monnaies danoises en général.

La présence de fonctionnaires étrangers à la Monnaie semble révélée par Saxo, qui nous apprend que les bourgeois et la plèbe de la cité de Roskilde, à la mort de l'évêque Adzer, en 1158, se soulevèrent contre les étrangers de la ville, en massacrèrent une partie, chassèrent le reste, démolirent de fond en comble la maison du chef-monnayeur et firent main basse sur ses biens et son mobilier. D'après cette communication, on serait porté à croire que ce chef-monnayeur de l'atelier de Roskilde était étranger, et probablement nous avons affaire ici à ce Gerhard dans la salle duquel le roi Valdemar donna un décret daté de Roskilde. Le nom d'ailleurs révèle une origine allemande.

Ce Gerhard est du reste le seul chef-monnayeur de cette période dont le nom nous soit resté, et c'est d'autant plus extraordinaire, que la place de confiance qu'occupait ce fonctionnaire faisait de lui un grand personnage et le mettait fréquemment en rapport intime avec le roi lui-même. Nous ne connaissons non plus aucun monnayeur de cette période, leurs noms ne se trouvant plus sur les monnaies. Vers la fin de la période, il semblerait qu'on leur eût permis de temps à autre de frapper leur marque personnelle pour les reconnaître. Devenu, en 1234, seul maître des revenus de la monnaie de Ribe, Valdemar le Victorieux fait monnayer dans cette ville des pièces pesantes et d'un type très différent de celui usité antérieurement. Sur le revers, on distingue, au milieu, des caractères, tels que A , e , O ou II , qu'il est difficile d'interpréter autrement que comme la marque nominale des monnayeurs, car ils sont trop nombreux pour vouloir désigner les noms des chefs-monnayeurs.

Chaque année on frappait une nouvelle monnaie dans les différents ateliers du royaume. On la mettait en circulation à partir du dimanche avant la Saint-Michel, et elle était de rigueur pour l'acquittement de tous les impôts, amendes etc. jusqu'à l'anniversaire suivant. La population était tenue de se la procurer dans les comptoirs de change établis à cet effet, mais il fallait verser une bien plus grande somme en anciennes pièces que celle qu'on recevait en pièces nouvelles, car l'ancienne monnaie perdait beaucoup de sa valeur aussitôt que la nouvelle entrait en circulation. On ne sait pas de combien était cette réduction pendant la période en question, mais elle était probablement très sensible déjà. En 1316, l'ancienne monnaie tomba au change aux $\frac{2}{3}$ de sa valeur; il fallait ainsi verser trois pennings anciens pour en avoir deux nouveaux. Comme les impôts et redevances étaient acquittables en argent nouveau seulement, la population était astreinte à ce change désavantageux, qui, en revanche, rapportait gros à la couronne; c'était même le revenu principal que cette dernière tirait des monnaies.

Les actes de l'époque ne nous fournissent que de très rares renseignements sur la valeur des monnayages de cette période et jettent, en somme, peu de lumière sur la marche du développement. Ce sont les monnaies elles-mêmes qui un jour feront la clarté dans cette question.

Originellement l'argent monnayé devait représenter la valeur du métal. Le marc monnayé devait avoir non seulement le même poids mais aussi la même valeur que le marc pesant d'argent avec environ $\frac{1}{15}$ d'alliage. Le marc d'Upsala était le plus lourd qu'on

connaissance en Scandinavie; il pesait 218^{gr},31. Cela paraît avoir été d'usage pendant le XIème siècle et aussi au commencement du XIIème, mais plus tard la couronne réduisit l'aloi des monnaies pour se procurer un nouveau gain en dehors de celui que lui donnaient la déduction faite sur les sommes monnayées ainsi que l'opération du change.

Que la monnaie, au cours du XIIème siècle, ait perdu en qualité au point de ne pouvoir à la longue conserver sa valeur, cela ressort clairement de la convention passée à propos de la redevance annuelle de 30 marcs monnayés que l'île de Sylt devait payer à la ville d'Odense. Cette redevance avait été fixée en 1141; quand on la confirma plus tard, l'an 1180, on la modifia en 10 marcs d'argent, et l'on fit la même chose en 1203. 3 marcs monnayés ne valent donc plus qu'un marc d'argent, la monnaie d'argent étant tombée peu à peu au $\frac{1}{3}$ de la valeur du métal.

Cette instabilité dans la valeur des monnaies danoises au commencement du XIIIème siècle se constate dans les lois scaniennes, qui assimilent 15 marcs monnayés à 5 marcs d'argent, disant: «la monnaie changeant souvent de valeur, tantôt augmentant, tantôt diminuant, à l'avenir il faudra acquitter une amende d'un marc d'argent avec 3 marcs monnayés».

Le royaume se trouva sans doute dans une situation pécuniaire très précaire durant une partie du règne de Valdemar le Victorieux. Les longues guerres ainsi que les prétentions de l'Eglise ont certainement réduit peu à peu la fortune nationale. De plus, quand ce grand désastre, la capture du roi Valdemar, en 1223, s'abattit sur le pays et qu'il fallut payer l'énorme rançon exigée pour sa mise en liberté, on eut les plus grandes difficultés à réunir la somme nécessaire. La pénurie du royaume ressort avec évidence d'une lettre que l'archevêque Uffo écrit au pape Grégoire IX, en 1231. En envoyant la dîme papale, 1000 marcs d'argent, qu'il a eu beaucoup de peine à amasser, il dit: «nous avons réussi à faire cette somme, mais non sans grande perte, car nos ennemis étant, pour la perte de leurs âmes, en possession de notre argent et de notre or, nous avons été obligés de faire fondre notre monnaie de billon pour en extraire le peu d'argent qu'elle contenait».

On réussit cependant plus tard à améliorer la situation pécuniaire du royaume. Cela se voit à cette belle et grosse monnaie qu'on frappe à Lund et à Roskilde, et particulièrement à Ribe, à la fin du règne de Valdemar, et aussi à la clause de l'an 1240, qui exempte l'évêque de Ribe, Gunner, de sa redevance au duc Abel moyennant 200 marcs, qui à cette époque valaient 100 marcs d'argent pur. La monnaie a donc augmenté de valeur depuis 1231.

Les rares renseignements qui nous restent sont, à la vérité, insuffisants pour nous donner un aperçu général des fluctuations de la valeur de l'argent, cependant ils jettent un peu de clarté sur la situation pécuniaire de l'époque et nous montrent le siècle que nous traitons ici comme une période de transition aux temps qui vont suivre et pendant lesquels le Danemark tombe dans une ruine financière presque complète.

Reportons-nous nos recherches sur les monnaies elles-mêmes, il faut tout d'abord faire remarquer que, abstraction faite de certaines circonstances, le poids des monnaies danoises varie, comme autrefois, sensiblement, suivant que celles-ci sont originaires de l'est ou de l'ouest du royaume. Les subdivisions de la monnaie sont essentiellement les

mêmes que celles du poids, pour ce qui a trait à l'argent; dans les deux cas, on comptait en marc, qui se divisait en 8 *øres* et l'øre en 3 *örtugs*, soit 24 *örtugs* au marc. Mais tandis que l'*örtug* pesant d'argent se divisait en 10 *pennings*, ou deniers, soit 240 au marc, et qu'on comptait le marc monnayé de la même façon dans les provinces de l'est du Danemark, c'est-à-dire dans les provinces scaniennes et la Sélande, le marc monnayé jutlandais, lui, se divisait en général en 288 *pennings*, soit par conséquent 12 *pennings* à l'*örtug*, et même exceptionnellement en 384 *pennings*, ce qui en met 16 à l'*örtug*. Le *penning* était la valeur de monnaie la plus généralement employée. En Scanie et en Sélande, son poids normal était de 0^{gr},91; en Jutland, de 0^{gr},76 seulement et exceptionnellement de 0^{gr},57. Durant cette période, comme pendant presque tout le moyen-âge, les monnaies présentaient peu d'exactitude quant au poids, certains *pennings* étaient trop lourds, d'autres trop légers. Le point essentiel, c'était que la monnaie d'un marc, soit 240 *pennings* est-danois ou 288 et même 384 *pennings* ouest-danois, eût bien le poids réglementaire lorsqu'elle sortait de la main du chef-monnaieur.

On paraît s'être constamment assez bien conformé au poids normal pour les monnayages de Lund et de Roskilde. Il en est autrement de l'argent jutlandais. A Viborg, les *pennings* que fit frapper Sven Grathe ne pesaient que 0^{gr},33 à 0^{gr},45, tandis que ceux dont il fallait 384 pour faire un marc devaient être régulièrement de 0^{gr},57. Les bractéates du Jutland septentrional pesaient en général de 0^{gr},20 à 0^{gr},25; c'étaient donc sans doute des demi-*pennings*. Un monnayage même sous Valdemar Ier (pl. II. 19) accuse un poids de 0^{gr},11; ce devait être des $\frac{1}{4}$ de *penning*. A Viborg, dans les monnayages de date plus récente et jusqu'à la fin de la période, le poids est assez variable mais paraît concorder avec celui qui était adopté pour les pièces jutlandaises, soit 0^{gr},76. Pour les monnayages de Ribe, on paraît s'être conformé jusque sous Valdemar II au poids normal jutlandais; mais on le réduit alors peu à peu, et en même temps on baisse considérablement l'aloi. Sous l'évêque Gunner, probablement vers 1230, une amélioration s'opère toutefois, manifeste surtout quand Valdemar, l'an 1234, eût retiré à l'évêque la part que celui-ci avait aux monnaies de la ville. Les pièces sont alors plus grandes et du poids des monnaies est-danoises. Il semblerait alors que Valdemar ait fait de Ribe le centre jutlandais de fabrication monétaire de la couronne.

Une amélioration importante s'était produite antérieurement dans la monnaie de Slesvig. Les pièces paraissent avoir eu le poids normalement pratiqué en Jutland, soit 0^{gr},76, jusqu'à la fin du règne de Valdemar Ier, époque où une augmentation subite et durable se produit; elles correspondent aux monnaies est-danoises. Il faut peut-être attribuer ce changement au don que le roi Valdemar, en 1175, fit à l'évêque d'une part dans les monnayages de la ville.

La supériorité qualitative de la monnaie slesvicoise sur celle du reste du Jutland fut sans doute le motif qui détermina Valdemar II à augmenter la valeur de celle de Ribe, afin qu'elle trouvât plus aisément cours dans le midi de la presqu'île.

Pour expliquer ces fluctuations, il serait de toute importance d'examiner l'aloi des différents monnayages. Malheureusement cet examen est rendu impossible par suite de la rareté de la plupart des monnaies; on ne pourrait, en effet, le pratiquer sans les détériorer.

Nous connaissons un nombre assez considérable de trouvailles de monnaies danoises, en tout 108, qui se rapportent à la période d'environ 100 ans que nous traitons ici, et qui presque toutes ont été faites sur le territoire du royaume d'alors. Mais si ces trouvailles sont nombreuses, on s'aperçoit que la plupart sont très pauvres. Quelques-unes seulement comportent une assez grande quantité de monnaies; le reste se compose le plus souvent de très peu de pièces et même d'une seule. En tout, nous ne comptons que 1451 monnaies danoises de cette période. Cette disette est plus apparente encore, si l'on compare ce résultat avec les trouvailles qui se rapportent tant à la période précédente qu'à la suivante: pour la première, s'étendant du IXème siècle jusqu'à 1146, nous notons 179 trouvailles scandinaves avec un total de 7616 monnaies danoises et pour la suivante, de 1241 à 1350 environ, 48, comprenant 92197 pièces.

On rencontre rarement les monnaies de cette période dans des trouvailles dont l'enfouissement est de date postérieure; 3 cas seulement sont connus: à Skrivergade, à Österhæsinge et à Herlufsholm. Il est évident que les anciennes monnaies, de meilleur aloi, ont disparu rapidement dans la période très précaire au point de vue pécuniaire qui suivit la mort de Valdemar II; on en a opéré le retrait pour les fondre avec du cuivre et en composer un alliage très pauvre en argent qui servit à la fabrication des monnaies dites «de la guerre civile», qui peu à peu tombèrent presque au rang des du billon.

Les trouvailles faites en Danmark et en Scanie se composent presque uniquement de monnaies du pays même. Contrairement à ce qui se produit dans les trouvailles de monnaies de l'époque antérieure, il est rare de rencontrer des pièces étrangères dans celles de la période dont nous nous occupons, ainsi d'ailleurs que dans celles de la suivante. A notre connaissance, deux seulement de ces trouvailles, faites l'une et l'autre dans le nord du Jutland, à Aalborg et à Bjergsted, contiennent des monnaies étrangères, norvégiennes, suédoises, néerlandaises, anglaises et allemandes.

Parmi les 1451 monnaies que nous ont fait connaître ces trouvailles, 267 remontent à Sven Grathe, 71 à Cnut V, 420 à Valdemar Ier, 162 à Cnut VI et 530 à Valdemar II. 189 émanent de Lund, 273 de Roskilde, 467 du nord du Jutland, 476 de Ribe, 45 de Slesvig, et une est d'origine inconnue.

Il est très rare dans cette période de trouver d'autres objets enfouis avec les monnaies. Deux cas seulement sont parvenus à notre connaissance: à Glumsö, où l'on a découvert un coin en pierre, un morceau d'argent fondu et un bracelet, et à Odense une boucle de ceinture.

Trois trouvailles seulement furent faites en dehors de l'ancien territoire danois: une en Norvège et deux dans le Holstein. Il est extraordinaire qu'aucune de celles qui proviennent de l'île de Gotland ne contienne de monnaie danoise de cette période, car cette terre est très riche en trouvailles antérieures où l'on rencontre des pièces danoises. Il faut évidemment attribuer cela à l'état du commerce d'alors, qui en somme fut cause que l'argent danois de ce temps-là ne passa qu'en fort petite quantité la frontière. Et si l'on trouve si peu d'argent du pays enfoui au sein de la terre, c'est probablement parce que le royaume fut plutôt tranquille à l'intérieur pendant cette période. La terre était en ce temps-là la cachette habituelle à qui l'on confiait les trésors et l'argent, surtout pendant les hostilités; c'est pourquoi on a fait de si nombreuses et importantes trouvailles

d'objets enfouis dans les moments de trouble, aussi bien avant qu'après la période que nous traitons ici, mais si peu dans cette dernière, que notre histoire nous décrit comme une époque pacifique à l'intérieur du royaume.

Examinons-nous à quels endroits on a fait les trouvailles, nous constatons alors un fait singulier. Sur les 105 d'origine danoise, 47 proviennent d'églises, de couvents et de cimetières, ce qui est tout à fait particulier à cette période et fait complètement défaut dans la précédente. Dans la suivante, c'est une exception lorsqu'on découvre des monnaies dans de tels endroits. Cela tient évidemment aux circonstances spéciales de ce temps-là; on devine la grande influence de la vie ecclésiastique, marquée tant par les enfouissements d'argent pendant l'érection des églises que par les dons qu'on faisait à l'Eglise et aux morts. Cette coutume de déposer de l'argent dans la tombe des morts remonte à une époque bien antérieure et elle s'est conservée fort longtemps, à tel point qu'on l'observait encore au siècle dernier.

Le classement de nos monnaies présente de grosses difficultés pour la période qui nous occupe, bien plus que pour les autres, aussi bien celle qui précède que celle qui suit. La raison principale en est, que tandis qu'en général les monnaies antérieures portaient des légendes indiquant le nom du roi et celui de la ville, ces dernières sont supprimées dès le commencement du règne de Valdemar Ier et jusque vers la fin de celui de Valdemar II. Assez souvent on rencontre une ou deux lettres désignant le nom du roi ou celui d'un évêque, mais on ne retrouve de véritables légendes, à une exception près toutefois (pl. IV, 1), qu'au commencement et à la fin de la période.

Puis, comme nous l'avons déjà fait remarquer, vient s'ajouter une autre circonstance, la pauvreté des trouvailles, qui le plus souvent ne comprennent qu'une seule monnaie, parfois un peu plus. Les indications que des découvertes riches eussent été en état de nous fournir font en général complètement défaut. Cette ressource nous manque d'autant plus, que nous nous souvenons qu'elle fut d'un grand secours pour le classement des monnaies de la période subséquente, des pièces dites «de la guerre civile», qui en général sont aussi sans légendes. Dans ce cas, les trouvailles si nombreuses, si importantes et si riches en types divers, ont fourni une excellente base pour déterminer non seulement l'origine mais aussi l'âge des monnaies.

Privés en partie de ces ressources de la plus haute importance pour le classement, des légendes et d'abondantes trouvailles, nous avons dû nous en tenir aux renseignements que nous fournissent les monnaies elles-mêmes et aux conclusions que nous avons pu tirer de l'apparition des nombreuses pièces trouvées le plus souvent isolément, laquelle en tout cas peut nous aider à déterminer leur origine. Les renseignements que nous possédons sur l'apparition des monnaies sont tellement nombreux, qu'ils nous sont d'un grand secours pour ce côté de l'examen, et l'on peut en général considérer comme certaines les origines scaniennes, sélandaises et jutlandaises. Le poids des monnaies nous est également très utile pour retrouver dans quelle province on les a frappées; en effet, comme nous l'avons déjà dit, les jutlandaises sont plus légères que les est-danoises.

Bien plus grandes encore sont les difficultés qu'on rencontre lorsqu'il s'agit d'établir l'ordre chronologique. La disette de légendes et de trouvailles capables de nous ren-

seigneur se fait vivement sentir. Cinq découvertes seulement nous fournissent quelques indications importantes sur la synchronie des monnaies. Les autres, très nombreuses, ne contribuent aucunement à éclaircir ce côté de l'examen, et l'on est en somme réduit aux déductions qu'on peut tirer des particularités caractéristiques du coin, de l'analogie des types et du genre de travail. L'aloi joue un rôle moins important; il est inférieur vers la fin de la période.

Parmi les particularités de l'empreinte, la couronne joue naturellement un rôle prépondérant, en raison des transformations sous lesquelles on la représente et qu'elle subit vraisemblablement dans le cours de cette période de 100 ans; au commencement elle est souvent pointue, comme sur certaines monnaies du roi Niels, ou de la forme d'un large anneau débordant sur les côtés de la tête, tantôt terminé en pointe, tantôt arrondi ou encore coupé par en haut. Sur les bractéates des villes du Jutland septentrional, l'anneau de la couronne emboîte juste la tête et est le plus souvent muni de branches ou ornements arrondis en haut.

La forme étroite mais sans branches est aussi en usage dans les monnayages est-danois de Valdemar Ier. On la conserve plus tard sur plusieurs des monnaies de Cnut VI, mais souvent lors elle se termine en pointe (pl. IV, 11—13). Sur beaucoup des monnaies scaniennes attribuées à ce roi, la couronne est arrondie par en haut (pl. III, 3—6. IV, 7—9).

Sur les monnaies scaniennes de Valdemar II, la couronne remonte souvent en pointe et rappelle la mitre (pl. V, 4—10). Seulement dans les monnayages datant probablement du commencement de son règne (pl. IV, 1—3) elle revêt une haute forme spéciale. Sur ses monnaies de Roskilde, au contraire, elle conserve longtemps sa forme arrondie avant de faire place à la couronne pointue, qui domine dans ses monnaies jütlandaises. La forme la plus récente, la couronne liliiale, telle que les pièces d'Eric Plovpenning nous la font connaître, se rencontre pour la première fois sur les derniers types de monnaies roskildoises et lundoises de Valdemar II (pl. V, 16. VI, 30).

La mitre des monnaies subit aussi de grandes modifications dans le cours des temps et de ce chef elle est d'un grand secours pour établir l'ordre chronologique. D'abord elle apparaît fendue de devant en arrière, comme si elle se présentait de côté (pl. I, Sven 16. Cnut V 2. pl. II—III, Valdemar Ier 2—4. 10—12. 20. 55. 57). Sur les monnaies roskildoises de Valdemar Ier, la forme change un peu, la mitre se présentant comme si elle avait été posée un peu de travers (pl. II, 13—16).

Sur les monnaies attribuées à Cnut VI, la mitre est telle qu'on la connaît habituellement, haute et pointue. Sur celles de Valdemar II, elle est également pointue et parfois ornée de telle façon, qu'elle ressemble à la couronne pointue de ce temps-là (pl. V, 4. 10. 24. VI, 47).

Très rarement l'archevêque de Lund est représenté avec le pallium, qui faisait partie de ses ornements ecclésiastiques: sur la poitrine une large bande ornée de petites croix (Cnut VI. pl. III, 4. 5. Valdemar II. pl. V, 4).

La décoration du débord des monnaies peut parfois aider à déterminer l'analogie des monnayages. On voit ainsi le même débord finement cannelé sur les premières bractéates au nom de Sven ou d'une ville, où le roi est représenté sans barbe (pl. I,

5. 6. 8. 10. 12). Sur celles où on le voit barbu, on rencontre le plus ordinairement deux rangs de perles au lieu de raies (pl. I, 5 a. 10 a. 12 a. 13). De même la plupart des monnayages slesvicois sous Valdemar II et même une partie de ceux du règne de Cnut VI présentent un anneau effilé à l'intérieur d'un rang de perles (pl. IV, 27—29. VI, 44—49). Un agrément semblable se trouve du reste aussi sur quelques-unes des dernières monnaies du règne de Valdemar II frappées à Ribe (pl. VI, 39. 40).

Comme on voit, les particularités de la composition ne sont pas le résultat d'un développement déterminé. On rencontre fréquemment deux formes différentes de couronne sur les variations d'un même type de monnaie, et parfois on en reprend une ancienne pour un nouveau monnayage. C'est pourquoi, même si l'analogie qu'offrent les détails de la composition est sous différents rapports d'un grand secours pour le classement, il faut surtout tenir constamment compte du caractère spécial du travail, qui est l'inconscient et le plus sûr indicateur de l'âge de la monnaie.

Si nous jetons un coup d'œil sur les planches suivantes, forcément notre attention s'arrêtera tout spécialement sur quelques-unes des monnaies y représentées.

Du temps de **Sven Grathe**, nous ne connaissons encore aucune monnaie frappée à Lund bien que cette ville possédât la plus importante monnaie du pays.

Des deux monnaies roskildoises de ce roi (1. 2.), caractéristiques par la grossièreté du travail, l'une porte son nom. Il en est de même de celles qu'il fit frapper à Viborg (3. 4. 5. 5 a); parmi elles trois appartiennent à la série de bractéates mentionnées précédemment et frappées tant dans cette ville que dans autres ateliers du Jutland septentrional (6—13), pendant que Sven et Cnut se disputent le pouvoir; leurs deux types s'accordent en tous points, au nom de la ville près.

Les monnaies de Ribe sont reconnaissables aux figures ecclésiastiques du revers. L'évêque de la ville était alors le seul prélat jutlandais qui touchât une part des monnayages. Sur deux des types, la couronne a une forme particulière (14. 15).

Dans la monnaie de Slesvig (17), la couronne du roi est d'une forme empruntée à des pièces antérieures frappées sous le roi Niels.

Du règne de **Cnut V**, si bouleversé par sa lutte avec le roi Sven, nous ne connaissons que peu de types de monnaies. Parmi ceux-ci, deux pièces originaires de Lund et de Roskilde (1. 2), dont les caractères dérangés indiquent sans doute le nom du roi, correspondent exactement à deux types au nom de Valdemar Ier (pl. II, 1—5), ce qui ferait croire qu'ils appartiennent tous au gouvernement commun de ces deux souverains, 1154—1157.

Des deux bractéates de Viborg au nom du roi Cnut (3. 4), l'une est du même type qu'une de Sven (5) avec laquelle elle fut trouvée. La monnaie de Slesvig porte aussi le nom du roi, mais contre l'habitude, au revers.

Il est impossible de dire si les bractéates nord-jutlandaises (1—9) frappées de 1146 à 1154 appartiennent à Sven ou à Cnut, ni de quelles villes elles sont sorties.

Plusieurs des premiers types de monnaies frappées sous **Valdemar Ier** à Lund (1. 2) et à Roskilde (5—9) portent son nom. Dans les monnayages jutlandais, cela ne se rencontre qu'exceptionnellement, sur deux bractéates de Viborg (18. 19). Sur un seul monnayage de Roskilde, on voit les premières lettres du nom royal de chaque côté du buste (14).

Sous **Valdemar Ier**, il est d'usage d'avoir le buste de l'évêque ou encore des attributs ecclésiastiques dans les monnayages provenant de villes où les évêques touchaient une part des monnaies, à Lund, à Roskilde, à Ribe et, à la fin de son règne, à Slesvig. Une couple de cas seulement (6. 9) font exception à cette règle. Une monnaie d'un intérêt tout particulier, c'est celle de Roskilde avec le buste et au nom de l'évêque Absalon au revers (8). Ce prélat, le plus célèbre du Danemark, fut évêque de Roskilde de 1158 à 1191 et en outre archevêque de Lund de 1177 jusqu'à sa mort, en 1201.

Au revers d'une autre monnaie de Roskilde (11) on a cru pouvoir lire le nom de l'évêque Espern, ce qui la ferait attribuer à la ville de Slesvig. Mais on doit considérer la légende comme confondue.

La bractéate de Viborg avec la tête du roi (17) semble un peu plus récente que celles de Sven, si l'on tient compte du travail et de l'âge des autres monnaies avec lesquelles on la trouva. En effet, elle fait partie, de même que celles au nom du roi déjà citées (18. 19), plus deux bractéates de Horsens et de Randers (23. 24), de la même trouvaille que toute cette longue série de bractéates sorties de villes nord-jutlandaises qu'il a été impossible de déterminer (25—51). Plusieurs de ces bractéates sont d'un beau travail et témoignent d'une grande habileté, qu'on n'aurait certainement pas trouvée chez les monnayeurs mêmes du pays. Les sujets ont un caractère commun, en ce sens qu'ils étaient évidemment destinés à exprimer l'état pacifique du pays après la mort de Sven à la bataille de Grathe Hede, alors que **Valdemar** fut devenu seul roi. Dans une de ces pièces (26), le roi tend son épée à la reine, et sur trois des autres, le couple royal est représenté avec une feuille de palmier, un sceptre ou un drapeau (25. 27. 28). On voit aussi le roi et un évêque ensemble (29) ou encore le roi avec une crosse (30). La croix formée d'une crosse et d'une épée (32), la crosse sous un mur de forteresse (33. 34), le portail entre deux colonnes, très probablement un autel (35. 39), l'Agnus Dei (40—44), la colombe (45) et les différentes formes de croix (47—51), tous ces sujets expriment une même pensée pacifique. Seul le griffon (46) est isolé dans la série, et le sens de la figure représentant quelque chose comme une couronne surmontée de deux oiseaux (31) n'est pas clair.

Sur une monnaie de Viborg (20), sans doute plus récente que les bractéates, on voit le roi et un évêque à côté l'un de l'autre. Précédemment nous avons fait remarquer que l'évêque de Viborg n'avait pas part aux monnaies, ces sujets ecclésiastiques ne peuvent donc que faire allusion au prestige de l'église et en même temps montrer que le roi reconnaissait l'appui qu'elle lui prêtait dans les moments de trouble.

Pour les monnaies de Ribe (52—57), aussi avec un évêque ou des attributs ecclésiastiques, ces sujets signifient au contraire que l'évêque avait part aux revenus des monnaies de la ville.

Dans la série des monnaies de **Valdemar Ier** attribuées à la ville de Slesvig, le

sujet représentant le drapeau danois (61) avec la croix dans l'étamine s'impose inévitablement à l'attention. Comme déjà dit, nous avons là une preuve que «le Dannebrog» est plus ancien qu'on ne croyait auparavant.

On se souvient qu'en 1175 l'évêque de Slesvig eut une part aux monnaies de la ville. Le dernier des types sortis de là (63) a une croix coupée par une crosse.

Parmi les monnaies de **Cnut VI** originaires de Lund, dont plusieurs d'un dessin assez original (1. 2. 3. 7. 8. 9), il faut noter spécialement les sujets représentant le roi avec la bannière (8), le patron de la cathédrale, Saint-Laurent, avec la feuille de palmier (3. 9), ou la grille (8). Sur une monnaie, on voit l'archevêque sous trois arcades, probablement celles d'un autel (1), et sur deux autres, il est paré du pallium orné de croix (4. 5).

Les monnaies roskildoises de ce roi sont toutes très semblables avec le buste de l'évêque au revers. Un seul type diffère quelque peu, c'est celui avec l'évêque entre deux tours (10). Les monnaies du roi Cnut sorties des ateliers de Viborg et de Ribe sont d'un travail grossier, surtout la reproduction de l'Agnus Dei (18); toutes celles de Ribe représentent des attributs ecclésiastiques, mais pas l'évêque. La plus intéressante est celle qui porte une crosse et un drapeau à l'étamine traversée d'une croix couchée (19).

La série des monnaies de Slesvig n'a pas non plus l'évêque, seulement les attributs ecclésiastiques. Les plus anciens de ces monnayages (24—26) sont assez finement exécutés, mais plus tard le travail est commun.

Un signe caractéristique des monnaies de Cnut VI, c'est comme nous l'avons déjà mentionné, l'absence de légendes ou de caractères. Seule la plus récente, provenant de Slesvig, semble porter la trace d'un X (30), et ce n'est probablement pas un simple hasard, car on rencontre plus tard la même lettre sur une des monnaies slesvicoises de Valdemar II (pl. VI, 44).

Plusieurs des monnaies de **Valdemar II** émanant de Lund sont au contraire au nom ou aux initiales du roi (1. 9. 11. 13. 14). Elles indiquent souvent aussi le nom de l'évêque et rappellent ainsi Andreas Sunesön, de 1201 à 1223 (1), Peder Saxesen, de 1223 à 1228 (6. 8) et Uffo, de 1228 à 1258 (9. 11. 13). Deux d'entre elles révèlent le nom de la ville d'origine (6. 7).

Une des monnaies de Valdemar sortie de Lund est d'un intérêt tout particulier, en ce sens qu'elle est, autant qu'on sache, la plus ancienne pièce européenne du moyen-âge avec millésime (12). Au droit, on lit ANNO DOMINI et au revers MCCXXX...I. On n'en connaît qu'un seul exemplaire usé. Vers 1705, on fit don de cette pièce au Cabinet Royal des médailles; mais malheureusement trois chiffres du millésime sont illisibles et les deux siècles qui se sont écoulés depuis n'ont point fait connaître d'autre exemplaire nous mettant en état de constater quels sont ceux qui manquent. La solution définitive de ce problème appartient donc à l'avenir; mais cependant on pourrait, en examinant le travail de l'empreinte, arriver à une conclusion vraisemblable. On constate, en effet, ici comme dans beaucoup de cas, que le monnayeur a soigneusement réparti la place du coin avant d'y frapper les lettres et qu'aux dix lettres de la légende du droit correspondaient sans doute dix chiffres au revers. On arrive alors au résultat suivant: que le millésime est MCCXXXVIII ou MCCXXXVIII; et vraisemblablement il s'agit de l'an 1234, car le monnayage à Lund des quatre types qui probablement font suite a dû

prendre plus de temps que de 1238 jusqu'au mois de janvier 1241, date de la mort du roi. D'ailleurs on ne voit pas pourquoi on aurait indiqué le millésime sur le monnayage de 1234 plutôt que sur les autres; en effet, on ne connaît ni dans la vie du roi ni dans celle de l'archevêque Uffo d'évènement qui ait pu donner lieu à cela.

Sur un seul monnayage, on voit l'archevêque avec le pallium (4). Il faut en outre citer les sujets suivants: le patron de l'église, Saint-Laurent (5), et les deux tours flanquant un pignon surmonté d'une croix (14), indubitablement la partie occidentale de la cathédrale de la ville de Lund. Dans la dernière monnaie de la série (16), le roi a une couronne liliiale, forme qui plus tard se retrouve sur les monnaies de ses successeurs.

Bien moins intéressantes sont les monnaies de Roskilde. Pendant les 39 années du règne de Valdemar, on y a employé, semble-t-il, des sujets avec le roi et l'évêque (17—27), jusqu'à la dernière période, alors qu'on inaugura les nouveaux types à légendes circulaires (28—30). Sur quelques-uns des types les plus anciens, on voit les initiales du roi (17. 26) et exceptionnellement celles des évêques Peder Sunesön, 1191—1214 ou Peder Jacobsen, 1215—1225 (18), et Niels Stigsön, 1225—1249 (26. 27). Dans trois des monnayages les plus récents de la série, on lit, dans les légendes, et le nom du roi et celui de l'évêque Niels, et deux d'entre eux portent la lettre R, qui veut dire qu'ils émanent de Roskilde. Dans la plus récente des monnaies, le roi a la couronne liliiale (30).

Parmi les monnayages de Viborg, le premier arrête notre attention (31), à cause des lettres qui composent la légende du revers: VDGDSQR (Valdemarus Dei Gratia Danorum Slavorumque Rex). Parmi les autres monnaies, on ne trouve les initiales du roi que sur une seule (35). Les pièces des monnayages les plus anciens sont petites, tandis que celles des plus récents sont plus grandes.

Il en est de même des monnayages de Ribe. Les plus anciens sont représentés par de petites pièces de peu d'apparence (36—38); mais plus tard, après la nomination de Gunner à l'évêché de la ville, 1230—1245, on frappe des monnaies de dimensions plus grandes (39. 40). Un de ces monnayages porte les deux premières lettres de son nom.

Comme nous l'avons déjà dit, le roi Valdemar, en 1234, change en une indemnité la part que l'évêché avait aux revenus des monnaies de la ville, et reste ainsi seul maître de ces dernières. Il en résulte un grand changement dans les monnayages de Ribe: les pièces sont encore plus grandes; au droit elles portent le nom du roi et au revers son titre de roi des Danois (41—42 c).

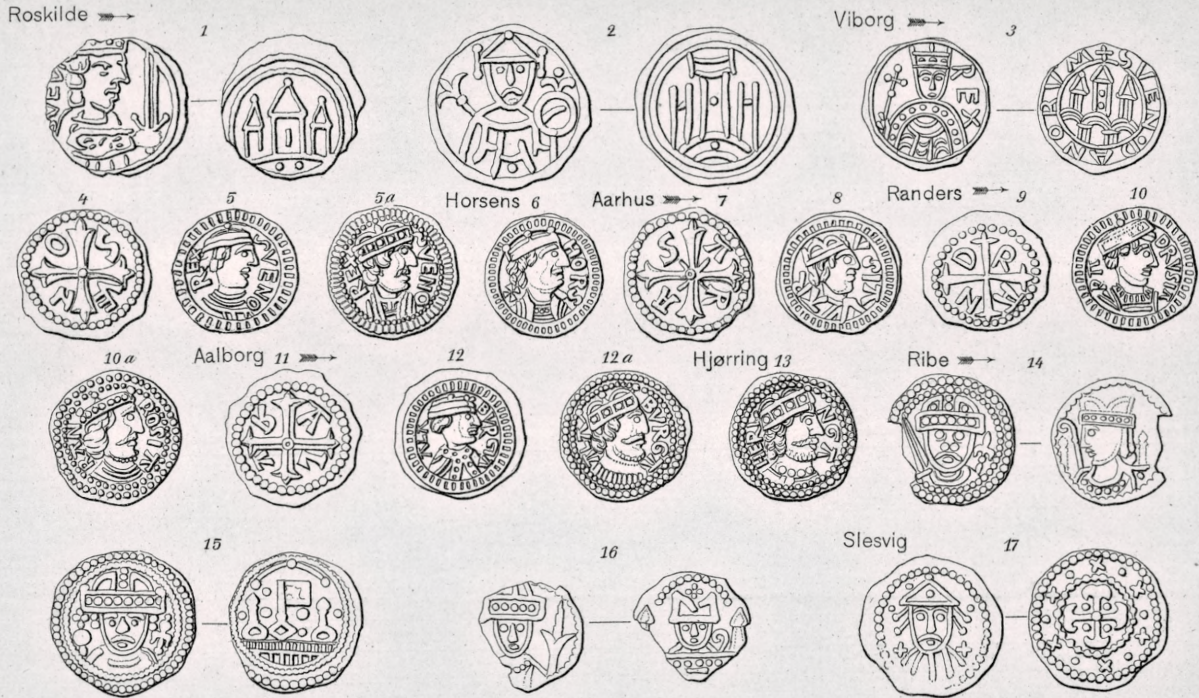
La série des monnaies de Slesvig sous Valdemar II est dans le même cas que les deux jutlandaises qui précèdent: pendant un certain temps les pièces sont petites (43—46), plus tard, on les fait plus grandes.

Un trait caractéristique pour la plupart d'entre elles, c'est l'anneau effilé en dedans du rang de perles (44—49). On ne trouve pas de légende sur cette série; un seul monnayage (44) laisse voir les lettres A-2, qui peut-être indiquent le nom du monnayeur et celui de la ville, et deux monnaies (49. 50) portent l'initiale I de l'évêque Johan, 1238—1244; sur l'une, elle est placée au-dessus d'une crosse.

Rettelser.

- Side 315 (7) 6 L. f. o. Overskrifter, læs: Omskrifter.
— 324 (16) 7 L. f. n. 0,88—1,00, læs: 0,88—1,07.
— 325 (17) 14 L. f. o. c. 0,88—1 Gram, læs: c. 0,88—1,07 Gram.
— 328 (20) 1 - - - Roskilde a, læs: Roskilde.
— 331 (23) 4 L. f. n. Nr. 17, læs: Nr. 18.
— 333 (25) 12 L. f. o. Nr. 47, læs: Nr. 49.
— — — 16 - - - Nr. 49, læs: Nr. 48.
— — — 19 - - - Nr. 49, læs: Nr. 48.
— 335 (27) 8 L. f. n. 2—5, læs: 2—4.
— 336 (28) 7 L. f. o. 48, læs: 47.
— 349 (41) 8 - - - Roskilde a, læs: Roskilde.
— 354 (46) 9 L. f. n. Rist, læs: Rist eller Bibel.
-

SVEND GRATHE (1146—1154. 1157)

KNUD V (1146—? 1154—1157)

Ubestemte nørrejydske Brakteater (1146—1154)

VALDEMAR I (1154—1157. Enekonge 1157—1182)

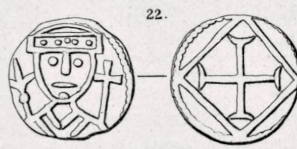
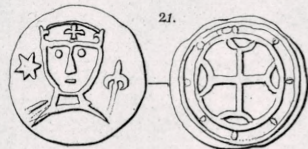
Lund →

Roskilde →

Viborg →

Horsens 23.

Randers 24.

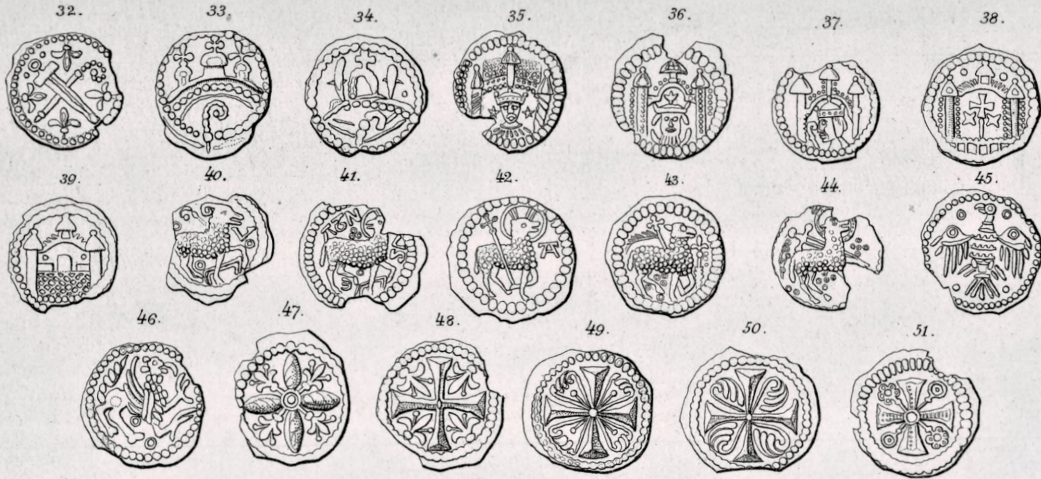

Ubestemte norrøjske Myntsteder.

VALDEMAR I

Ubestemte nørrejydske Myntsteder.

Ribe

KNUD VI (1182—1202)

Lund

KNUD VI

Lund →

Roskilde →

Viborg →

Ribe

Slesvig →

VALDEMAR II (1202—1241)

Lund →

VALDEMAR II

Lund →

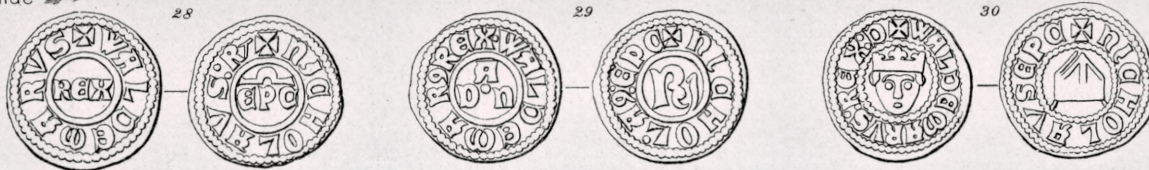

Roskilde →

VALDEMAR II

Roskilde →

Viborg →

Ribe →

Slesvig →

